



# TÜRK ESİKÇAĞ BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

# HABERLER

Mayıs 2010, Sayı: 30

## İÇİNDEKİLER

Editörden	1
<b>Başyazı</b>	
Daniş Baykan, 100 Yıldır Bitmeyen Yağma: Anadolu Hekim Mezarları	1
<b>Kitap Tanıtımları</b>	
Kaçar, T., Geç Antikçağ'da Hıristiyanlık, İstanbul 2009 (Erhan, F.)	6
Öztürk, A., Die Architektur der scaenae frons des Theaters in Perge, Denkmäler Antiker Architektur XX, Berlin - New York 2009 (Koçel Erdem, Z.)	8
Albayrak, A. - Ü. M. Solak - A. Uhri, Deneysel Bir Arkeoloji Çalışması Olarak Hitit Mutfuğı, İstanbul 2008 (Seçer, S.)	9
Kocabaş, U. (ed.), İstanbul Arkeoloji Müzeleri 1. Marmaray-Metro Kurtarma Kazıları Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 5-6 Mayıs 2008, İstanbul 2010 (Türkmenoğlu, E.)	10
<b>Arkeoloji Dünyasından</b>	
Obsidiyen Ticaretinin Merkezi Olarak Kültepe (Altınbilek-Algöl, Ç. - S. Balcı)	11
Küçük Asya'nın Batısından Kuzey Karadeniz'e İonialılar: Taman Yarım Adasında Yunan Kolonizasyonu (Schlotzhauer, U. - D. Zhuravlev)	13
Demir Çağı'nı Anlamak, Anlatmak (Dönmez, Ş.)	15
MÖ 2. Binde Yukarı Mezopotamya Dağ Etekleri Konulu Çalıştay, Berlin'de Gerçekleştirildi (Ökse, T.)	17
Bir Serginin Ardından Bizans'tan İstanbul'a: İki Kıtanın Limanı (Karagöz, Ş.)	17
The IIIrd International Symposium of Archaeology (Fidan, E.)	19
İÜ Edebiyat Fakültesi Arkeolojik Kazı ve Araştırmalar Toplantısı - 10 (Erhan, F.)	20
Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Döneminden Kadın Giysileri (Üstün-Türkteki, S.)	22
<b>Kazı - Araştırma</b>	
Amasya-Oluz Höyük Kazı Çalışmaları - 2009 (Dönmez, Ş.)	23
Enez (Ainos) Kazı ve Onarım-Koruma Çalışmaları - 2009 (Başaran, S. - B. Çakan)	23
Hitit Dönemi Yukarı Ülke ve Çevresi Tarihi Coğrafya Çalışmaları - 2008/2009 (Alparslan, M.)	25
Kahramanmaraş Yüzey Araştırması - 2009 (Konyar, E.)	26
Keçiçayırı Kazı Çalışmaları - 2009 (Sarı, D.)	28
Kuzeybatı Pisidia'da Bir Kent: Konane (Conana) (Hürmüzlü, B.)	29
Küllüoba Kazı Çalışmaları - 2009 (Türkteki, M.)	31
Manisa İli Prehistorik-Protohistorik Yüzey Araştırmaları - 2009 (Akdeniz, E.)	32
Olba Araştırması - 2009 (Erten, E. - M. Özyıldırım)	34
Perge Kazı ve Onarım Çalışmaları - 2009 (Özdizbay, A.)	36
Soli/Pompeiopolis Kazı Çalışmaları - 2009 (Yağcı, R.)	39
<b>Enstitüden</b>	
Enstitü Kütüphanesi'ne Gelen Yeni Yayınlar (Alparslan, M. - S. Seçer)	41
Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Artık FIEC Üyesi (Öyken, E.)	42
Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü'nün 2010 Yılı XVII. Olağan Genel Kurul Toplantısı Gerçekleşti	42
Hitite Historical Atlas Project (HHA): Yeni Bir Uluslararası Proje (Alparslan, M.)	43
Yeni Yayınlarımız	44

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Haberler  
Sayı: 30 (Mayıs 2010)

ISSN 1308-2078

Editörler  
Meltem Doğan-Alparslan  
Aşkim Özdzibay

Sayfa Düzenlemesi ve Baskı  
Zero Prodüksiyon Ltd.

Yazılar kaynak gösterilmek şartıyla kullanılabilir.

Ocak ve Mayıs aylarında yayımlanır.

Enstitü Üyelerine ücretsiz verilir.



TÜRK ESKİÇAĞ BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**Uluslararası Akademiler Birliği Muhabir Üyesi**  
**Corresponding Member of the International Union of Academies**

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü

Ekrem Tur Sokak, No.4  
34435 Beyoğlu-İSTANBUL

Tel: 0090-212-292 09 63

Faks: 0090-212-514 03 97

E-mail:

haberler@turkinst.org  
mdoganalparslan@gmail.com  
aodzibay@hotmail.com

**www.turkinst.org**

## Editörden

*Haberlerle* 30 sayı ve 15 yıllık hizmet.

Son sayılarda dikkatinizi çektiği üzere beraber çalışmaya başladığımız Meslektaşım Dr. Aşkın Özdizbay ile hazırladığımız 2010 yılı Mayıs sayısı ile *Haberler*, 15 yaşını doldurdu. Enstitü arşivinden, *Haberler*'in 1. sayısına bakıldığında, o dönemde neredeyse her işi tek başına üstlenen Enstitü Başkanı Prof. Dr. Ali Dinçol'un brother marka elektronik daktilosunda hazırladığı 2 sayfadan oluşan *Haberler*'in, daha sonra Prof. Dr. Kemalettin Köroğlu editörlüğünde hazırlanmaya başlanan 8 sayfalık *Haberler*'in ve ilerleyen sayılarda daha da artan destek ile yurtiçi ve yurtdışında tanınmaya, atıflar almaya başlayan *Haberler*'in geçirdiği aşamaları görmek mümkün.

Görevimiz öncelikle Türkiye'deki tüm araştırmacıların çalışmalarını bilim dünyasına ve eski çağ bilimlari meraklılarına duyurmak ve bilgi akışını sağlamanın yanı sıra Enstitümüzü tanıtmaktır. Türkiye arkeolojisine 15 yıldır kesintisiz olarak yaptığımız bu hizmet, bir *bilinçlendirme* amacı da gütmektedir. Çünkü biz burada akademik ortamlarda çalışmalarımızı sürdürürken, Anadolu'nun herhangi bir köşesinde, daha önce İvriz'de, Taşçı'da, Karabel'de, Adamkayalar'da olduğu gibi bilgisizlik ve bilinçsizlik, yazıtları ve kaya kabartmalarını dinamit ile tahrip etmekte, kaçak kazılar yapmaktadır. Buna dur diyebilmenin tek yolu *bilgi-bilinç-sahiplenme duygusudur*. Eskiçağda toprağın altı karanlık ve ölüm ile açıklanmıştır. Sümer mitolojisindeki bir anlatıma göre Gılgames, ölümler dünyasına inişinde Enkidu'yu başına gelebilecek tehlikeler konusunda uyarırken şöyle der: "Ölümler diyarında sopanı fırlatma, yoksa değneğin değdiği her şey etrafını sarar; elinde sopayı tutma, yoksa gölgeler her yanını sarar". Biz bugün Gılgames'in bu uyarısını toprağı nasıl kaldıracığını bilen ustalara-arkeologlara işi bırakmayan, küreği tarihi yok etmek için kullananlara yapıyoruz: Gölgeler etrafımızı saracak!

Yurtdışından haberlerin de yer aldığı 30.sayımız Dr. Daniş Baykan'ın üzerine bir doktora çalışması yaptığı Antik Çağ'da Hekimlik, Tıp ve Tıp Aletleriyle ilgili ilginç bir makale, *Arkeoloji Dünyasından* bölümünde Kültepe'deki obsidiyen ticareti ile ilgili diğer bir makale ve çeşitli sempozyum ve araştırma-kazı haberleri ile siz okuyucuların dikkatine ve beğenisine sunulmuştur.

Yakında yola çıkmaya hazırlanan tüm ekiplere başarılı ve verimli bir çalışma sezonu dilerim.

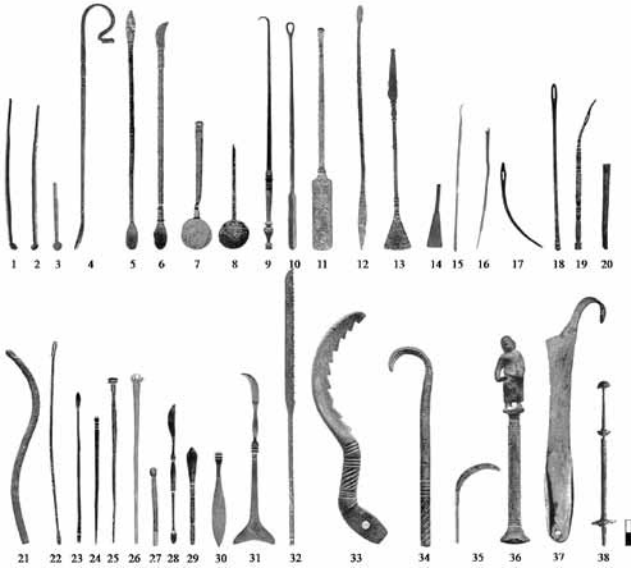
Meltem Doğan-Alparslan

## 100 Yıldır Bitmeyen Yağma: Anadolu Hekim Mezarları

Daniş Baykan

İnsanlar, en erken dönemlerden itibaren, hastalıklar konusunda bilgi ve deneyimleriyle tedavi yöntemlerini geliştirmeye çabalamışlardır. Yöntemleri farklı olsa da tedaviyi uygulayan iyileştirici kişi yani *hekim*, Mezopotamyalılarda *Asû*, Mısırlılarda *Swnw*, Hititlerde <sup>LÜ</sup>A.ZU, Çinlilerde *Yang Yi*, Hindularda *Vaidiya*, Yunanlarda *Iatros*, Romalılarda *Medici / Medicae* olarak adlandırılmıştır.

Roma İmparatorluk Dönemi'nden önce hekimliğe dair belge ya da diploma alınabilecek resmî kurum bulunmadığı için, herkes kendisine "hekim" diyerek ortaya çıkabilmekteydi. Roma İmparatorluk Dönemi'ndeki savaş ve salgın hastalıklar, kurallara bağlı bir hekimlik mesleğinin ortaya çıkışını, dolayısıyla da tıp ve tedavi yöntemlerinin gelişimini sağlamıştır. Antik Çağ'da kaza ve salgınlar dışında, yaşam kalitesini ve uzunluğunu, hijyene bağlı olarak sosyo-ekonomik koşullar doğrudan etkilemekteydi. Hastalıklar karşısında en seçkin hekimler bile bazen yetersiz kalsa da, diyet ve cerrahi girişimler sonucunda olumlu sonuçlar da yaşanabilmekteydi. Cerrahide başarılı sonuçların elde edilmesinde, tıp aletlerinin iyi tasarlanmış ve çeşitli olmasının büyük önemi vardır. Roma İmparatorluk Dönemi'nde, köleleri, saray mensuplarını, askerleri, gladyatörleri ve yoksulları tedavi eden ayrı hekimler vardı. Bu hekimlerin uygulamaları, ilaç tedavisi, hidroterapi, cerrahî, diyet, psikoterapi gibi farklı dallardaydı. Göz, kulak, diş, kadın hastalıkları gibi özellikli konuların uzmanları, alanları farklı cerrahlar, su ve şarap tedavisi uygulayıcıları vardı. Özellikle kontekst halinde ele geçen hekim mezarları kullanılan yöntem ve aletler konusunda bilgi vericidir. Aynı zamanda da eksiksiz ele geçen bir hekim mezarı konteksti, sahibinin hangi tedavileri gerçekleştirdiğini ve tedaviyi yaptığı aletleri göstermesi açısından büyük önem taşımaktadır. Yunan ölü gömme geleneğinde mezar hediyesi olarak tıp aletlerine rastlanmamaktadır. Balıkesir'in Poyracık Köyü'nde 1936'da çiftçiler tarafından bir tarlada bulunan ve Bergama Müze Müdürü Osman Bayatlı tarafından açılan Poyracık Mezarı kontekstinde pişmiş topraktan bir hacamat kabı, on adet unguentarium, iki merhem kutusu, çeşitli kaplar ve figürinler de ele geçmiş ve MÖ 2. yy'a tarihlendirilmiştir (Deubner 1940: 33-48). Mezar kontekstinin yayımında figürinler üzerinde durulmuş, hacamat kabı pişmiş toprak olduğu için ve diğer eczayla ilişkili kaplar da bir kadına ait olabilecek parfüm kapları olabileceği düşünülerek doğru yorumlanmamış olsa da, bu mezar Batı Anadolu'da tıp bağlamında önemli sonuçlar verebilecek bir eczacı / hekime işaret etmektedir. Celsus



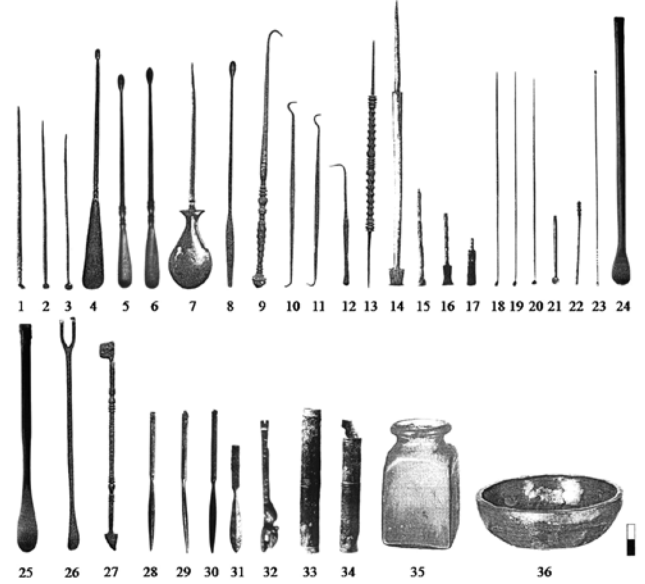
Res. 1 Ephesos 1 Hekim Mezarı Konteksti

(ii. 11.1-2), hacamat kaplarının bronz veya boynuzdan yapılanlarının yerine, içki kaplarının ve dar ağızlı çanakların da kullanılabileceğinden söz etmiştir.

Özellikle MS 1. ila 4. yy'lar arasında, ölen hekimlerin tedavi gereçleriyle gömülme geleneği (Künzl 1999: 575) bağlamında, tıp aletleri daha iyi bilinir. Bu aletler, Antik Çağ'da *Büyük Asklepieia Oyunları* dâhilinde düzenlenen *Tıp Aleti Tasarım* yarışmalarının da (Aytaçlar 2006: 105-111) yardımıyla, MS 1. yy boyunca çeşitlendirilmiştir. Hekim mezarlarının kontekstleri en kapsamlı biçimde inceleyen Ernst Künzl, Anadolu'dan sadece üç mezardan bahsetmiş (Künzl 1983: 45-53) ve toplam 68 hekim mezarı kontekstini yayımlamıştır (Künzl 1982: 1-131; Künzl 1983). Konteksti belli olmayıp kaçak kazılar sonucu Anadolu'dan yurt dışına kaçırılarak Roma-Germen Merkezî Müzesi'ne satılan 182 adet tıp aleti de (Künzl 2002: 28-43) muhtemelen tahrip edilen birçok Anadolu hekim mezarlarına aittir. Künzl Anadolu hekim mezarı olarak ikisi Ephesos'ta ve biri Kolophon'daki üç konteksti tanımlamıştır. Bilimsel kazıyla ele geçmemiş kontekstlerin, gün geçtikçe verileri kaybolduğundan, ayrıntılı bir şekilde değerlendirilerek, mezarı kontekstlerine yönelik bilimsel çalışmalara hız verilmesi Anadolu tıp tarihi açısından önem taşımaktadır. Bu çalışmalar kazıların mezar buluntuları ve müze ile özel koleksiyonlardaki eserlerin ayrıntılı incelenmesiyle kataloglanmalıdır. Bu çalışmada farklı yayınlardan derlenen hekim mezarı kontekstleri ile hekim mezarı olma ihtimali yüksek eserler incelenmiş olup, orijinal kazı ve koleksiyon malzemesi üzerinde çalışılmamıştır.

#### Ephesos 1 Hekim Mezarı Konteksti (Res. 1):

1905 yılında, Theodor Meyer-Steineg Batı Anadolu seyahatinde, Ephesos veya yakın çevresinde ele geçen



Res. 2 Ephesos 2 Hekim Mezarı Konteksti

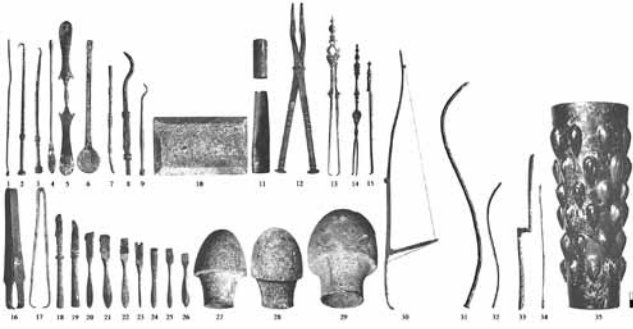
buluntuları satın alarak Almanya'ya götürür ve 1912 yılında yayımlar (Meyer-Steineg 1912; Zimmerman-Künzl 1995: 515-540). Eserler, Jena Friedrich Schiller Üniversitesi Tıp Tarihi Müzesi'ndedir (Uzel 2000: 26). 38 parçanın 13 adedi II. Dünya Savaşı sırasında kaybolmuştur. Celsus'un (vii. 5.3) kullanımını tanımladığı *Diokles kaşığı* (Res. 1.37) ve kayıp eserler arasındaki *cenin çıkartma aletinin* (Res. 1.33) bilinen ilk örneklerinin bu mezarda bulunması, *Tıp Aleti Tasarım* yarışmalarında (Aytaçlar 2006: 105-111) antik kaynaklardaki tanımların yorumlanması sonucunda bu aletlerin imal edildiğini düşündürmektedir. Mezarın, Asklepios betimiyle süslenmiş bir havaneli (Res. 1.36) ile bazı kaşık sondalar nedeniyle ilaç tedavisi, ürolojik bir sonda (katater) (Res. 1.21) nedeniyle üroloji, cenin çıkarma aleti parçası (Res.1.33) nedeniyle jinekoloji, cerrahi iğne (Res. 1.17) ve kesici saparlı nedeniyle genel cerrahi alanlarında çalışan bir hekime ait olduğu anlaşılmaktadır.

#### Ephesos 2 Hekim Mezarı Konteksti (Res. 2):

Ephesoslu rahip hekim Hygeinos Kanpylos'a aittir (Hassel-Künzl 1980: 403-421). Yeri kesin bilinmeyen bir mezarın, 1980 yılında yayımlanan kaçak kazı buluntularıdır. Yurt dışına kaçırılan eserler Roma-Germen Merkezî Müzesindedir. Hygeinos Kanpylos'un mesane taşını kırarak çıkararak (*lithotomi*), bir cerrah olduğu ve ilaç tedavisi uyguladığı kontekstten anlaşılmaktadır.

#### Kolophon Hekim Mezarı Konteksti (Res. 3):

1912 yılında kaçak kazı sonucunda Kolophon'da bulunan ve yurt dışına çıkartılarak Johns Hopkins Üniversitesi tarafından satın alınan (Caton 1914: 114-118; Buckler-Caton 1914: 235-242) 36 eser, günümüzde bu üniversitenin Tıp Tarihi Enstitüsü'ndedir (Uzel 2000: 26). Trepanasyonda kullanılan modiolus



Res. 3 Kolophon Hekim Mezarı Konteksti

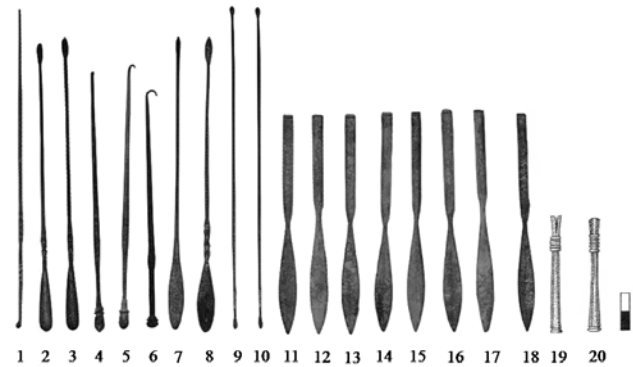
gibi demir eserlerin kontekstte bulunmaması, sadece bronz eserlerin alındığını ve kontekstin eksikliğini gösterse de, alet çeşitliği açısından saptanmış en zengin hekim mezarıdır. Hekimin, trepanasyon, hacamat, kemik cerrahisi ve genel cerrahî yanı sıra eczacılık da yaptığı anlaşılmaktadır.

#### Çağış Hekim Mezarı Konteksti (Res. 4):

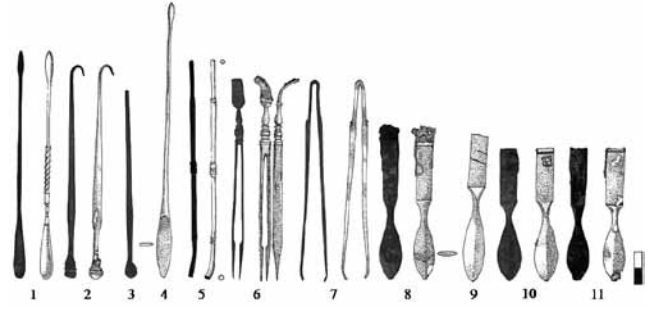
Bugün İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde korunan, Balıkesir Çağış'ta kaçak kazılarda ele geçen 11 alet arasında kaşık, çengel ve yassı sondalar, iğne kabzası, biri burun polipleri için özel tasarlanmış tutucular ve neşter sapları vardır (Uzel 2000: 29; Atakan 2002: 1-17). Buluntulara göre mezar sahibi hekimin üst solunum yolları ve genel cerrahi konusunda uzmanlaşmış olduğu söylenebilir.

#### İAM Hekim Mezarı Konteksti (Res. 5):

Yurtdışına kaçırılırken el konularak, 1998'de açılan dava sonucunda İstanbul Arkeoloji Müzeleri (İAM)'ne kaydedilen ve Anadolu'daki buluntu yeri bilinmeyen kontekst, kaşık, çengel, yassı ve zeytin sondalar ile kesici sapları içeren 20 eserden oluşur (Uzel 2006: 54; Uzel 2000: 29; Atakan 2002: 1-17). Buluntular arasında 10 neşter sapına karşın alet çeşitliğinin az olması kontekstin sadece bir kısmının yakalanarak müzeye kazandırıldığını düşündürmektedir. Neşter saplarının küçük ve çeşitli oluşu, kontekstte çengel sondaların bulunması, mezar sahibi hekimin göz cerrahisinde uzmanlaşmış olabileceğini akla getirmektedir.



Res. 5 İAM Hekim Mezarı Konteksti



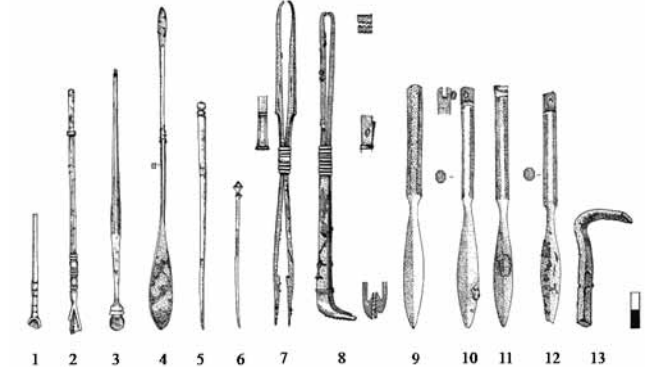
Res. 4 Çağış Hekim Mezarı Konteksti

#### Cerrahpaşa Hekim Mezarı Konteksti (Res. 6):

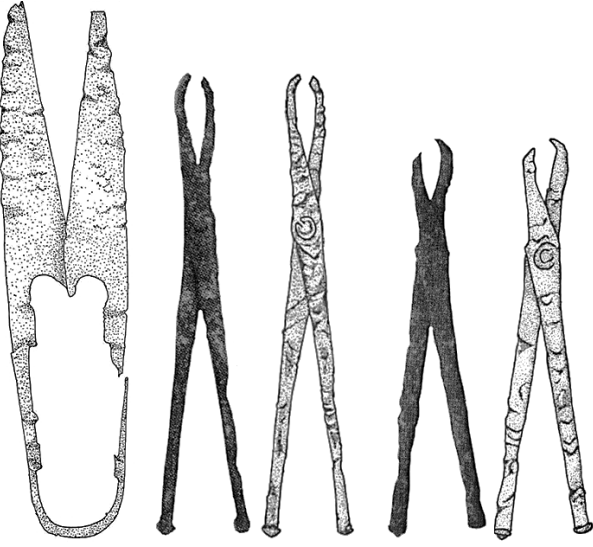
Buluntu yeri ve zamanı bilinmeyen, 13 parçadan oluşan kontekst, 1932 yılında İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Deontoloji Müzesi'ne hediye edilmiştir (Uzel 2000: 205-207). Kaşık, çengel, yassı ve iğne sondalar, tutucular ve neşter saplarından oluşan kontekstin en önemli iki parçası nadir görülen çift taraflı tutuculardır. Çift taraflı tutucuların birinin (Res. 6.8) kesici / kopartıcı özellik taşıyan uçlara sahip olması, dil baskısı olarak kullanılabilir yassı sonda (Res. 6.4), neşter saplarının (Res. 6.9-12) ince ve uzun oluşu ve hastanın çenesini uzun süre açık tutma amaçlı kullanılabilir iri bir çengel (Res. 6.13), bu kontekstin Roma İmparatorluk Dönemi'nin en önemli cerrahi müdahalelerinden biri olan küçük dil kesme (*staphylotomi*) işlemi yapan bir hekime ait olabileceğinin kanıtlarıdır.

#### Kepsut Hekim Mezarı Konteksti (Res. 7):

Balıkesir'in Kepsut ilçesi, Akçaköy'de, bir mezarda ele geçtiği bildirilen 3 demir eser (Uzel 2000: 258-259) İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ne, kaçak kazıda ele geçen bronz buluntular da muhtemelen bir başka yere satılmıştır. İki dişçi kerpeteni ve bir makas, demir alet örnekleri olarak önem taşımaktadır. Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait hekim mezarı kontekstlerinin kaçak kazılar sonucunda nasıl parçalanarak dağıldığına ve öğrenilecek bilimsel verilerinin yok olmasına en güzel örneklerden birisi olan bu kontekste göre mezar sahibinin sadece dişçilik yaptığı



Res. 6 Cerrahpaşa Hekim Mezarı Konteksti



Res. 7 Kepsut Hekim Mezarı Konteksti

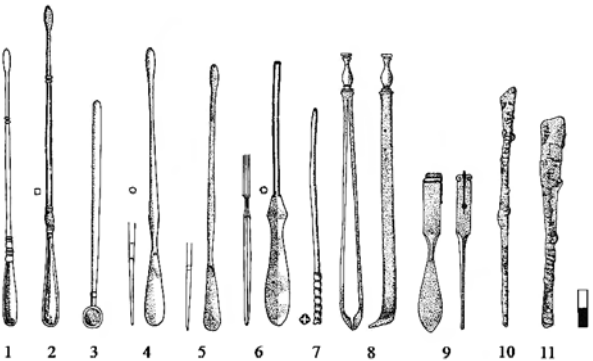
söylenbilir. Kontekstte dâhil olan demir makas ise ancak yanındaki diğer buluntularla açıklanabilecekken şu an bir örnek olması dışında bilimsel bir değeri yoktur.

#### Calvert Hekim Mezarı Konteksti (Res. 8):

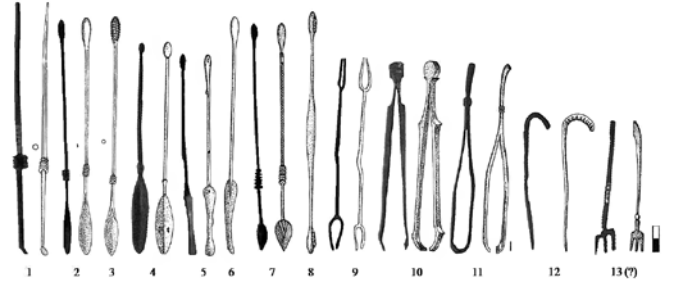
Çanakkale Arkeoloji Müzesi envanterine giren Frank Calvert koleksiyonundaki eserlerin buluntu yeri ve şekli bilinmemektedir. Daha önce bir mezar konteksti olarak değerlendirilmeyen 13 tıp aleti (Uzel 2000: 207-209), bazı sondaların sap kesit ve bezemele- rindeki uyum nedeniyle (en azından bir kısmı) bir takımın parçaları olabilir. Kontekst içerisindeki tutuculardan biri (Res. 8.11) çok az rastlanılan özel bir tipte olmasına karşın, mezarın sahibi olası hekimin uzmanlığı hakkında bir sonuca varılması zordur.

#### Adana Hekim Mezarı Konteksti (Res. 9):

Adana Arkeoloji Müzesi'ne kayıtlı, Veysel Köse koleksiyonunda yer alan 11 eserin, Adana'dan satın alınan mezar buluntuları olduğu belirtilmiştir (Uzel 2000: 266-268). Kontekst, kaşık ve yassı sondalar, tutucu, neşter sapı, kesici ve bir de tamamı demirden hacamat baltası (neşteri) içerir. Tutucunun (Res. 9.8) kesici / kopartıcı özellikte uca sahip olması, sondaların çoğunluğunu dil baskısı olarak kullanılabilir



Res. 9 Adana Hekim Mezarı Konteksti



Res. 8 Calvert Hekim Mezarı Konteksti

yassı sondaların oluşturması ve demir kesiciler mezar sahibi hekimin küçük dil kesme müdahalesi (*staphylo- tomi*) yapmış olabileceğini düşündürmektedir.

#### İzmit Hekim Mezarı Konteksti:

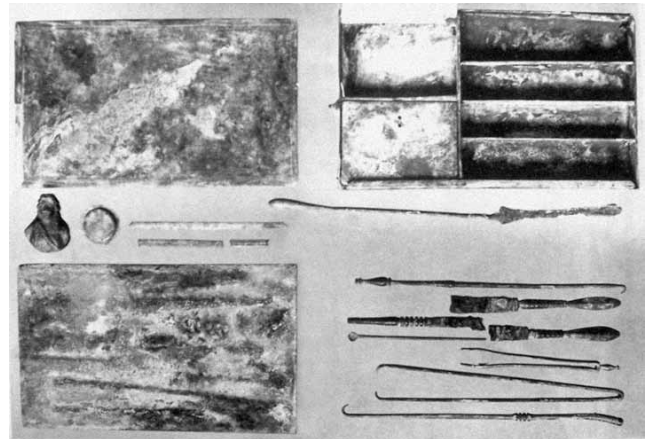
İzmit'ten aynı zamanda satın alınarak İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ne kaydedilen 4 eser (Uzel 2000: 239, 258-259) bir hekim mezarı kontekstine ait olmalıdır. Kontekst, çengel ve yassı uçlu iki sonda, bileşimi bronz, uçları demir olan bir kemik kaldıracısı ve bir sonda mahfazası içermektedir. Anlaşıldığına göre, kontekst eksiktir ve iyi korunmuş sondalar bir özel koleksiyona verildikten sonra yalnızca satılmayan bu dört parça İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ne getirilmiştir.

#### Kyzikos Hekim Mezarı Konteksti (Res. 10):

1904 veya 1905 yılında Berlin Antik Eserler Derlemi'ne kaydedilen dokuz alet ve parçalar halinde bir ecza kutusunun buluntu yeri olarak Kyzikos kaydedilmiştir (Heres 1992: 157-165). Kontekstte kaşık, çengel ve yassı uçlu sondalar, tutucular, neşter parçaları ve bronz bir ecza kutusu vardır. Mezar sahibinin genel cerrahi ve ilaç tedavisi uygulamaları yapan bir hekim olması muhtemeldir.

#### Sardeis Hekim Mezarı Konteksti (Res. 11):

1911 yılında Sardeis kazılarında ele geçen 13 adet tıp aleti, bir Harvard Üniversitesi öğrencisi tarafından Amerika'ya kaçırılmış; 1974'de bir cerrah tarafından satın alınan bu eserler 2009 yılında ülkemize iade edilmiştir (Radikal 28.7.09). Kontekstte üç adet ince



Res. 10 Kyzikos Hekim Mezarı Konteksti



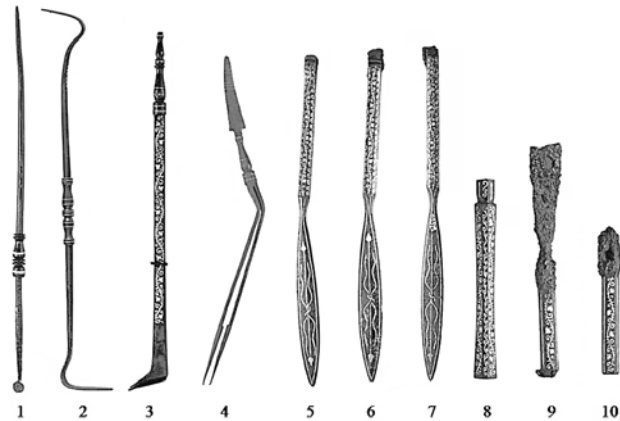
Res. 11 Sardeis Hekim Mezarı Konteksti

uzun neşter sapı, kaşık sondalar, stylus, yassı sonda, sonda kutusu, delici, ısıya maruz kalmış kemikten bir alet, kesici / kopartıcı özellikli tutucu bulunmaktadır.

### Haluk Perk Koleksiyonu Hekim Mezarı Konteksti (Res. 12):

İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ne bağlı Haluk Perk Koleksiyonu'nda bulunan birçok tıp aleti muhtemel hekim mezarı kontekstlerinin parçalarıdır. Bunların bir kısmı koleksiyon sahibi tarafından kontekst olarak yayınlanmıştır (Perk 2006: 21-35). Tam ve kesin olmayan bu kontekstlere karşın işçilik bakımından birbirine çok benzeyen ve bir takımın parçaları olduğu anlaşılan kontekstteki bronz aletler gümüş kakmalıdır (Koroğlu-Çavuşoğlu 2009: 78). Bir hekim mezarı kontekstinin küçük bir kısmına ait aletler arasında üç ince uzun neşter sapı biri kesici / kopartıcı uca sahip (Res. 12.3), diğeri muhtemelen burun için kanca içeren (Res. 12.4) iki tutucu, kaşık sonda, demir uçlu iki alet ve muhtemelen katarak iğnesi sapı (Res. 12.8) bulunmaktadır.

Bahsedilen 13 hekim mezarı konteksti haricinde, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Deontoloji Anabilim Dalı koleksiyonuna kayıtlı eserler (Uzel 2000: 186-195); Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ne kayıtlı Nidai Ergun koleksiyonundaki bazı eserler (Uzel 2000: 225-232), köylüler tarafından kaçak kazılarda bulunan ve bir kısmı bölgede bilimsel araştırma yapan



Res. 12 Haluk Perk Koleksiyonu Hekim mezarı konteksti



Res. 13 Yeri bilinen Anadolu hekim mezarlarının dağılımı

gruba teslim edilerek Konya Müzesi'ne teslim edilen Konya Gezlevi buluntuları (Bahar 1996: 69) ile bazı Afyonkarahisar Dinar buluntuları (Uzel 2000: 175-177) bilimsel kazısı yapılmış şanssız olmayan diğer örneklerdendir. 2002 yılında Silifke İlçesi, Yeşilovacık Beldesi'nde Silifke-Anamur karayolu'nun genişletilmesi çalışmaları sırasında Gözleğentepe mevkiinde temizlik çalışması yapılan, tamamı önceden soyulmuş kaya oyu mezarlardan, bronz tıp aletleri ele geçmiştir (Öztürk 2003: 64-65).

Burada bahsi geçen Anadolu hekim mezarlarına ait kontekstlerden kaçak kazılarla ele geçmiş (Res. 13) 220'den çok alet, artık konteksti bir araya getirilemeyen Roma-Germen Merkezî Müzesi'ndeki 182 alet ile yurtiçi ve yurtdışındaki birçok müze ve şahıs koleksiyonundaki yüzlerce tıp aleti Anadolu'nun tıp tarihindeki önemini vurgulamaktadır. Özel koleksiyonların talebi yüzünden, aranan ticari bir meta halini alan tıp aletlerini bulabilmek için artan kaçak kazılara karşın geçtiğimiz 100 yılda Anadolu hekim mezarlarının akıbeti değişmemiştir. Bu nedenle, ne yazık ki bilimsel yöntemle kazılmış tek bir Anadolu hekim mezarı konteksti bile halen bilinmemektedir. Parçalanmış hekim mezarı kontekstlerinin yeni araştırmalarla ortaya konulacak yeni verileri ile bilimsel yöntemlerle kazısı gerçekleştirilecek ve tüm kontekstiyle incelenebilecek hekim mezarlarının keşfi Anadolu tıp tarihinin karanlıkta kalan kısımlarını aydınlayacağı gibi, aynı zamanda tıp aletlerinin üretim yerleri ve ticareti konusunda da önemli bilgiler verecektir.

### Kaynakça

Celsus, *De Medicina*

1953 *On Medicine*, (Çev. W. G. Spencer), Londra.

Atakan, N.

2002 "Anadolu'da Tıp Aletleri ve Araç-Gereçleri", *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Geçmişten Günümüze Tıp Sergisi*, İstanbul:1-17.

Aytaçlar, P. Ö.

2006 *Yazıtlar ve Antik Kaynaklar Işığında Batı Anadolu'da Entelektüeller*, İstanbul.

Bahar, H.

1996 "İsauria Bölgesi'nin Antik Çağdaki Yerleşim Merkezleri", *AnAr XIV*: 51-91.



- Buckler, W. H. – R. Caton  
1914 “Account of a Group of Medical and Surgical Instruments found at Kolophon”, *Proceedings of the Royal Society of Medicine* 7: 235-242.
- Caton, R.  
1914 “Notes on a Group of Medical and Surgical Instruments Found Near Kolophon”, *JHS* 34: 114-118.
- Deubner, O.  
1940 “Poyracıktaki Mezar / Der Grabfund von Poyracık”, (Çev. S. Dirvânâ), *Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi* IV: 33-48.
- Hassel, F. J. – E. Künzl  
1980 “Ein römisches Arztgrab des 3. Jahrhunderts n. Chr. aus Kleinasien. Einschließlich eines vorläufigen Verzeichnisses von Arztgräbern mit Beigaben aus dem Imperium Romanum”, *Med. Hist.* 15: 403-421.
- Heres, H.  
1992 “Ein römisches Arztkästchen aus Kyzikos”, *From Epidaurus to Salerno. Symposium held at the European University Centre for Cultural Heritage*, (Haz. A. Krug), *PACT* 34: 157-165.
- Koroğlu, G. – R. Çavuşoğlu  
2009 *Neolitik'ten Selçuklu'ya Sessiz Tanıklar Haluk Perk Koleksiyonu*, İstanbul.
- Künzl, E.  
1982 “Medizinische Instrumente aus Sepulkralfunden der römischen Kaiserzeit”, *BJb* 182: 1-131.
- 1983 *Medizinische Instrumente aus Sepulkralfunden der römischen Kaiserzeit*, Bonn.
- 1999 “Lawrence J. Bliquez und die medizinischen Instrumente aus Pompeji: Die medizinische Versorgung einer römischen Stadt im 1. Jahrhundert n. Chr.”, *JRA* 12: 575-592.
- 2002 *Medizinische Instrumente der römischen Kaiserzeit im Römisch-Germanischen*, Mainz-Bonn.
- Meyer-Steineg, T.  
1912 *Chirurgische Instrumente des Altertums. Ein Beitrag zur antiken Akiurgie, Jenaer medizin-historische Beiträge*, Jena.
- Öztürk, İ.  
2003 “Silifke Müzesi Çalışmaları 2002”, *ANMED* 1: 64-65.
- Perk, H.  
2006 “Halûk Perk Müzesi Koleksiyonunda Bulunan Bir Kısım Roma Dönemi Tıp ve Ecza Aletleri Toplu Buluntuları”, *VIII. Türk Tıp Tarihi Kongresi*, İstanbul: 21-35.
- Uzel, İ.  
2000 *Anadolu'da Bulunan Antik Tıp Aletleri*, Ankara.  
2006 “Anadolu'nun Az Bilinen Zenginliği: Antik Tıp Aletleri”, *Toplumsal Tarih* 154, İstanbul: 50-54.
- Zimmermann, S. – E. Künzl  
1995 “Die Antiken der Sammlung Meyer-Steineg in Jena I”, *JbRGZM* 38: 515-518.

## Kitap Tanıtımları

**Kaçar, T., *Geç Antikçağ'da Hıristiyanlık. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2009. 189 sayfa, 14 adet renkli resim.***



Hıristiyanlığın erken dönemlerini konu alan çalışmalar ülkemizde ihmal edilmiş bir konudur. Akademik çevrelerde yeni yeni başlayan çalışmalara ek olarak, bir elin parmağını geçmeyecek kadar olan yabancı dilden çeviri kitaplar dışında, bu konuda yeterli Türkçe kaynak bulunmamaktadır. Bu bağlamda, Prof. Dr. Turhan Kaçar tarafından hazırlanan bu kitap, önemli bir yere sahiptir.

Kitap İçindekiler, Önsöz ve Giriş'ten sonra; yedi ana bölüm, Sonuç, Bibliyografya ve İndeks'ten oluşmaktadır.

I. Bölüm'de Giriş başlığı altında; kitabın amacı, kısa özeti, kullanılan antik kaynaklar ve teknik terimlerin yazımına ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

II. Bölüm, II. Yüzyıl Hıristiyanlığı Üzerine Genel Gözlemler başlığı altında sunulmaktadır. Bu bölümde; II. yy'da Hıristiyanlığın ayrı bir din olarak ortaya çıkması, coğrafi ve kültürel genişliği, ortaya çıkan Hıristiyan gruplar, içinde buldukları pagan toplumun ve Yahudilerin bu yeni dine karşı olan tepkileri ve zaman zaman keskin tavırları ve imparatorlar Traianus, Hadrianus, Antoninus Pius ve Marcus Aurelius'un bu yeni dine ve yandaşlarına bakış açlarına yer verilmiştir.



III. Bölüm, Ebionites'ten Samsatlı Paulus'a, II. ve III. Yüzyıl Hıristiyanlığı'nda İsa Sorunu ana başlığı ve Yahudi Hıristiyanlığı: Ebionites, Theodotion ve Elkesailer, Monarkhia Tartışması: Theodotus'tan Samsatlı Paulus'a ve Samsatlı Paulus adlı üç alt başlıktan oluşmaktadır. Bu bölümde, farklı İsa algılarının İsa teolojisi (christologia) içerisinde ortaya çıkardığı gruplaşmalar ele alınmaktadır. Özellikle, II. yy'da Yahudi Hıristiyanlığı içerisinde kabul edilen, başta Ebionites gibi gruplar ve bunların içinde yaşadıkları pagan ve Yahudi toplumları ile olan etkileşimleri incelenmektedir. Ayrıca, 'Tek bir Tanrı'nın mutlak hakimiyeti' anlamına gelen Monarkhia tartışmasının kökenleri ve İsa'nın beşer yönünü kabul eden dinamik monarşistler olarak adlandırılan grup ve temsilcileri ile yine aynı İsa algısına sahip olan, Antiochea piskoposu Samsatlı Paulus mercek altına alınmaktadır. Bölümün son kısmında ise III. yy Hıristiyanlığı'nın en önemli entelektüel sayılan Origenes'in imparatorluğun doğu kentlerindeki monarkhia teolojisini savunanları geri kazanma çabalarına değinilmiştir.

IV. Bölüm, Arius Tartışması: IV. Yüzyıl Hıristiyanlığı'nda İsa Sorununun Başlangıcı ana başlığı ve Arius'un İsa'sı, Ariusçu Tartışmanın Doğuşu ve Ek: Arius'un İskenderiye Piskopos'u Alexander'e Mektubu adlı üç alt başlıkta sunulmaktadır. Bu bölümde, 318-323 yıllarında ortaya çıkmaya başlayan, Baba Tanrı ve Oğul İsa arasındaki ilişkiyi hiyerarşik çerçevede açıklamaya dayanan ve bundan sonra yaklaşık altmış yıl Hıristiyanların temel tartışma konularından birisi olan Ariusçu teoloji konusu ele alınmaktadır. Bu bağlamda, II. ve III. yy'larda ortaya çıkan İsa algısı probleminin papaz Arius'la birlikte doruk noktaya ulaşması; Arius'un hayatından kesitlerle birlikte, Arius'un İsa doktrini ve ortaya çıkan teolojik tartışmalara imparatorluğun nasıl müdahil olduğu irdelenerek anlatılmaktadır.

V. Bölüm, İznik'te İmparator ve İsa'nın Temsilcileri ana başlığı ve Tarihsel Arka Plan, Konsil Yerinin Seçimi: Ancyra'dan İznik'e, İmparatorluk Müdahaleleri: Caesaropapizm (?), Roma İmparatorluğu'nun Resmi İsa'sı veya Iota Kavgası, İznik İtikadı Metni, İznik Yasaları ve Siyasal Arka Planı ve Sonuç: İznik Konsili Üzerine Genel Gözlemler adlı yedi alt başlıktan oluşmaktadır. Bu bölümde, Büyük Constantinus'un imparatorluğunun yirminci yılının kutlanması ve başta Ariusçuluk olmak üzere ayrılıkçı hareketler ve disiplin sorunlarını çözmek üzere 325 yılında İznik'te (Nicea) toplanan konsil ele alınmıştır. Hıristiyanlığın bu ilk büyük toplantısı, konsili hazırlayan tarihsel süreç ile birlikte konsilin; İsa algısı, itikat metni, yasaları ile imparatorluk ve kilise üzerindeki etkileri mercek altına alınarak değerlendirilmektedir.

VI. Bölüm, Constantius'tan Theodosius'a Doğu Roma Dünyasında İsa Problemi ana başlığı ve Constantius Dönemi'nin Siyasal Krizleri ve Ariusçuluk, II. Consatnatus'tan Valens'e İmparator ve Kilise, Constantius Dönemi'nde İsa Teolojisi Tartışmaları, Ariusçuluğun Muhafızları Olarak "Cappadocia (Kappadokia) Babaları", Değişen İmparatorluk İdeolojisi: Ariusçuluğun Sonu ve II. Genel Constantinopolis Konsili ve Sonrası adlı altı alt başlıkta sunulmaktadır. Bu bölümde, İznik Konsil'i sonrasında, Hıristiyanlığın imparatorluğun resmi dini olma sürecinde, teoloji tartışmalarının siyasal kimlik kazanması; II. Constantius'un tahta çıkmasından (337), Theodosius'un ölümüne kadar geçen yaklaşık altmış yıllık süreçte, imparatorluğun yeni merkezi olan Constantinopolis'in kilise yönetiminin Ariusçular ve karşıtları arasında nasıl bir rekabete yol açtığı ve bu dönemde ortaya çıkan yeni teoloji tartışmaları irdelenerek ele alınmaktadır. Bütün bu tartışmalar sonunda toplanan ve Hıristiyanlığın yeniden yorumlandığı II. Genel Constantinopolis Konsili ile bu konsilin imparatorluk geneline ve Doğu Roma'ya olan etkisine son kısımda yer verilmiştir.

VII. Bölüm, Siyasallaşan İsa Doktrini: Ioannes Chrysostomus ve Nestorius'un Düşüşü ana başlığı ve Ioannes Chrysostomus'un Düşüşü, Nestorius ve Theotokos Tartışması, İskenderiye Patriği Cyrillus, Tartışmanın İlahiyat Boyutu: İki İsa ve Efes Konsili: Kaos, Şiddet ve Sürgün adlı beş alt başlıkta sunulmaktadır. Bu bölümde, II. Genel Constantinopolis Konsili'nde kabul edilen üçüncü yasanın, Constantinopolis'i kilise hiyerarşisinde ikinci sıraya yükseltmesi ve bunun sonucunda, Alexandria ile Doğu'nun liderliği konusunda ortaya çıkan çekişmeler ele alınmaktadır. Buna göre; Constantinopolis piskoposlarından önce Ioannes Chrysostomus'un Alexandria piskoposu Theophilus, sonra da Nestorius'un Theophilus'un yeğeni Cyrillus tarafından aynı yolla -adli bir vakayı teoloji tartışmasına dönüştürerek- görevlerinden uzaklaştırmaları ve bu süreçte saray kadınlarının rolleri ele alınmıştır. Son olarak da, tartışmaların dorukta olduğu bir tarihte, 431'de toplanan Efes Konsili ve bu konsil süresince yaşanan kaotik ortam ve konsilin sonuçları değerlendirilmiştir.

VIII. Bölüm, Yeni İsa Doktrini ve Yol Ayrımı: Kadıköy Konsili'nden Sonra Doğu ana başlığı ve Kadıköy Konsili ve "Çifte Tabiatlı İsa", Kadıköy Konsili'nden Sonra Doğu Hıristiyanlığı ve Yakup Baradaeus: Süryani Monofizitçiliği'nin Örgütlenişi adlı üç alt başlıkta sunulmaktadır. Bu bölümde, esas olarak imparatorluk himayesindeki (Pax Romana) kilise birliği idealinin (Pax Ecclesiastica) çöküşü incelenmektedir. Bu süreçte 8 Ekim 451'de toplanan Kadıköy Konsili'nin

sonucunda ortaya çıkan itikat metninde yer alan “çifte tabiatlı İsa” vurgusu ve sonrasında Doğu Hıristiyanlığı içerisinde başlayan teolojik tartışmalar ve imparatorluğun izlediği tutarsız politikalar değerlendirilmiştir. Ve son olarak, farklı İsa algısının Doğu Roma dünyasına getirdiği yol ayrımı, Yakup Baradeus’un örgütlediği Süryani Ortodoksluğu’nun ortaya çıkış örneği ile ele alınmıştır.

Sonuç bölümünde, din kavramının, özellikle de tek tanrıci dinlerin paylaşıldığı zaman birleştirici, farklılaşma olduğu zaman da nasıl bölünmelere neden olduğu hususu üzerinde durulup; II ve III. yy’lardaki İsa algısı temelinde şekillenen teolojik tartışmaların, IV. yy’dan itibaren -Constantinus ile başlayan ve VI. yy’da Iustinianus’a kadar devam eden devletin birliğini Kilise birliği ile birleştiren paradigma çerçevesinde- nasıl devletin de temel sorunu olduğuna dikkat çekilmiştir. Son kısımda da, bahsi geçen yüzyıllardaki iç içe geçmiş politik ve teolojik temelli sorunların Doğu Roma Hıristiyanlarını nasıl böldüğüne değinilmiştir.

Yazarın da belirttiği gibi, erken dönem Hıristiyanlığı’nda ayrılıkçı akımlar elbette kitaba konu olanlardan çok daha fazladır. Ancak, kitabın amacı bu akımları tümüyle tanıtmak yerine, adı geçen dönemdeki kırılmaların nedenlerini ortaya koymaktır. Kitap, akıcı Türkçe’yle akademisyenler ve öğrenciler için başvuru kaynağı olacak bilimsel içeriğinin yanında, bu döneme ilgi duyan her türlü oluyucuya hitap edecek hikayeci bir üsluba da sahiptir.

Fatih Erhan

**Öztürk, A., Die Architektur der scaenae frons des Theaters in Perge. Denkmäler Antiker Architektur XX. Walter de Gruyter, Berlin – New York 2009. X + 202 sayfa, 21 resim levhası ve 9 çizim paftası.**



Kitapta, bilimsel kazısı 1985-1992 yılları arasında yapılmış olan Antalya’nın yak. 19 km doğusunda yer alan Perge antik kentinin Roma Devri tiyatrosuna ait sahne cephesinin (*scaenae frons*) mimarisi incelenmektedir. Yazar yapının kazılarında mimar olarak yer almış daha sonra doktorasını bu konu üzerine hazırlamıştır (s. IX); söz konusu çalışma Alman Arkeoloji Enstitü tarafından “Denkmäler Antiker Architektur” monografik serisinin 20. cildi olarak yayınlanmıştır.

Eser, dokuz bölümden meydana gelmektedir. “Giriş ve Amaç” (s. 1-12) adı altındaki birinci bölümde ilk olarak yapının araştırma tarihi ele alınmaktadır, bu bağlamda yapıyı ziyaret eden gezginlerin verdiği bilgiler, kazı tarihçesi, yayın hazırlık süreci ve yapı ile ilgili daha önce yapılmış yayınlar anlatılmaktadır. Araştırmanın amacı, belgeleme çalışmaları ve yöntem hakkında bilgi verildikten sonra, antik dönem araştırmalarında dil birliği sağlanamayan bir konu olarak tiyatro terminolojisi ile ilgili tartışmalar kısaca ele alınmıştır; eserde Roma Devri’nde Anadolu’ya özgü özellikler gösteren tiyatro mimarisinin esas alındığı bir terminoloji kullanılmıştır.

İkinci bölümün ana başlığı “Topografya”dır (s. 13-20). Yapının bulunduğu yer betimlendikten sonra bu yerin seçiminde etken olan unsurlar antik dönem şehirciliği içinde incelenmiştir. Kentin sur duvarları dışında, aksiyel olarak birbirine bağlanmış olan tiyatro ve stadyum, yerleşmenin güneybatısında yer alan ve bu büyük yapı kompleksinin seyirci oturma bölümü için uygun koşullara sahip İyilikbelen tepesinin doğu yamacına yerleştirilmişlerdir. Kentin bir çeşit “gösteri merkezi” olan “tiyatro-stadyum kompleksi”nin sur dışında inşa edilmelerinin nedenleri içinde, komşu kentlerden gelecek ziyaretçileri kent içine sokmamak ve sur içinde büyük bir alan kaybını önlemekte bulunmaktadır. Perge’de Artemis için düzenlenen prosesyonların en önemli durağı tiyatro ve stadyum’dur, bu yapıların konumunun seçiminde bu unsurda dikkat alınmış olmalıdır.

Eserin üçüncü bölümünde “Yapı Betimlemesi” yer almaktadır (s. 21-79). Tiyatronun *scaenae frons*’una ait kalıntılar, sahnenin 2. katının saçaklık seviyesine kadar *in situ* konumda olan arka duvardan ve yak. 2000 adet oldukça iyi durumdaki mimari elemandan oluşmaktadır. Bu kalıntılar incelenerek sahne cephesinin bir proskenion (üzerinde oyunların oynandığı yükseltilmiş sahne platformunun cephesi) üstünde yükselen 3 katlı edikulalarla süslü bir *scaenae frons*’tan meydana geldiği anlaşılmıştır. Yapı betimlemesi bu mimari yapıya göre alt bölümlere ayrılmış, her bölüme ait varsa önce *in situ* kalıntılar betimlenmiş, daha sonra o bölüme ait mimari elemanlar, düşüş konumlarına ve teknik özelliklerine göre

özgün konumları tartışılarak cepheye yerleştirilmiştir. Bu yöntemle sahne cephesinin, taşların özgün konumlarını gösteren bir restitüsyonu elde edilmiştir. Yapının restitüsyonu dördüncü bölümde “Rekonstrüksiyon” başlığı altında ayrıca ele alınarak bir önceki bölümde elde edilen sonuçlar derlenmiş (s. 80-87), bunu izleyen “Yapı Tarihi” bölümünde yapı evreleri ve bu evrelerin tarihlendirilmeleri ele alınmıştır (Bölüm 5, s. 89-94). Tiyatro cephesi için tek bir yapı evresi söz konusu değildir, üç katlı cephe iki ana yapı evresi sonucunda ortaya çıkmıştır. Birinci evrede tiyatro cephesi iki katlı bir *scaenae frons* ve bir proskenion’dan oluşmuştur. Mimari incelemeler sonucunda, ikinci evrede ilk yapı evresinin proskenion’unun yıkılarak daha görkemli yeni bir proskenion inşa edildiği ve *scaenae frons*’un bir kat yükseltildiği saptanmıştır. Üçüncü kat doğrudan ikinci katın üstüne değil, geri çekilerek *scaenae frons*’un arka duvarı üstüne inşa edilmiştir. Yapı, mimari süslemesinin stilistik analizi sonucunda tarihlendirilebilmektedir. *Scaenae frons*’un ilk evresi MS 2. yy’ın ortaları ile MS 3. yy’ın başları arasında inşa edilmiştir. İkinci evre ise MS 220-240 arasına tarihlenmektedir. Bu yapı evreleri dışında yapıda çeşitli yenilemeler ve onarımlar da tespit edilmiştir. Yapının orkestra duvarları MS 275’de Perge’de gerçekleştirilen olimpiyat oyunları için İmparator Tacitus tarafından yaptırılmıştır. *Scaenae frons* olasılıkla bir deprem sonrası MS 450-525 arasında bir onarım görmüş, bu onarım sırasında bazı mimari elemanlar yenilenmiştir. MS 7. yy’da ard arda gelen depremler ve bu yüzyıldaki Arap İstilaları sonucunda şehir halkı ovadaki yerleşmeyi terk ederek Akropolis’e geri çekilmiştir. Büyük bir olasılıkla bu sırada tahrip olan tiyatro bir daha onarılmayarak terk edilmiştir.

Altıncı bölümde “Tasarım” başlığı altında tiyatronun tasarımındaki geometrik yaklaşımlar araştırılmış (s. 95-101), Perge Tiyatrosu tasarımının Vitruvius’un ne “Yunan Tiyatrosu” ne de “Roma Tiyatrosu” tasarım prensiplerine uygunluk göstermediği tespit edilmiştir. Bu bölümdeki metrolojik analizde ise sahne cephesinin mimari elemanlarının 30 cm’lik bir modüle göre boyutlandığı verilen tablolarda gösterilmiştir. “Yapı Tekniği” bölümünde (Bölüm 7, s. 102-106) yapı malzemesi, bu malzemenin kullanımı ve yapı tekniği açıklanmıştır, bu bölümde aynı zamanda buluntular ışığında sahne perdesine ait yapısal özellikler ele alınmıştır.

Tiyatro cephesinin sağlıklı bir restitüsyonu elde edilip yapı evreleri belirlendikten sonra, cephenin Roma Mimarlığı’ndaki yeri ve önemi de “Yapı Tipolojisi” bölümünde araştırılmıştır (Bölüm 8, s. 107-128). Bu bölümdeki ayrıntılı Mimarlık Tarihi araştırmalarında Perge tiyatro cephesine ait pek çok mimari motifin paralelleri Petra’da bulunmuştur. Bu paralellik, Roma

Mimarisi ile ilgili önemli teorilerden biri olan Roma *aedicula* mimarisinin kökeninin Hellenistik Devir saray mimarisi olduğu tezini desteklemektedir. Ancak bu saray yapılarına ait çok az miktarda mimari malzeme ele geçtiğinden bu düşünceyi doğrulamak için birebir karşılaştırma yapmak mümkün değildir. Buna karşın Petra’daki mezar cepheslerinin Hellenistik saray yapıları örnek alınarak inşa edildiği bilinmektedir. Perge’deki *scaenae frons* ile Petra’daki mezar cephesleri arasında saptanan paralellikler nedeniyle, olasılıkla Perge’de kullanılan mimari motiflerin de kökeni Hellenistik Devir saray mimarisidir.

Eserin dokuzunca bölümünde elde edilen sonuçlar özetlenmiş (“Özet ve Genel Bakış”, s. 129-131), bu bölümün ardına kapsamlı bir taş kataloğu eklenmiştir (“Taş Kataloğu”, s. 132-202). Eserin ekleri olan çizimlerde sahnenin ayrıntılı plan ve görünüş rölovesi bulunmakta, bunun yanında mimari elemanların yerleştirildiği restitüsyonlar ile yapı evrelerini gösteren çizimler yer almaktadır.

Antik tiyatro yapıları, antik yapı mimarisi konusunda 20. yy başında yapılan araştırmaların ağırlık merkezini oluşturmuş, bu konuda çalışan pek çok mimar antik tiyatro mimarisinin gelişimi ile ilgili farklı teoriler ortaya koyup tartışmışlardır. Perge tiyatrosunun cephesi tüm ayrıntıları çözülerek kâğıt üzerinde tekrar ayağa kaldırılabilmiş ve yapı evreleri açıklanabilmiştir. Bu bağlamda Perge’deki *scaenae frons* üzerinde yapılmış olan mimari araştırmalar özellikle *scaenae frons* mimarisi konusundaki tartışmaların irdelenmesi açısından önem taşımaktadır. Perge’deki tiyatro cephesi, Severuslar Devri’nde Hellenistik ve Erken İmparatorluk Devri’ne ait mimari tasarımların halen yaşadığını ve bunların yeni motifler ile birleştirilerek değişik çözümlerin üretildiğini ortaya koyarak, Anadolu Roma Mimarisi’nde Hellenistik Devir etkilerinin ne kadar güçlü olduğunu göstermiştir.

Zeynep Koçel Erdem

**Albayrak, A. – Ü. M. Solak – A. Uhri, *Deneysel Bir Arkeoloji Çalışması Olarak Hitit Mutfağı, Metro Kültür Yayınları, İstanbul, 2008. 223 sayfa.***

Öncelikle şunu söylemek gerekir ki; kitabın adı temel alınarak bunun bir yemek tarifi kitabı zannedilmesi, oldukça yanlış bir bakış açısı olacaktır. Keza kitabın ilk sayfalarında Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü’nün Popüler Dizi kitaplarına “Hitit Ekonomisi” adlı kitabı kazandıran Mahfi Eğilmez’in yazmış olduğu Önsöz’de, konuya değişik açılardan yaklaşmanın mümkün olduğunun, yapılan çalışmanın eksik yanlarının değil de kazandırdıklarının değerlendirilmesi gerektiğinin önemi vurgulanmıştır.



Giriş bölümünde ise A. Uhri'nin anlatımından, bu çalışmanın hangi aşamalarda yoğunlaştığı ve geliştiği, yazarların konu üzerindeki yeterlilikleri anlatılmakta ayrıca çivi yazılı belgelerden yola çıkılarak hazırlanmış olsa bile, söz konusu çalışmanın deneysel olduğu ve yemeklerin de tam bir *Hitit Yemeği* olamayacağı, isimlerinin de bu nedenle kendileri tarafından konulmuş olduğu dile getirilmiştir.

Kitapta belki de, yemek tarifleri dışarıda tutulacak olursa, en dikkat çeken bölüm "Anadolu Mutfak Kültürü'nün Kökenleri Üzerine" adlı bölümdür. Bu bölümde, daha önce de bahsedildiği gibi yemek tarifinden öte "yemek yemek" ve "yemek pişirmek" kavramları ile ilişkilendirilebilecek konuların detaylı bir şekilde irdelendiği görülür. Öyle ki, bahsedilen bu kavramlar Lucy (*Australopithecus aferensis*)'den başlayarak ele alınmış, ateşin bulunmasıyla değişime uğrayan yemek yeme tarzının üretime geçiş ile nasıl çeşitlendiği vurgulanmıştır. Hatta Neolitik Dönem'de görmeye alışık olduğumuz Steatopik Ana Tanrıça Figürinlerinin Erken Tunç Çağı ile birlikte incelikle rinin gözlemlenmesinin, beslenme biçimindeki değişikliklerle açıklanabileceği ileri sürülmüştür.

Genel olarak bakıldığında Prehistorik Dönem'den başlayarak Hitit Dönemi'ne dek yemek kültüründeki adımlar, aşama aşama takip edilmiş ve konu ek bilgilerle desteklenmeye çalışılmıştır. Ancak, konular arasındaki geçişlerde yapılan tekrarlar ve bölünmeler dikkatlerden kaçmamakta, bununla beraber anlatımın sade, günlük konuşma dilinde hatta esprili olması, konunun da iştah açıcı olması nedeniyle kitabı zevkli ve okunabilir kılmaktadır.

Yazılı belgelerde geçen yaklaşık 180 adet ekmeğin ve çeşitli et yemeklerinin yapımında kullanılan malzemelerin Hititçe, Sümerce ve Akkadca karşılıklarının

verilmeye çalışılması ve tanrılara yapılan kurban ritüelleri, Hitit mutfak görevlileri, hijyen gibi konularda da bilgilerin verilmiş olması kitabı tek düzelikten kurtarmaktadır.

Kitaptan Hitit Dönemi'ne ait bir ekmeğin tarifi sunmak, kitabı anlatmak için en doğru yöntem olacaktır:

nahhiti- Ekmeği

Malzemeler:

480 gr tam buğday unu

150 ml su

5 gr tuz

50 gr karışık kuru meyve (üzüm, incir, elma, fındık)

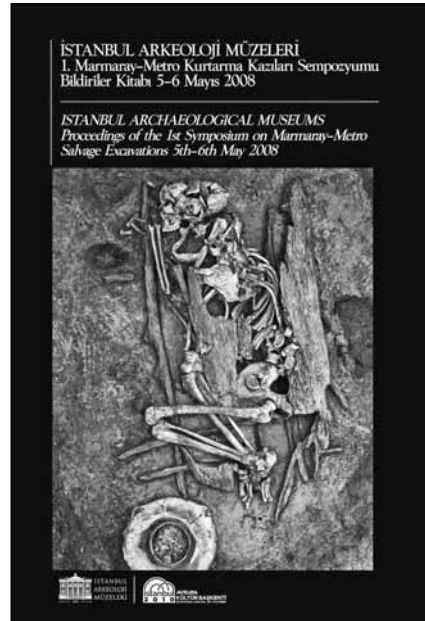
Hazırlanışı:

Un, tuz ve su yoğrulurarak, bir hamur elde edilir. Üzeri örtülerek yarım saat oda sıcaklığında dinlendirilir. Yarım avuç ölçüsünde şekillendirilmiş hamurlar kızdırılmış fırının içindeki küller temizlendikten sonra fırında pişirilir. Pişirilen ekmeğin üzerine kuru meyveler dökülerek tüketilir.

Afiyet olsun...

*Sezer Seçer*

**Kocabaş, U. (Ed.), *İstanbul Arkeoloji Müzeleri 1. Marmaray-Metro Kurtarma Kazıları Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 5-6 Mayıs 2008/İstanbul Archaeological Museums Proceedings of the 1st Symposium on Marmaray-Metro Salvage Excavations 5th-6th May 2008. İstanbul Arkeoloji Müzeleri, 2010, İstanbul; xv+256 s.***



2004 yılı Eylül ayında İstanbul Arkeoloji Müzeleri denetiminde Üsküdar, Sirkeci ve Yenikapı'da başlayan ve halen devam etmekte olan Marmaray-Metro

Arkeolojik Kurtarma Kazıları, İstanbul'un görkemli geçmişine ilişkin eşsiz bilgiler edinmemizi sağladı. Dünyanın en büyük Ortaçağ batık tekne koleksiyonu, İstanbul'un sur içindeki en eski yerleşimine ait 8500 yıllık bulgular, Prehistorik Dönem'den Osmanlı Dönemi'ne kadar tarihlenen onbinlerce arkeolojik eser kazılar sonucu ortaya çıkarıldı. Söz konusu kazı projesi Türkiye'de kent içi arkeolojik alanlarda şimdiye kadar yapılan en kapsamlı çalışma olma özelliğine de sahiptir.

İstanbul Arkeoloji Müzeleri uzmanları ve başta İstanbul Üniversitesi (İÜ) olmak üzere çeşitli üniversitelerin proje kapsamında yürüttüğü bilimsel çalışmaların sunulduğu "1. Marmaray ve Metro Kurtarma Kazıları Sempozyumu", İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yıldız Salonu'nda 5-6 Mayıs 2008 tarihlerinde gerçekleştirildi. Sempozyum vesilesiyle kazı çalışmalarında yer alan tüm bilimsel disiplinler ortak bir platformda biraraya gelerek kentimizin geçmişi her açıdan gözler önüne serildi. Gemi ve tekne arkeolojisi, kent arkeolojisi, jeo-arkeoloji, osteo-arkeoloji, arkeobotanik, sanat tarihi, deniz ticareti, filoloji ve dendrokronoloji konularını içeren 24 adet bildiri sempozyum boyunca büyük ilgi gördü. Sunulan bildiriler sempozyumu takiben, yaklaşık 2 yıllık bir çalışma sonunda 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı'nın katkılarıyla

*İstanbul Arkeoloji Müzeleri 1.Marmaray -Metro Kurtarma Kazıları Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 5-6 Mayıs 2008/ Istanbul Archaeological Museums Proceedings of the 1st Symposium on Marmaray-Metro Salvage Excavations 5<sup>th</sup>-6<sup>th</sup> May 2008* başlığıyla İngilizce ve Türkçe olarak yayımlandı.

Editörlüğünü İÜ Edebiyat Fakültesi Sualtı Kültür Kalıntıları Koruma Anabilim Dalı Başkanı ve İÜ Yenikapı Batıkları Projesi Direktörü Doç. Dr. Ufuk Kocabaş'ın üstlendiği bildiriler kitabında, İÜ Veteriner Fakültesi Anatomi Anabilim Dalı'ndan Prof. Dr. Vedat Onar, Yer Bilimleri Fakültesi Jeoloji Mühendisliği Bölümü'nden Prof. Dr. Namık Yalçın, Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü'nden Prof. Dr. Oya Algan, Edebiyat Fakültesi Prehistorya Ana Bilim Dalı'ndan; Prof. Dr. Mehmet Özdoğan, Orman Fakültesi Orman Botaniği Anabilim Dalı'ndan Prof. Dr. Ünal Akkemik ve Adli Tıp Enstitüsü Adli Bilimler Bölümü'nden Uzm. Dr. Mehmet Görgülü'nün değerli çalışmaları da yer almaktadır. Bildiriler kitabı, arkeolojik çalışmaların vazgeçilmez prensibi olan interdisipliner değerlendirmelerin yapılabilmesini sağlayarak kuşkusuz araştırmalarını derinleştirmek isteyen bilim insanları ve uzmanlar için vazgeçilmez bir referans kitabı olacaktır.

*Evren Türkmenoğlu*

## Arkeoloji Dünyasından

### Obsidiyen Ticaretinin Merkezi Olarak Kültepe

2009 yılı kazı sezonunda, daha önceki yıllarda açığa çıkarılan Kültepe Resmi Depo Binası obsidiyen buluntuları ve yanı sıra Kayseri Müzesi'nde envanterli olarak bulunan obsidiyenden prestij/süs objeleri incelenmiştir. Bu çalışmanın amacı Resmi Depo Binası'nda bulunan obsidiyenlerin bir ticaret metası olarak değiş tokuş amacıyla mı, yoksa yerleşmede prestij/süs eşyası ve/veya diğer aletlerin üretiminde kullanılmak için mi depolandığının anlaşılması olarak belirlenmiştir. Çalışmada aynı zamanda bu alanın bir işlik olarak kullanılıp kullanılmadığı da anlaşılmaya çalışılmıştır.

Kültepe Höyüğü'nde Kaniş sitadelinin batısında yer alan Resmi Depo Binası, Kaniş'in 7. katı, Kaniş Karum'unun Ib katı ile çağdaştır. Kutsal alanda mabetlerin hemen yakınında yer alan yapı 18 m uzunluğunda, 7,5 m genişliğinde ve dikdörtgen planlıdır (Özgüç 1996: 279). Bu çalışma kapsamında incelenen obsidiyen buluntular, yapının odalarından biri içerisinde depolanmış olarak açığa çıkarılan çeşitli boyutlardaki işlenmemiş obsidiyen bloklardan oluşmaktadır

ve kazıyı yapanlar tarafından bu blokların buraya ya satılmak ya da işlenmek üzere depolandığı ileri sürülmektedir (Özgüç 1999: 52-53, lev. 63.1).

Doğal cam ya da volkanik cam olarak da adlandırılan obsidiyen, kontrollü ve kolay kırılma özelliği nedeniyle çok eski dönemlerden beri çeşitli aletlerin (ok ucu, kazıyıcı, delici vs.) ya da süs eşyalarının (ayna, vazo, takı vs.) yapımında yoğun olarak kullanılan bir hammaddedir. Ergimiş halde bulunan ve genellikle asidik özellik taşımakta olan magmanın çok hızlı soğuması ile oluşan hammadde volkanik bir kayadır. Ancak volkanizmanın bulunduğu bölgelerde rastlanmasının yanı sıra, sadece bazı volkanların obsidiyen üretmesi nedeniyle oldukça sınırlı alanlarda bulunmaktadır. Diğer taraftan bu hammaddeye kaynağının bulunmadığı bölgelerde de rastlanması, kültürler arası uzak mesafe etkileşimleri hakkında fikir vermekle birlikte, bir değiş tokuş malzemesi olabileceğini de düşündürmektedir. Kimyasal analizler yardımı ile yerleşmelerde bulunan obsidiyenlerin kaynaklarının kesin olarak saptanabilmesi, yerleşmelerin çeşitli şekillerde iletişimde buldukları bölgelerin saptanması yolunda güçlü veriler sağlamaktadır.



Şekil 1 Resmi Depo Binası'na ait obsidiyen blokların görünümü

Tarihöncesi dönemlerde çeşitli aletlerin yapımında yoğun olarak kullanılan obsidiyenin Neolitik Dönem sonrasında, yerel olarak bulunduğu bölgeler dışında, kullanımında hem azalma olduğu hem de kullanım alanlarının değiştiği (Balkan-Atlı 2005: 2; Coqueugniot 1998: 352-356) ve özellikle vazo, süs eşyası gibi prestij eşyası olarak kullanımının ön plana çıktığı anlaşılmaktadır. Ancak obsidiyen buluntular ile ilgili çalışmaların söz konusu dönemler açısından yetersizliği, yapımı son derece güç olan bu tür eşyalarla ilgili bilgilerimizin sınırlı kalmasına neden olmaktadır (Balkan-Atlı 2005: 2). Bu nedenle Kültepe'de ele geçen buluntular ile ilgili yapılan çalışmalar döneme ait obsidiyen buluntulara yeni bir boyut kazandırması açısından önem taşımaktadır.

Kültepe Resmi Depo Binası obsidiyen buluntuları üzerinde yapılan çalışmalar sonucunda, bina içerisinde açığa çıkarılan obsidiyenlerin toplam ağırlığı 1 ton 106 kg 421 gr olarak hesaplanmıştır. Buluntuların teknolojik ayırımına göre çok sayıda blok (494 adet, 804 kg 833 gr), blok parçası (1425 adet, 181 kg 304 gr) ve yongaların (112 kg 989 gr) yanı sıra az sayıda yongalanmış blok (7 adet, 6 kg 956 gr) ve bir adet yonga çekirdek (339 gr) tanımlanmıştır.

Buluntuların hammadde farklılıklarının anlaşılmasına yönelik çıplak gözle yapılan renk ayırımına göre iki tip obsidiyenin varlığından söz edilebilmektedir. Bunlardan birincisi iyi kalite saydam gri renkte (çizgili, kırçilli çeşitlemeler içeren) olasılıkla Kayırlı (Kapadokya Bölgesi, Göllüdağ) obsidiyeni, diğeri ise nispeten kötü kalite, mat/opak gri renkte, bol perlitli, kaynağını bilmediğimiz bir obsidiyendir. Bu obsidiyenlerden kimyasal analize gönderilmek üzere örnekler ayrılmıştır.

Resmi depo binası içerisindeki obsidiyen buluntuların önemi, oldukça büyük boyutlardaki (bazıları 20 kg'ı aşan ağırlıklarda) blok ve blok parçalarının varlığıdır (Şekil 1). Buluntular içerisindeki yongalanmış bloklar olasılıkla kaynaklardan alındıkları sırada, obsidiyenin kaliteli olup olmadığının anlaşılması amacıyla, üzerinden birkaç yonga çıkarmak suretiyle test edilmiş bloklardır. Yine bina içerisinde bol miktarda bulunan yongaların çoğunluğu kalın ve büyük boyutlu parçalardan oluşmaktadır. Blok ve blok parçaları gibi bu yongalar da gerek çekirdek haline dönüştürülüp yongalanmaya, gerekse de çeşitli objelerin (vazo, süs eşyası vs.) yapımına uygun formlardadır.

Resmi depo binası obsidiyenleri arasında çekirdeğin bir adet olması ve yapım artıklarının bulunmaması bina içerisinde yongalama yapılmamış olduğunu göstermektedir. Burada bulunan yongaların, kaynakların yakınında bulunan işliklerde yongalandıktan sonra yerleşmeye taşınmış olabileceği ya da yerleşmede henüz açığa çıkarılmamış olası bir işlik alanında yongalanıp, daha sonradan kullanılmak üzere depolanmış olduğu düşünülmektedir.

Yerleşmede bulunan işlenmiş buluntular açısından daha önceki yayınlarda Depo Binasında obsidiyen bloklarının yanında bulunan 3 adet obsidiyen obje (vazo parçası, delinmiş parça, kulp parçası) ve güney terastaki sarayda açığa çıkarılmış olan üç adet vazo parçasından söz edilmektedir (Özgüç, 1999: 41, 55). 2009 yılı çalışmaları içerisinde Kayseri Müzesi'nde envanterli olarak bulunan dört adet buluntu üzerinde



Şekil 2  
Obsidiyenden  
tamamlanmamış  
kulplu fincan



Şekil 3  
Obsidiyen boğa başı

çalışılmıştır. Karum'daki farklı alanlarda açığa çıkarılan bu buluntulardan birincisi formundan dolayı kulplu bir fincan olarak tanımlanmıştır (Şekil 2). Sert bir vurgaçla, çekiçleme yöntemi ile fincana konik gövdeli bir form verilmiştir. İç kısmının yine aynı yöntemle oyulmaya başlandığı üst bölümdeki yuvarlak çukurluktan anlaşılmaktadır. Fincanın kulpunun olasılıkla yapım aşaması sırasında kırılmış olması nedeniyle yapımının tamamlanmadığı düşünülmektedir. İkinci buluntu çok iyi bir işçilik ürünü olduğu anlaşılan obsidiyen boğa başıdır (Şekil 3). Kırık olarak bulunan obje sürtme yöntemi ile özenli bir şekilde biçimlendirilmiştir. Sürtme sırasında oluşan çizikler makroskopik olarak gözlenebilmektedir. Boğanın yüz hatları yivler ile belirginleştirilmiştir. Üçüncü buluntu obsidiyen bir kaba ait dip parçası olarak yorumlanmıştır. Üst kısmı kırık olduğu için konik gövdeli olması dışında bir bilgimizin olmadığı kabin üzeri yivlerle, çok ince işlenmiştir. Kabin iç kısmında sürtme yoluyla düzgün bir yüzey elde edildiği dikkat çekmektedir. Dördüncü buluntunun işlevinin ne olduğu tam olarak anlaşılamamakla birlikte kap? parçası olduğu düşünülmüştür. Olasılıkla bir önceki obsidiyen buluntunun yapımının tamamlanmamış halidir. Yapım aşamasını göstermesi açısından önemli bir parça olduğu düşünülen objenin önce sert bir vurgaçla çekiçleme yöntemi ile şekillendirildiği, daha sonra üzerinde sürtme yoluyla düzgün bir yüzey elde edildiği ve son olarak da keskin kenarlı bir obje ile yine sürterek üzerinde yivler açıldığı anlaşılmaktadır.

Kültepe'de şimdiye kadar ortaya çıkarılan obsidiyenden yapılmış objelerin az sayıda olduğu göz önüne alındığında, yerleşmede şimdilik bir işlik alanı bulunmamış olmasından dolayı, çok sayıda ve çeşitli büyüklüklerdeki parçalardan oluşan depolanmış obsidiyenlerin, ticaret metası olarak kullanılmış olması olasıdır. Gelecek yıllarda daha detaylı olarak sürdürülecek olan çalışmaların bu konuya daha da açıklık getireceği düşünülmektedir.

## Kaynakça

- Balkan-Atlı, N.  
2005 "Paleolitikten Günümüze Obsidiyen", *Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Haberler*, Sayı 19: 1-3.
- Coqueugnot, E.  
1998 "L'obsidienne en Méditerranée Orientale", Cauvin, M.-C. – A. Gourgaud – B. Gratuze – N. Arnaud – G. Poupeau – J.-L. Poidevin – C. Chataigner (yay. haz.), *L'obsidienne au Proche et Moyen Orient. Du volcan à l'outil*, BAR International Series 738: 351-362.
- Özgüç, T.  
1996 "An obsidian storehouse close to the temples built by Anitta, King of Nesa", Gasche, H. – B. Hroudá (yay. haz.), *Collectanea Orientalia-Histoire, arts*

*de l'espace et industrie de la pierre. Etudes offertes en hommage à Agnes Spycket*, CPOA 3, Neuchâtel, Paris: 279-283.

- 1999 *Kültepe-Kaniş/Neşa Sarayları ve Mabetleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Çiler Altınbilek-Algül – Semra Balcı

## Küçük Asya'nın Batısından Kuzey Karadeniz'e İonialılar: Taman Yarım Adasında Yunan Kolonizasyonu

İonialılar, MÖ 7. yy'ın sonu 6. yy'ın başında, Küçük Asya'nın batı sahilinden, özellikle de Miletos'dan, Karadeniz'in kuzeyine yerleşmek üzere hareket etmişlerdir (Boardman 1980: 238-255; Ehrhardt 1988; Tsetschladze 1998; Grammenos – Petropoulos 2003; Grammenos – Petropoulos 2007; Vinogradov 2007: 465-473; Bresson – Ivantchik – Ferrary 2007). Bugün Ukrayna ve Rusya Federasyonu sınırları içerisinde kalan Kerç ve Taman Yarımadalarında, MÖ 5. yy'da Yunanlı bir yerleşim alanı bulunmaktaydı: *Bosporan Krallığı* (Gajdukevič 1971; Tsetschladze 2007: 551-565).

Muhtemelen dış baskılar nedeniyle steplerde yaşayan atlı göçebe topluluklar, en geç Perslerin MÖ 6. yy'ın sonunda İskitlere karşı seferlerinde başarısız olmalarının ardından, kargaşa dolu bir ortamda kalmışlar ve ardından ana kentlerin kurmuş oldukları yerleşmelerle yaklaşık bin yıl sürecek bir devlet oluşumu kurmuşlardır. 2006 yılında Taman Yarımadası'nın kuzeybatısında, Rusya Federasyonu'nun güneyinde, Moskova Devlet Müzesi ve Alman Arkeoloji Enstitüsü Eurasia Şubesi'nin işbirliğiyle, uluslararası ve disiplinlerarası bir proje başlatılmıştır. Kuzey Kafkasya'nın alçak tepe eteklerindeki bu kentler, alüvyonla dolmuş limanlar, Kuban Deltası, çok sayıda balçık karakteristikli yanardağ, Azak Denizi ve Karadeniz ile çevrelenmiştir (Res. 1a). Kerç Bölgesi'ne (Antik Dönemde; Kimmer Boğazı) giden yol, bölgenin en önemli ulaşım kaynağıdır.

Bu durumun geçmişte ve özellikle de Antik Dönem'de farklı olduğu, ilk olarak Moskova ve Marburg Üniversiteleri tarafından yürütülen jeo-arkeolojik araştırmalar çerçevesinde "titreşimli (vibracore)" sondaj ve C14 ile desteklenen verilerle ortaya konmuştur (Brückner – Kelterbaum – Marunschak – Porotov – Vött 2009: 1-18). Araştırmalarla yeniden konstrüksiyonu yapılan sahil şeridi, Kuban ağzının doğu yönünde ve deniz trafiğine elverişli bir boğazın varlığını ispat etmiştir. Bu yeni bulguyla birlikte, Yunan kolonizasyonunun, temelde farklı bir arazi peyzajında gerçekleşmiş olduğu ortaya çıkmaktadır. Antik





Dönem yazılı kaynaklarıyla da örtüşen ve adalardan oluşan bir arazi peyzajı söz konusudur.

Paleo-coğrafik sonuçlar, MÖ 6. ve 5. yy'da Yunan kolonizasyonu ile ilişkili bazı kurguların yeniden düşünülmesi gerektiğini ortaya koymaktadır (Boardman 1980: 254; Gajdukevič 1971: 32-55; Koshelenko – Kuznetsov 1998: 254-258). Strelka 2 ve Golubickaja 2 yerleşmelerinde gerçekleştirilen son araştırmalar Yunanlıların Kimmerlerden değil de Kuban-Bosporos Bölgesi'nde bulunanlardan arazi elde ettiklerini ortaya

*Res. 1a Golubickaja 2: Eski, küçük Golubickaja Adası'nun güneybatı ucundan, denizle sınırlanan Ahtanisovskaja Denizi ve geri planda üzerinde erken dönem Yunan Tapınağı Artemis Agrotera'nın bulunduğu balçık yanardağı "Boris ve Gleb"i de kapsayan bugünkü manzaraya bakış.*

*Res. 1b Taman Yarımadası kıyı şeridinin, titreşimli (vibracore) sondajı ve bugüne kadar 50 adet C14 analizine dayanarak MÖ 500'deki durumunun rekonstrüksiyonu. Deniz trafiğine elverişli doğu boğazı MS 1. yy'ın içlerine dek Kuban'ın ağız kısmına Semibratnee (Labrys) yerleşmesine kadar izin vermektedir.*

koymaktadır. Maiotis'den Kuban Boğazı'na batı geçişini kontrol eden Ahtanisovskaja 4 yerleşmesiyle aynı dönemde kurulmuş olan Golubickaja 2 antik yerleşmesindeki araştırmalar, önemli bilgiler sağlamaktadır (Res. 1b). Son yıllarda jeofizik ve jeomorfolojik araştırmalar, hava fotoğraflarından elde edilen değerlendirmelerle arkeolojik yüzey araştırmalarından elde edilen sonuçlar, yerleşmenin kullanım alanı, dönemi ve yaşam koşulları hakkında yeni veriler ortaya koymaktadır (Res. 2a). Ayrıca, kazı çalışmalarıyla kesinlik kazanan verilerin ışığında, erken yerleşmenin oluşumu hakkında şaşırtıcı bilgilere ulaşılmıştır. Bu çalışmalarda, MÖ 6. yy'ın ikinci üçlüğüne ait günlük kullanıma dönük kapların yanı sıra, MÖ 6. yy'ın ikinci çeyreğine tarihlenen Yaban Keçisi Stilinde, OA I grubu vazolar da ele geçmiştir (Doğu Yunan Seramiği'nin sınıflandırılması için bkz. M. Kerschner – U. Schlotzhauer, "A New Classification System of East Greek Pottery", *AncWestEast* 4, 2005: 1-56) (Res. 2b).

MÖ 6. yy'ın ilk yarısına ait Korinth, Attika ve çeşitli amphoralara ait buluntular yerleşmenin erken



*Res. 2a Golubickaja 2: Jeomanyetik ölçümleri ve 2009 yılında dek kazı alanlarını gösteren topografik harita. Alttı solda kazı alanının Duvar-Hendek tesisinin üzerinde büyütülmüş hali.*

*Res. 2b Golubickaja 2: Kuzey İonia üretim merkezlerinin birine ait, Yaban Keçisi Stili amphoraya ait parça (NiA I), MÖ 580/70. Bugüne dek Küçük Asya ana kentlerinden Yunan kolonilerine gelen ve Taman Yarımadası'nda ele geçen en erken tarihli buluntu.*

*Res. 2c Golubickaja 2: el yapımı, gri hamurlu, yerli halka ait kupa.*

*Res. 2d MÖ 4. yy'a ait işlenmiş kemik.*

*Res. 2e Golubickaja 2: MÖ 4. yy'a ait kemikten işlenmiş kayak pateni.*

tarihlemesini desteklemektedir. Gümüş ve bronz sik-kelerle MÖ 6. yy'a ait erken tarihlili buluntular, yoğun bir ticaret ağının varlığına işaret etmektedir. El sanat-larına ait eserler (Res. 2d), mutfak kapları, seramik buluntuların arkeometrik incelemeleri, arkeo-zoolojik ve arkeo-botanik araştırmaların sonuçları, yerleş-menin ana kentten gelen en eski kuşağının yaşam koşulları hakkında önemli bilgiler sağlamaktadır. MÖ 2. yy'ın ikinci yarısındaki güçlü tahribin ardından yerleşme terk edilmiştir.

Başlangıçtan itibaren, bu yerleşim alanı güçlü, birden fazla kez genişletilmiş olan duvar-hendek biçimindeki savunma tesisiyle kuşatılmıştır (Res. 2a). Savunma amaçlı bu sistemin en erken evresi MÖ 6. yy'ın son otuz yılına ait, Yunan ithal seramikler ve ilk kez kesin tarihlenebilen el yapımı yerel çanak çömleğin bulundu-ğu kapalı bir kontekt içerir (Res. 2c). Muhtemelen stratejik ve doğal korumaya olanak vermeyen adanın konumu güçlü bir savunma sistemini gerekli kılmıştır. Herodotos (4, 28) ve Strabon (11, 2, 8) boğazın aylarca süren buzlanmasından söz etmekte, İskit boylarının hayvanlarıyla birlikte kış aylarını geçirmek üzere kurdukları meralara taşındıkları hakkında bilgi ver-mektedirler. Golubickaja 2 yerleşmesinde, bu bilgiyi kanıtlayan ve "kayak patenti (Schlittknochen)" olarak adlandırılan, kemikten işlenmiş, özel bir buluntudan söz etmek gerekir (Res. 2e). Antik dönemin bu kayak patenleri yük taşımada da kullanılmıştır. Bu buluntular diğer Yunan yerleşmelerinden henüz bilinmemektedir.

Yukarıda sıralanan tüm verilerden hareketle, ikinci bir teoriyi öne sürmek yanlış olmayacaktır. Zira yukarıda tarif edilen ve bugüne kadar Bosporos Krallığı'nın en erken ve güçlüsü (MÖ 6. yy'ın üçüncü çeyreği) olarak tanımlanan savunma tesisi, erken dönemlerde savunma sistemlerinin yokluğuna dayandırılan "İonia kolonizasyonunun barış içinde" olduğu şeklindeki tartışmalı teoriye ait kanıtları geçersiz kılmaktadır (Gajdukevič 1971: 40-49, 54-57; Tsetskhladze 1998: 46. 47-48. 68; Tsetskhladze 2007: 562-563). Bu buluntu ve sonuçla birlikte, yeni düşüncelerin üretil-mesi ve araştırmaların gerçekleştirilmesi gerekliliği açıktır.

### Kaynakça Listesi

- Boardman, J.  
1980 *The Greeks Overseas. Their Early Colonies and Trade*<sup>3</sup>, London.
- Bresson, A. – A. Ivantchik – J.-L. Ferrary  
2007 *Une koinè Pontique. Cités grecques, sociétés indigènes et empires mondiaux sur le littoral nord de la Mer Noire (VII<sup>e</sup> s. a.C. – III<sup>e</sup> s. p.C.), Ausonius éditions Mémoires 18*, Bordeaux.
- Brückner, H. – D. Kelterbaum – O. Marunschak – A. Porotov – A. Vött  
2009 "The Holocene Sea Level Story since 7500 BP – Lessons from the Eastern Mediterranean, the

Black and the Azov Seas", *Quaternary International* 30: 1-18.

- Ehrhardt, N.  
1988 *Milet und seine Kolonien*, Frankfurt a.M.
- Gajdukevič, V. F.  
1971 *Das Bosporanische Reich*<sup>2</sup>, Berlin.
- Grammenos, D. V. – E.K. Petropoulos (eds.)  
2003 *Ancient Greek Colonies in the Black Sea*. Publications of the Archaeological Institute of Northern Greece 4, Thessaloniki.
- Grammenos, D. V. – E.K. Petropoulos  
2007 *Ancient Greek Colonies in the Black Sea 2*, Oxford.
- Koshelenko, G. A. – V.D. Kuznetsov  
1998 "Greek Colonisation of the Bosphorus", *Tsetskhladze* 1998: 254-258.
- Tsetskhladze, G. R. (ed.)  
1998 *The Greek Colonisation of the Black Sea Area. Historia 21*, Stuttgart.
- Tsetskhladze, G. R.  
2007 "The Ionian Colonies and their Territories in the Taman Peninsula in the Archaic Period", Cobet, J. – v.V. Graeve – W.D. Niemeier – K. Zimmermann (eds.), *Frühes Ionien: Ein Bestandsaufnahme. Panionion-Symposium Güzeltçamlı 26. September – 1. Oktober 1999*, Mainz: 551-565.
- Vinogradov, J. G.  
2007 "Milet und Megara erschließen den Pontos Euxeinos", Cobet, J. – v.V. Graeve – W.D. Niemeier – K. Zimmermann (eds.), *Frühes Ionien: Ein Bestandsaufnahme. Panionion-Symposium Güzeltçamlı 26. September – 1. Oktober 1999*, Mainz: 465-473.

Udo Schlotzhauer – Denis Zhuravlev  
(Almancadan Çeviren Bilge Hürmüzlü)

### Demir Çağı'nı Anlamak, Anlatmak

Bu yazıda Demir Çağı'nın ne olduğu değil, Anadolu arkeolojisinde neden kullanılması gerektiği üzerinde durulacaktır. Günümüzdeki arkeolojik veriler ışığında Demir Çağı'nın bölünmesi aşağıdaki şekildedir;

Erken Demir Çağı

[MÖ 1190-850 (Karanlık Çağ MÖ 1190-1050/1000)]

Orta Demir Çağı

(MÖ 850-650/600)

Geç Demir Çağı

(MÖ 650/600-MÖ 330)

Klasik kronolojik kurgulamada Hitit İmparatorluk Çağı'nın sonu ile Tunç Çağları sona erer ve Demir Çağı başlar. Demir Çağı sürecinin Anadolu'daki başlangıcı için İstanbul ve Çanakkale Boğazları üzerinden Kuzeybatı Anadolu'ya giren Thrako-Phryg toplulukları ile Kuzey-Orta Anadolu Bölgesi içinde Hatti Ülkesi'ni

ele geçiren yarı-göçebe Kaşkalar'ın hareketlilikleri belirleyici unsurlardır. Bu sürecin Ege ve Akdeniz'de var olduğu öne sürülen ve Deniz Kavimleri gibi genel bir isimle etiketlenen durumu net değildir ve arkeolojik bulgu yetersizliği açısından pek çok sorun taşımaktadır. Doğu Anadolu'da ise, Demir Çağı'nın İçbatı ve Orta Anadolu'ya göre 200 belki de 250 yıl önce başlamış olduğu düşünülmektedir. Bu duruma kuşkusuz ki Doğu Anadolu Bölgesi'nde Hitit Krallığı gibi merkezi bir otoritenin olmaması neden olmuştur.

İçbatı Anadolu ile Orta Anadolu'nun batı kısmında ortaya çıkan ve Phryg Krallığı'nın politik egemenliği ile karakterize olan Orta Demir Çağı'nda, özellikle Halys/Kızılırmak Kavsii içinde yazılı belgelerin yetersizliği ve arkeolojik buluntuların kimi zaman doğru olarak yorumlanamaması nedenleri ile günümüze kadar tam olarak anlaşılabilen birtakım siyasal organizasyonların yaşanmış olduğu anlaşılmaktadır. Batı kaynaklarında Halys/Kızılırmak'ın batısındaki kesimi Phrygia, doğusu ise Kappadokia olarak bilinen Orta Anadolu Bölgesi'nin, Assur kaynaklarında orta kesimi Tabal, Halys/Kızılırmak'ın kuzeyindeki bölümü Kaşku, Güneybatı kesimi Tuvana/Tukhana ve Doğu ucu ise Melid adıyla anılmaktaydı. Kozmopolit bir nüfus yapısına sahip olduğu anlaşılan söz konusu bu bölgelerde yer alan yerleşmelerde ele geçmiş Alishar IV türü çanak-çömlek grubu, Orta Demir Çağı'nın özellikle Kızılırmak kavsii içi ile güneyindeki karakteristik özelliğini oluşturur. Kızılırmak kavsii'nin batısı ile güneybatısında yani gerçek Phryg Ülkesi'nde Alishar IV türü çanak-çömlek sayıca çok azdır ve bunlar büyük olasılıkla ithaldir. Bu kesimin yerel çanak-çömleğinin ise Çizgisel Stil'de bezenmiş olduğu bilinmektedir.

Avrasyalı Savaşçı-Atlı Göçebelerin MÖ 8. yy sonları ile 7. yy'ın başlarında Anadolu'ya girerek bir huzursuzluk ve kargaşa ortamı oluşturması, Orta Demir Çağı'nın sonlanmasına doğru en önemli aşamayı başlatmıştır. Avrasyalı Savaşçı-Atlı Göçebelerin yol açtığı bu yıkım ve siyasal belirsizlikten faydalanan Medler MÖ 6. yy'ın ilk çeyreğinde Orta Anadolu'ya kadar gelmişlerdir. Akhaimenidler'in MÖ 6. yy'ın ortalarından itibaren tüm Anadolu'yu ele geçirmeye başlamaları ise, Geç Demir Çağı'nın diğer bir önemli politik olayıdır. Bunun sonucunda Orta Anadolu Bölgesi Hellenistik Çağ'a kadar Akhaimenid egemenliğinde kalmıştır.

Geç Demir Çağı'nda hem Kızılırmak kavsii içi hem de güneyinde savunma ağırlıklı birçok önemli yerleşme görülmektedir. Akalan, Pazarlı, Kerkenes Dağ, Göllüdağ, Kululu, Çalapverdi, Havuzköy ve Uyuzsuyu Kalesi bu tip yerleşmelerin en önemlileridir. Birçoğu yüksek arazilere inşa edilmiş ve güçlü savunma sistemleriyle donatılmış bu yerleşmelerin

MÖ 6. yy'ın ilk yarısı içinde kurulmuş oldukları veya savunmalarını güçlendirmiş buldukları olasıdır. Bu yerleşmelerde yaşayan insanları kendilerini savunma gereksinimine zorlayan en önemli nedenlerin başında, büyük olasılıkla Avrasyalı savaşçı-Atlı Göçebelerin baskıları gelmektedir. Söz konusu bu yerleşmelerin çoğunda ele geçmiş, Alishar IV geleneğini sürdüren ve Alishar V olarak adlandırılan boya bezekli çanak-çömlek grubu, buralarda Orta Anadolu kökenli insanların yaşamış olduğunu açıkça belgelemektedir.

Kızılırmak kavsii içi ile güneyinde Orta Demir Çağı'ndan beri tekdüze bir üretim yapan çanak-çömlek atölyelerinin stillerinde, Geç Demir Çağı'ndan itibaren özellikle bezeme ve hayvan figürleri açısından bazı önemli değişimler olduğu gözlenmiştir. Bu dönemde kanatlı boğa ve sfenks gibi karışık yaratıklar ile ne oldukları tam olarak anlaşılabilen "tanımlanamayan garip varlık" figürleri de ortaya çıkmıştır. Orta Demir Çağı'nda sayıca çok az olan ve oldukça stilize yapılmış insan figürleri Geç Demir Çağı'nda ön plana alınmıştır. Phrygler'in ana tanrıçası olan, ancak Anadolu'da Neolitik Çağ'dan beri tapılan Kybele, bu dönemde çanak-çömlek üzerinde betimlenmiştir. Söz konusu bu yenilikler ile değişimlerden Kızılırmak kavsii içi ile güneyindeki çanak-çömlek atölyelerinin Geç Demir Çağı'nda gelişen siyasal olaylardan etkilendiklerini ve bu durumu üretimlerine yansıttıklarını açıkça anlamaktayız. Örneğin birdenbire ortaya çıkan at ve süvari figürleri büyük olasılıkla Avrasyalı savaşçı-Atlı Göçebelerin bir etkisidir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, Göçebelerin bu etkileri sanatları ile değil yaşam tarzları ile yapmış olmalarıdır. Yine bir yenilik olarak figürler ile kompozisyonlar beyaz ya da bej rengi tonlarındaki zeminli çerçeveler içine yapılmaya başlanmıştır.

MÖ 5. yy'ın başlarından itibaren Kızılırmak kavsii içinde geleneksel özelliklerini sürdüren, ancak bir yanda da dış etkileri bünyesinde toplayan kimi çanak-çömlek atölyelerinin MÖ 3. yy başlarına kadar üretim yapmaya devam ettikleri anlaşılmaktadır. Çok sayıda yerleşmede ele geçmiş olan açık renk zeminli bezemeye sahip çanak-çömlekler bu durumu açıkça belgelemektedir.

Sonuç olarak, Anadolu'nun Batı ve Güney kıyılarında, Anadolu dışındaki Eski Yunan şehirleri ile ticari, kültürel ve sanatsal ilişkileri olan kentler için kurgulanmış olan kronolojik düzenin, ayrı yönetim tarzına, yazıya, mimariye, resim sanatına, maden sanatına ve çanak-çömlekçilik ile farklı bir etnisiteye sahip İçbatı, Orta, Kuzey ve Doğu Anadolu için uygulanamayacağı çok açıktır. Bu nedenle Demir Çağı kronolojisi, hâlihazırda devam etmekte olan kazıların ışığında ayrıntılandırılarak daha da geliştirilmelidir.

*Şevket Dönmez*

## MÖ 2. Binde Yukarı Mezopotamya Dağ Etekleri Konulu Çalıştay, Berlin'de Gerçekleştirildi

Berlin Hür Üniversitesi Eski Önasya Arkeolojisi Enstitüsü tarafından organize edilen “The Archaeology of the Upper Mesopotamian Piedmont in the Second Millennium BC” adlı Çalıştay, 21-23 Ocak 2010 tarihlerinde gerçekleştirildi. Prof. Dr. Dominik Bonatz tarafından yönetilen çalışmanın amacı, bölgede halen sürmekte olan arkeolojik çalışmaları yürüten, çeşitli ülkelere mensup bilim insanlarını bir araya getirerek MÖ 2. bin kültürel ilişkilerini ve politik değişimlerini tartışmaktır ve bu amaçla, materyal kültürün gelişimine paralel stratigrafik dizilimlerin karşılaştırılmasına yoğunlaşmıştır.

Berlin Hür Üniversitesi Tarih ve Kültür Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Jörg Klinker'in açılış konuşmasıyla başlayan bildiriler, üç günlük bir program içerisinde düzenlenmiştir:

21 Ocak 2010

Rafal Kolinski (Poznan Adam Mickiewicz Üniversitesi, Polonya) “MÖ 21. Yüzyıl'da Habur Üçgeni ve Anadolu'daki Eski Assur Ticaretinin Başlangıcı”

Nicola Laneri (Istituto Italiano per l’Africa e l’Oriente, İtalya) “Kırsal Alanın Yerleşim Dokusunun Yorumlanması: Orta Tunç Çağı'nda Yukarı Dicle Havzası”

A.Tuba Ökse (Kocaeli Üniversitesi, Türkiye) “Orta Tunç Çağı'nda Salat Tepe ve Çevresi: Tabakalaşma, Seramik Grupları ve Yerleşim Dokusu”

22 Ocak 2010

Karlheinz Kessler (Erlangen Üniversitesi, Almanya) “Tell Hamidiye Geç Tunç Çağı Metinleri”

Mirjo Salvini (Istituto di studi sulle Civiltà dell’Egeo e del Vicino Oriente, Roma, İtalya) “Kahat Kenti, Orta Assur Döneminde Kralı Avların Uç Kalesi”

Eva Cancik-Kirschbaum (Berlin Hür Üniversitesi, Almanya) “Metinden Höyüğe: Bütün Bu Kentler Nerede Saklı?”

Brian Brown (Berkeley Üniversitesi) “Batıda Orta Assur Dönemi: Devlet Oluşumu ve Yoğunluğu”

Andreas Schachner (Alman Arkeoloji Enstitüsü, İstanbul Şubesi, Türkiye) “Dağlara Karşı Ovalar – Bölgesel Bağımsızlığa Karşı İmparatorluk Egemenliği: Yukarı Dicle Bölgesi'nden Bakış”

Peter Bartl (Berlin Hür Üniversitesi, Almanya) “Yukarı Dicle-Kültürel Özerklik veya Uydulaşma - Ziyaret Tepe ve Giricano”

Anacleto D’Agostino (Università degli Studi di Firenze, İtalya) “Geç Tunç Çağı'nda Yukarı Habur ve Yukarı Dicle Vadileri”

Andrzej Reiche (National Museum Warszawa, Polonya) “Tell Arbid (Kuzeydoğu Suriye) ve Nemrik (Kuzey Irak) – İki Küçük Mitanni Yerleşmesi. İşlevsel Yorum Denemesi”

23 Ocak 2010

Dominik Bonatz (Berlin Hür Üniversitesi, Almanya) “Geç Tunç Çağında Tell Fakheriye: Yukarı Mezopotamya Dağ Eteklerinde Politik Yönetimlerin Yapısına İlişkin Gözlemler”

Daniela Crasso (Berlin Hür Üniversitesi, Almanya) “Mimari Kanıtlara Göre Habur Üçgeninde Mittani Siyasi Kontrolü: Analiz Olasılıkları”

Dirk Wicke (Johannes Gutenberg Üniversitesi Mainz, Almanya) “Ziyarettepe’de MÖ 2-1. Binlerde Assur Yerleşimi: Demir Çağı Geleceğine Bakış”

Çalıştay, Jesper Eidem (University of Leiden, Hollanda) tarafından yönetilen tartışma konuşmaları ile sona ermiştir.

Çalıştaydan çıkan sonuçlar, yeni araştırmaların ışığında, farklı kazı alanlarında kazılan Orta Tunç Çağı tabakalaşmalarının benzer dizilimler oluşturmaları, Mitanni ve Orta Assur Dönemlerinin varlığını tanımlayan maddi kültür kalıntılarının bölge genelinde benzerlik gösterdiği yolundadır. Çalıştayda belirlenen diğer bir konu da, Orta Assur Dönemi'nden hemen sonra, çoğu kazı alanında belirlenen, Erken Demir Çağı maddi kültür kalıntılarının Yeni Assur İmparatorluk Dönemi'nde de üretilip kullanılmaya devam etmesidir. Çalışmaya sunulan bildirilerin bir monografik yayın haline getirilmesi planlanmaktadır.

*Tuba Ökse*

## Bir Serginin Ardından Bizans'tan İstanbul'a: İki Kıtanın Limanı

1 Temmuz 2009-31 Mart 2010 tarihleri arasında, 9 aylık bir sürede 400’ü aşkın proje ile gerçekleştirilen “Fransa’da Türkiye Mevsimi” kapsamında, dünyanın en prestijli ve Paris’in ünlü sergi salonu “Grand Palais”de 9 Ekim 2009 günü *Bizans'tan İstanbul'a: İki Kıtanın Limanı*, aşıklı bir sergi açıldı.

25 Ocak 2010 tarihine dek süren sergi, dünya başkenti İstanbul’un tarih öncesi çağlardan günümüze uzanan tarih ve kültürünü gözler önüne serdi. Her iki ülkenin cumhurbaşkanlarının katılımıyla açılan ve ülkemiz medyasında günlük haberlerden biri olarak sunulan etkinlik, Fransa’da geniş yankılar buldu. Serginin açık olduğu süre içerisinde ziyaretçi sayısı 412 233’e

ulaştı. Serginin kapanacağı gün Grand Palais önünde kuyruklar oluşmuş ve vitrin önlerinde de kalabalıklar birikmiştir.

Yaklaşık 400 adet arkeolojik ve tarihi nitelikte eserin bulunduğu sergi, sadece ülkemiz için değil dünya uygarlık mirası için de ilklere sahne olmuştur:

İlk kez İstanbul şehrinin kuruluşu 8000 yıla inen tarihöncesi çağlardan, Osmanlı İmparatorluk Devri sonuna dek tarihsel sürecine ilişkin buluntular sergilenmiştir.

İlk kez yurtdışında sadece İstanbul kentine ait bir sergi yapılmıştır.

İlk kez 1204 yılında Latin istilasıyla işgal edilen Konstantinopolis'ten yağmalanarak Avrupa'ya götürülen yükte hafif pahada ağır eserlerden bazıları, bu sergi için bir araya getirilmiştir.

İlk kez Marmaray Kazılarının Yenikapı İstasyonunda ele geçen Theodosius Limanı buluntuları yurt dışında sergilenmiştir.

### Bilim Komitesi

Sergi projesi, Fransa'da Türkiye Mevsimi'nin iki ülke arasındaki işbirliğini öne çıkarmaya yönelik yapısı gereği, mesleklerinde uzman Türk ve Fransız uzmanlardan oluşan ortak bir bilim kurulu tarafından yürütülmüştür. Alfabetik sırayla isimleri aşağıda belirtilen araştırmacıların farklı konularda makalelerinin yer aldığı bir de sergi katalogu hazırlanmıştır (*De Byzance à Istanbul un Port Pour Deux Continents, Galeries nationales-Grand Palais, champs-Élysées, 10 October 2009-25 Janvier 2010, Paris 2009*). Engin Akyürek, Tülay Artan, Rahmi Asal, Filiz Çağman, Koray Durak, Jannic Durand, Edhem Eldem, Semra Germaner, Zeynep İnankur, Çiğdem Kafesçioğlu, Şehrazat Karagöz, Zeynep Kızıltan, Ufuk Kocabaş, Ludovic Laugier, Nevra Necipoğlu, Mehmet Özdoğan, Francis Richard, Baha Tanman, Kayahan Türkantoz.

### Sergi İçeriği

Başyapıt eserlerin sergilenmesi ilkesinden dolayı, kentin Arkaik-Klasik Dönemlerine ait oldukça harap, ancak kısıtlı belgesel buluntu niteliğinde olanları sergiye alınmamış, fakat sergi katalog makalesinde sunulmuştur.

Sergi MÖ 16000-5500 yıllarında İstanbul ve Çanakkale Boğazlarının bulunduğu tüm Marmara Bölgesi'nin, binlerce yıl boyunca oluşumunu gösteren multivizyon-animasyon jeolojik görüntüleriyle başlar. Prehistorik Çağlar toprağa yerleşik çiftçi ilk yerleşimlerin, Neolitik Çağ sakinlerine ait Pendik, Fikirtepe, Sultanahmet, Yarımburgaz, Ağaçalı, Gümüşdere gibi bilinen tarihöncesi yerleşimlere ek olarak, İstanbul Arkeoloji



*Bizans'tan İstanbul'a: İki Kıtanın Limanı Sergisinden Genel Görünüş*

Müzeleri tarafından yürütülen Yenikapı Marmaray-Metro Kazılarında ortaya çıkarılan Neolitik buluntular sayesinde, Prof. Dr. Mehmet Özdoğan'ın deyimiyle bölgenin Trakya'daki *eksik halkası* da tamamlanmıştır. Son yıllarda İstanbul Arkeoloji Müzeleri uzmanlarınca sürdürülen Marmaray Projesi'nin Yenikapı İstasyon Kazılarındaki Neolitik insan yerleşimi, katalogda ilk kez yayınlanmıştır.

İstanbul'un (Byzantion) Bizans öncesi dönemi Arkaik-Klasik-Hellenistik Dönemler, keramik (MÖ 5-3. yy) buluntular sayesinde sergilenmekte olup, yoğun bulunan Hellenistik ve Roma Devirleri Mezar stelleri yarımada kurulmuş antik kentin ve hinterlandının tarihsel gelişimini vermektedir. Ayrıca mezar stellerindeki figürler, yazıtlar, kabartma olarak işli eşya desenleri antik dönemden günümüze kalan sessiz fotoğraflardır. Tüm Akdeniz havzasında revaçta olan sempozyum sahneli mezar stelleri de İstanbul'un Roma İmparatorluk Dönemi'ndeki özgün taşçı atölyelerinin üretimidir. Haliç'in en doğu ucunda bulunan Silaharağa Mevkii'nde 1949 yılındaki elektrik santralı yapımında ortaya çıkarılan tanrılardan-devlerden oluşan grup heykelleri, Roma İmparatorluk Dönemi'nin anıtsal *nymphaeumunu* işaret etmektedir. Çatalca buluntusu pişmiş toprak figürinler, Silivri'den gelen keramik ve cam eserler, İzmit'te bulunsa da Byzantion atölyelerinde üretildiği savı bulunan altın takılar antik kentin etkilediği bölgesel genişlemeyi göstermektedir. Gaspare Fossati'nin 1848 Hagia Sophia restorasyonu sırasında bulunduğu ve Delphi'den getirilmiş 3 ayaklı kazan kaidesine ait yılan başlarından biri ile Beyazıt'taki antik nekropol buluntusu Parasol desenli stel hakkında ilginç bir makale, katalogda döneme ait farklı bir yorum ile sunulmuştur.

I. Constantinus 11 Mayıs 330'da doğuda geniş bir bölgeye yayılmış Doğu Roma İmparatorluğu'nun başkenti olarak İstanbul'u ilan eder. 19.yy'da bir araştırmacı İstanbul'un ilk kurucusu Byzas'dan ötürü Doğu Roma İmparatorluk Sanatı'nı Bizans olarak



adlandırdığı için, bu şekilde anılan sanat ve kültür akımı dini ve sivil yaşam eşyaları, sergide zengin bir şekilde temsil edilmiştir. 324-1453 zaman sürecini kapsayan devirlere ait çeşitli bilgiler sergideki eserler ve sergi dışı buluntularla birlikte katalogda çeşitli makalelerde derlenmiştir.

Antik devirde birçok limanın bulunduğu yarımadada Marmaray-Metro Kurtarma Kazıları ile ortaya çıkarılan Yenikapı/Theodosius Limanı ve limanlardaki günlük yaşam belgeleri de ilk kez burada verilmektedir. Liman içinde belirlenen ve İstanbul Üniversitesi ekibi tarafından bilimsel çalışmaları sürdürülen YK 12 batığına ait 7 m boyundaki bir foto-mozaiik görüntüsü ile batığa ait buluntular özel bir salonda sergilenmiştir. Konstantinopolis'in Osmanlı Padişahı II. Mehmed tarafından fethi öncesi duruma ait belgeler de serginin eser-belgesel birlikteliğini vurgulamaktadır.

Tüm Doğu Akdeniz Havzası'nı kapsayan üç kıtaya yayılmış Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti İstanbul'un (Konstantiniye-İslambol) atölyelerinin yarattığı sergideki muhteşem eserler, 1453-1922 yılları arasında kapsamaktadır. Katalogdaki ilgili makaleler Fatih Sultan Mehmed'in imza/tuğra denemeleri ile insan desenleri, kılıçları, kaftanı, yağlıboya tabloları ile karalama defteri, görenleri hayrete düşürmüştür. Ayrıca, günlük yaşama ait çeşitli konulardaki gravürler, el yazmaları, minyatürler, takılar ve değişik objeler o dönemin "ihtişam-etki-erk" duygularını uyandırmaktadır.

### Eser Alınan Müzeler

İstanbul gibi bir dünya metropolünün Prehistorik Çağlardan günümüze dek süren kuruluş-yerleşim öyküsünü sergilemek için birçok müze ve kuruluştan eserler ile belgesel dokümanlar alınmıştır: İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Türk ve İslam Eserleri Müzesi, Topkapı Sarayı Müzesi, Ayasofya Müzesi, Harbiye Askeri Müzesi, Deniz Müzesi, Dolmabahçe Sarayı Müzesi, Türk İnşaat ve Sanat Eserleri Müzesi, Resim ve Heykel Müzesi, Sakıp Sabancı Müzesi, Sadberk Hanım Müzesi, YK-Vedat Nedim Tör Müzesi, Pera Müzesi. Sergide, müzeler dışında Türkiye Hahambaşılığı, Yeniköy Panaghia Ortodoks Kilisesi, Okulu Vakfı ve İstanbul Ermeniler Patrikliği gibi kuruluşlar ile bazı özel koleksiyonlardan da eserler bulunmakta olup, İstanbul dışında eser alınan müzeler arasında Ankara Etnografya ve Antalya Arkeoloji Müzeleri bulunmaktadır. Sergide, Türkiye dışında Paris Louvre Müzesi başta olmak üzere, Fransa Ulusal Kütüphanesi ile diğer müzeler, Almanya, Avusturya, Belçika, Yunanistan, Macaristan, İtalya, Hollanda, Polonya, Katar, İngiltere, Sırbistan ve İsviçre gibi ülkelerin çeşitli müze ve kütüphanelerinden de eser ve belgesel dokümanlar yer almıştır.

Böyle uluslararası büyük bir serginin her aşamasında emeği geçen birçok kişi bulunması ve çeşitli zorlukların yaşanması olağandır. Ülkemizi çok iyi bir şekilde temsil eden ve yabancı basının ilgi gösterdiği bu yurt dışı sergisinde de bazı olanaksızlıklar karşısında yaşanan sorunların aşılmasında, Genel Koordinatör'ün işi oldukça güç olmuştur. Ancak, bu serginin şansı, Genel Koordinatörlük görevini Sabancı Müzesi Müdürü Dr. Nazan Ölçer ve ekibinin üstlenmiş olmasıdır. Sorunun değil çözümün parçası olması, kişiliği, bilimsel ve insani ilişkileri ile serginin gerçekleşmesini sağlayan Ölçer, Türkiye Cumhuriyeti adına ülkemizi Fransa'da başarılı bir şekilde tanıtmıştır.

*Şehrazat Karagöz*

### The III<sup>rd</sup> International Symposium of Archaeology (Archaeological Research in Western Central Anatolia)

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi'nin Osmanlı ve Selçuklu mimarisi özellikleri göz önünde tutularak tasarlanmış Merkez Kampüsü, 8-9 Mart 2010 tarihlerinde önemli bir organizasyona ev sahipliği yaptı. İlk kez 2008 yılında düzenlenmeye başlanan Uluslararası Arkeoloji Sempozyumu'nun bu yılki konusu İç Batı Anadolu Arkeolojisi Araştırmaları idi. Prof. Dr. Turan Efe ve Araş. Gör. Deniz Sarı ile birlikte "The Significance of the Keçiçayırı Excavations in the Prehistory of Inland Northwestern Anatolia" başlıklı bildiri ile katılma şansı elde ettiğimiz bu önemli sempozyumun oldukça sıcak ve samimi organizasyonunu ise Dumlupınar Üniversitesi ile birlikte Institute of Archaeological Sciences/Classical Archeology-University of Freiburg ve Alman Arkeoloji Enstitüsü İstanbul Şubesi üstlenmiştir.

Sempozyumda, Dumlupınar Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi, Sofia New Bulgarian Üniversitesi, Alman Arkeoloji Enstitüsü, Fransız Milli Bilimsel Araştırma Merkezi, Freiburg Üniversitesi, Edinburgh Üniversitesi, Burdur Mehmet Akif Üniversitesi, Heidelberg Üniversitesi, Göttingen Üniversitesi, Cottbus Üniversitesi, Wiesbaden Üniversitesi, Buffalo Üniversitesi, Haliç Üniversitesi ve Acıbadem Üniversitesi'nden değerli bilim insanları, sundukları bildirilerle İç Batı Anadolu'nun son 10.000 yılına ışık tuttular.

Meslektaşlarımız kadar arkeoloji öğrencilerinin de yoğun ilgi gösterdiği konuşmalar, iki gün boyunca toplam 5 oturuma bölünerek oldukça akıcı bir şekilde programlanmıştır. Seyitömer Kazıları'nın sonuçlarına ayrılan ilk oturumda, Kazı Başkanı Prof. Dr. Nejat Bilgen dışında üç ayrı konuşma ile Seyitömer'in bölge arkeolojisindeki önemi bir kez daha vurgulanmıştır.

Bölgesel Merkezler başlığı altındaki ikinci oturumda ise özellikle Eskişehir Bölgesi yerleşmeleri tartışılmış, Aizanoi Kazıları'ndaki yeni araştırmalara ayrılan üçüncü oturum sayesinde de bir İlk Tunç Çağı höyüğünün üzerine kurulan Anadolu'nun en iyi korunmuş Zeus tapınaklarından birini bünyesinde barındıran yerleşmenin büyüleyici güzelliği gözler önüne serilmiştir. Konservasyon ve Restorasyon başlıklı dördüncü oturum ile Arkeometrik Araştırmalara ayrılan beşinci oturum ile sempozyum sona ermiştir. Bununla birlikte akşam yemeğinde Alman Arkeoloji Enstitüsü İstanbul Şubesi Müdürü Dr. Felix Pirson, Pergamon and its Harbour City Eleia: Recent Research of the German Archaeological Institute başlıklı sunumu ile yemek öncesinde dinleyenlere ayrı bir ziyafet sunmuştur.

Bu yıl üçüncüsü gerçekleştirilen bu bilgi şöleni ile bazı yeni araştırmaların ilk sonuçları bilim dünyasına kazandırılırken, bu vesileyle bölgede çalışma yapan bilim insanları, karşılıklı bilgi alış verişini yapma fırsatı yakalamışlardır. Önümüzdeki yıllarda bu bilimsel organizasyonun daha da büyüyerek devam etmesi en büyük arzumuzdur.

*Erkan Fidan*

## **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeolojik Kazı ve Araştırmalar Toplantısı – 10**

Geleneksel İstanbul Üniversitesi (İÜ) Edebiyat Fakültesi Arkeolojik Kazı ve Araştırmalar Toplantısı'nın onuncusu, 27-29 Nisan 2010 tarihleri arasında, Güzel Sanatlar Bölümü Kuyucu Muratpaşa Medresesi'nde gerçekleştirildi. Toplantı bu yıl, Anadolu Arkeolojisi'nin ve Prehistorya Anabilim Dalı'nın duayen Hocalarından Prof. Dr. Güven Arsebük onuruna düzenlendi. Sempozyumda, İÜ Edebiyat Fakültesi öğretim üyeleri 2009 yılı araştırmalarını, lisansüstü eğitimlerine devam eden veya tamamlayan genç bilim insanları da, çalışmalarının ilk verilerini veya sonuçlarını kapsayan bildirimlerini sundular.

Sempozyum, 27 Nisan Salı günü Saat: 10.00'da, Arkeoloji Bölümü Başkanı Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu ve Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Korkut Tuna'nın açılış, Prof. Dr. Güven Arsebük'ün teşekkür konuşmalarıyla açıldı. Okt. Oğuz Tanındı tarafından hazırlanan, Prof. Dr. Güven Arsebük'ün yaşamından kesitlerin sunulduğu görsel sunumla Hocamız izleyicilere tanıtıldı.

Bildirimlerin, her yıl olduğu gibi, bölgesel sınıflamaya göre sunulduğu toplantıda 9 oturumda toplam 40 bildiri sunuldu. İlk oturum, Prof. Dr. Sevil

Gülçur başkanlığında açıldı. İlk konuşmacı Prof. Dr. Mihriban Özbaşaran "Yarımburgaz Mağarası'nın Uzak Geçmişimizdeki Yeri" başlıklı bildirisini sunduktan sonra, Yrd. Doç. Dr. Ufuk Kocabaş "Yenikapı Batıkları Projesi 2009 Yılı Çalışmaları", Arş. Gör. Evren Türkmenoğlu "Yenikapı 17 Batığı Konstrüksiyon Özellikleri" ve Arş. Gör. Dr. Emre Güldoğan'ın "İTA (İstanbul Tarihöncesi Araştırmaları) Projesi 2009 Çalışmaları" başlıklı bildirimleri ile İstanbul ve çevresinde yapılmış olan çalışmaların sonuçları değerlendirilmiş oldu.

Oturum başkanlığını Prof. Dr. Turan Efe'nin yaptığı ikinci oturumda, Arş. Gör. Dr. Eylem Özdoğan "Kırklareli Höyük Kazıları" ve "Anadolu-Balkanlar'da İlk Neolitik'ten Orta Neolitiğe Geçiş", Prof. Dr. Sait Başaran "Enez (Ainos) Kazısı 2009", Prof. Dr. Mustafa H. Sayar "Hellenistik ve Roma Devirlerinde Doğu Trakya'da Şehirleşme Süreci" ve Arş. Gör. Dr. Melda Ermiş'in "İznik'ten Arkeolojik Haberler" adlı bildirimleri ile ağırlıklı olarak Trakya bölgesi çalışmalarının sonuçları bilim dünyasıyla paylaşıldı.

Prof. Dr. Sait Başaran'ın oturum başkanlığını yaptığı üçüncü oturumda; Arş. Gör. Mert Bertan Avcı "Güney Marmara İlk Tarım Toplulukları ve Çanak Çömleği", Doç. Dr. Necmi Karul "Bursa Aktopraklık Höyük 2009 Yılı Çalışmaları", Arş. Gör. Dr. Semra Balcı "Aktoprak C Alanı Yontmataş Buluntuları" ve Arş. Gör. Gülder Emre "Feyhaman Duran İmzalı Atatürk Portresindeki Bozulmaların İncelenmesi" başlıklı bildirimlerini sundular. Böylece sempozyumun ilk gününde İÜ bilim insanlarının Marmara Bölgesi'nde gerçekleştirdiği çalışmalar tanıtılmış oldu.

Sempozyumun ikinci günü olan 28 Nisan Çarşamba ise, ilk oturum Prof. Dr. Nur Balkan-Atlı başkanlığında, Doç. Dr. Şevket Dönmez "Oluz Höyük Kazısı 2009 Dönemi Çalışmaları" adlı bildiri ile açıldı. Sonra; Yrd. Doç. Dr. Emine Naza-Dönmez "Amasya Harşena Kalesi ve Kızlar Sarayı Kazısı 2009 Dönemi Çalışmaları", Yrd. Doç. Dr. Metin Alparslan "Hittite Historical Atlas Project: Yeni Bir Uluslararası Proje", Arkeolog (MA) Serap Bülbül "M.Ö. 2. Binyıl Önasya Sanatında Dağ Tanrısı Motifi" ve Prof. Dr. Önder Bilgi "İkiztepe'nin Anadolu Uygarlık Tarihindeki Yeri" başlıklı bildirimleri ile çalışmalarının sonuçlarını sundular.

Prof. Dr. Elif Tül Tulunay'ın başkanlığındaki ikinci oturumda; Prof. Dr. Nur Balkan-Atlı "Göllüdağ 2009", Prof. Dr. Mihriban Özbaşaran "Aşıklı Höyük 2009", Dr. Martin Godon "Tepecik-Çiftlik 2009 Yılı Çalışmaları" ve Prof. Dr. Sevil Gülçur "Güvercinkaya 2009 Kazısı ve Çevre Araştırmaları" adlı bildirimleri ile 2009 yılında İç Anadolu Bölgesi'ndeki çalışmalarının sonuçlarını değerlendirdiler.



Oturum başkanlığı Prof. Dr. Nur Balkan-Atlı tarafından yapılan üçüncü oturumda; Prof. Dr. Elif Tül Tulunay “Nif (Olympos) Dağı 2009 Yılı Kazısı”, Arş. Gör. Murat Türkteki “Küllüoba Kazıları, 2009”, Arş. Gör. Deniz Sarı “Keçiçayırı Kurtarma Kazısı, 2009” ve Yrd. Doç. Dr. Meltem Doğan-Alparıslan “Kizzuwatna Kökenli Hişuwa Bayramı Üzerine Yeni Bir Çalışma” başlıklı bildirimlerini sundular. Bu sunumlarla birlikte, sempozyumun ikinci gününde Karadeniz, Orta ve Batı Anadolu araştırmaları ile bazı filolojik çalışmaların sonuçları bilim dünyasıyla paylaşılmış oldu.

Sempozyumun üçüncü ve son günü olan 29 Nisan Perşembe, ilk oturum, Prof. Dr. Gülsün Umurtak başkanlığında, Arkeolog (MA) Gülçay Yağcı'nın “İstanbul Arkeoloji Müzelerinde Saklanmakta Olan Kalkolitik Çağ'a Ait Bir Grup Mühür” başlıklı bildiriyle başladı. Daha sonra; Arş. Gör. Dr. Çiler Algül “Çanak Çömlekli Neolitik Döneme Geçiş Sürecinde Çayönü Yerleşmesi Obsidiyen Buluntuları”, Yrd. Doç. Dr. Erkan Konyar “Kahramanmaraş Yüzev Araştırması, 2009”, Anar Azizov “Azerbaycan'ın Kuzeybatı Kentlerinin Mimari Gelişimine İlişkin Genel Gözlemler” ve Arş. Gör. Dr. Gürkan Ergin “Anadolu'da Roma Hakimiyeti: İsyenlar, Tepkiler, Huzursuzluklar (MÖ 129-MS 565)” konulu çalışmalarını tanıttılar.

Prof. Dr. İnci Delemen'in oturum başkanlığında açılan ikinci oturumda; Prof. Dr. Gülsün Umurtak “Bademağacı Kazıları, 2009”, Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu “Perge Kazı ve Onarım Çalışmaları 2009”, Arş. Gör. Fatih Erhan “Perge Z Yapısı Definesi”, Arkeolog (MA) Çisem Çağlayan “Perge Antik Kentinde Suyun Kullanımı”, Arş. Gör. Özgür Turak “Roma İmparatorluk Dönemi Pamphylia Lahitleri: Girlandlı Lahitler” başlıklı bildirimleri ile Antalya ve çevresinde yapılmış olan çalışmalarını değerlendirdiler.

Günün ve sempozyumun son oturumu olan üçüncü oturum ise Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu'nun başkanlığında, Prof. Dr. Mustafa H. Sayar'ın “Ovalık Kilikya'nın Eskiçağ'da Anadolu ve Mezopotamya Arasında Oynadığı Siyasi, Ekonomik ve Kültürel Rol” başlıklı bildiriyle açıldı. Daha sonra; Yrd. Doç. Dr. Hamdi Şahin “Dağlık Kilikya Yerleşim Tarihi-Epigrafi Araştırmaları ve Göztesesi Çalışmaları”, Arş. Gör. Fatma Şahin “Adana/Ceyhan Tatarlı Höyük Kazısı” ve Arş. Gör. Mehmet Fatih Döker “Arkeolojik Alanların 3 Boyutlu Dijital Platformda Görselleştirilmesi ve Arşivlenmesi” başlıklı bildirimlerini sundular. Sempozyumun son günü sunulan bu bildirimler ile başta Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri araştırmaları olmak üzere, yurtdışı çalışmalar ve arkeoloji ile ilişkili teknik konular üzerine

yapılmış çalışmaların sonuçları bilim dünyası ile paylaşılmış oldu.

Toplantı, Arkeoloji Bölümü Başkanı Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu'nun kapanış ve teşekkür konuşmasıyla sona erdi.

Prof. Dr. Güven Arsebük onuruna düzenlenen Arkeolojik Kazı ve Araştırmalar Toplantısı'nda bu yıl da, içeriğini kazıların ve lisansüstü çalışmaların oluşturduğu posterler sunuldu. Prehistorya Anabilim Dalı tarafından hazırlanan “Güven Hoca Prof. Dr. Güven Arsebük” ve “Arazide Geçen Kırk Yıl...” adlı posterlerde Prof. Dr. Güven Arsebük'ün özgeçmişi, araştırmalarına yer verilerek, genç meslektaşlarının ve öğrencilerinin, Hocanın akademik yaşamını daha yakından tanınması sağlandı. İTA (İstanbul Tarihöncesi Araştırmaları) (Arş. Gör. Dr. Emre Güldoğan), Kırklareli Höyüğü Kazıları 2009 (Prof. Dr. Mehmet Özdoğan-Fotoğrafları Düzenleyen Selahattin Dereli), Ainos (Enez) Su Terazisi Nekropolü Buluntularından Örnekler, Aktopraklık 2009, Oluz Höyük 2009 Dönemi Çalışmaları (Doç. Dr. Sevet Dönmez), Amasya Harşena Kalesi ve Kızlar Sarayı Kazısı 2009 Dönemi Kazıları (Yrd. Doç. Dr. Emine Naza-Dönmez), Aşıklı Höyük 2009 (Melis Uzdurum), Arkeo-Park Tarihöncesi Aşıklı Köyü (Nejla Kurt), Aşıklı Höyük Arkeoloji Atölyesi, Obsidiyen Aletlerin Arka Yüzü (Aşıklı Höyük Deneysel Çalışmaları Temmuz 2009), Tepecik-Çiftlik (Niğde) 2009 Yılı Kazı Çalışmaları, Güvercin Kayası'nda Obeyd İzleri Üzerine İlk Gözlemler (Işıl Demirtaş), Güvercin Kayası 2009 Kazısı ve Çevre Programları, Güvercin Kayası Çevresinde Yöresel Çanak Çömlek Yapımı ve Evsel Kullanımı Üzerine İlk Gözlemler (Işıl Demirtaş), Doğal Çevrenin Kültüre Katkısı Aksaray İli Gülağaç İlçesi Sele Sepet Örucülüğü (Pınar Çaylı), Kerpiç Karakterizasyonu: Güvercin Kayası (+/- MÖ 5200-4750) (Sina Noei), Geleneksel Mimari ve Analitik Arkeoloji (Varlık İndere, Ülger Cengiz), Arkeolojik Kazıların Çevre Yerleşimlerinin Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Yapısına Etkileri-Aksaray İli Demirci Kasabası ve Çatalı Örneği (Arş. Gör. Sergender Sezer), Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi 2009 Yılı Kazısı (Prof. Dr. Elif Tül Tulunay), Eskişehir/Seyitgazi Küllüoba Kazısı 2009 (Prof. Dr. Turan Efe), Eskişehir/Seyitgazi Keçiçayırı Kazısı 2009 (Prof. Dr. Turan Efe), Bademağacı 2009 Yılı Kazıları (Arş. Gör. Aslıhan Yurtsever-Beyazıt), Perge Kazı ve Onarım Çalışmaları (Özgür Turak), Kizzuwatna-Kilikya Arkeolojisi'nde Yeni Bir Kazı Tatarlı Höyük (Arş. Gör. Fatma Şahin), Güney Kafkas Kültür Çevresindeki Yapılaşmanın Gelişim Çizgisi: Azerbaycan'ın Kuzeybatı Bölge Mimarisinin Yapı Tipolojisinden Örnekler (Şeki, Gah, Zagatala, Balaken) (Anar Azizov), Macaristan'da Osmanlı Dönemi Ortak

Alan Araştırmaları Kapsamında Zigetvar Kalesi ve Çevresinde 2009 Yılı Kazı Çalışmaları (Dr. Fatih Elcil, Akın Tuncer (MA), İ.Ü. Yenikapı Batıkları Projesi Belgeleme Çalışmaları, İznik Çini Fırınları Kazısı 2009 Yılı Çalışmaları (Tufan Sağnak) konulu posterler toplantıyı görsel ve eğitsel yönden zenginleştirdi.

Bu yıl onuncusu yapılan Arkeolojik Kazı ve Araştırmalar Sempozyumu'nda, Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde çalışan araştırmacılar, çalıştıkları konuyla ilgili elde edilen tarihsel, epigrafik ve arkeolojik bulguları değerlendirerek bilim dünyasına sundular. Gerek bildiriler gerekse poster sunumlarla, toplantı görsel ve işitsel bir bilgi şöleni şeklinde gerçekleşti. Sempozyumun bu yıl en dikkat çeken yönlerinden bir tanesi, disiplinler arası çalışmanın arkeolojik araştırmalardaki önemi ve bilimsel katkısının bir kez daha ortaya konulmuş olmasıydı. Bildiriler ve tartışmalar, bilim dünyasının yanı sıra, kuşkusuz, öğrenciler için de çok faydalı oldu. Gelenek haline gelen bu toplantı, İstanbul Üniversitesi'nin arkeolojiye olan katkılarını bir kez daha gözler önüne serdi.

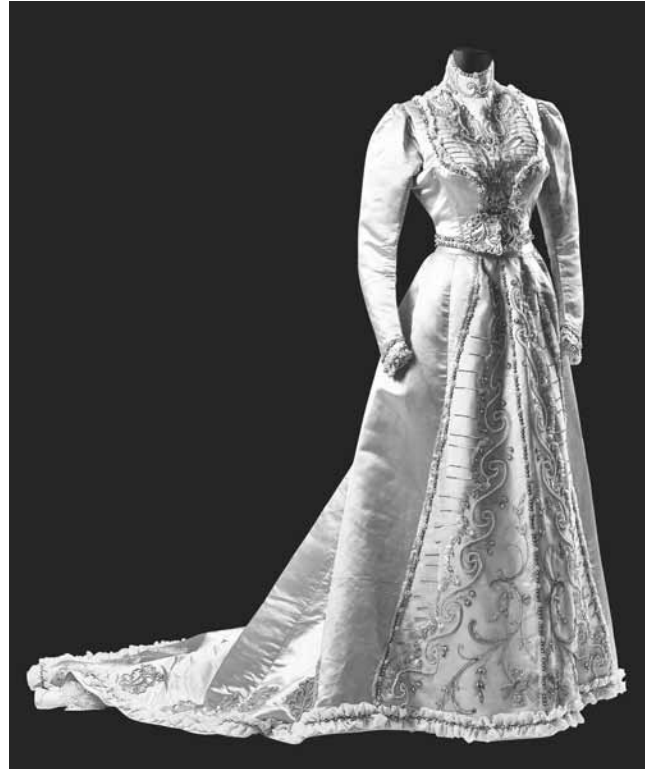
*Fatih Erhan*

## ***Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Döneminden Kadın Giysileri***

### **Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonu**

Türkiye'deki en önemli Osmanlı kadın kıyafetleri koleksiyonlarından birini bünyesinde muhafaza eden ve gün geçtikçe geliştiren Sadberk Hanım Müzesi, kuruluşunun 30. yılında, 7 Mayıs 2010 tarihinde *Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Döneminden Kadın Giysileri* isimli sergiyi ziyarete açmıştır. Sergide ilk olarak Sadberk Hanım tarafından toplanmaya başlanan ve müzenin kuruluşundan itibaren 30 yıl içerisinde giderek zenginleşen kıyafet koleksiyonundan seçilen, 81 kadın kıyafeti ve 13 çift ayakkabı sergilenmektedir. Temelini Sadberk Koç'un koleksiyonunun oluşturduğu yaklaşık 1200 parçadan oluşan bu kıyafet koleksiyonu, Osmanlı Dönemi giyim kuşamının 18.yy ile 20. yy arasındaki örneklerini kapsamaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda kıyafetlerin bilinçli olarak saklandığı tek yer saraydır. Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan, padişahlar ve onların ailelerine ait kıyafetler, vefatlarından sonra kime ait olduğu belirtilerek hazineye aktarılması sayesinde günümüze kadar ulaşabilmiştir. Padişah kıyafetlerini saray sayesinde tanıma şansımız olmuş ancak, halkın giysilerinin erken örnekleri, saklama geleneğinin olmaması nedeniyle günümüze kadar çok az sayıda ulaşmıştır. Söz konusu sergide günümüze az sayıda ulaşan 18. yy



*Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonu'ndan Bir Örnek*

örneklerini ayrıca 19. ve 20. yy'a ait kıyafetleri de görebilmek mümkündür. Türk kadınlarında genellikle giysileri saklamak yerine kullanmaktan vazgeçtiklerinde, bozarak, kumaşından çocuklara giysi ya da bohça, örtü yapmak gibi yeni fonksiyon üretmek anlayışı hâkim olduğundan günümüze kalabilen kıyafetlerin pek çoğu hanımların düğünlerinde ve özel günlerinde giydikleri ve az sayıda da sakladıklarından ibarettir. Bu nedenle Sadberk Hanım Müzesi koleksiyonundaki pek çoğu iyi kumaşlardan dikilmiş, bazıları işlemeli olan bu kıyafetler en seçkin örneklerden oluşmaktadır.

*Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Döneminden Kadın Giysileri* isimli sergi için hazırlanan katalogta ise, koleksiyondan seçilen, üçetek entari, iki etek entari, bindallı entari, şalvar-cepken, "pirpiri" adı verilen Balkan kaftanları ve Avrupa modasına uygun etek bluz biçiminde veya geleneksel gelin kıyafetlerinden oluşan seçme eserlerle 18. yy'dan, 20. yy başına kadar Osmanlı kadınının ev içinde giydiği kıyafetlerin kronolojik bir düzen içinde tanıtılması amaçlanmıştır.

Sergide ve katalogta ana hatlarıyla, Osmanlı Devleti'nin başkenti olan İstanbul'da ve buradan imparatorluğun diğer kentlerine yayılan etkilerle geleneksel giyim kuşamdan batılı kadının giyim tarzına dönüşüm açıkça takip edilmektedir. Söz konusu sergi 7 Kasım 2010 tarihine kadar ziyarete açık olacaktır.

*Sinem Üstün-Türkteki*

## Kazı-Araştırma

### Amasya-Oluz Höyük Kazı Çalışmaları 2009

Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izni ile 2009 döneminde devam edilen Oluz Höyük sistematik arkeolojik kazı çalışmaları 13 Temmuz-21 Ağustos 2009 tarihleri arasında İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Yürütücü Sekreterliği ve DÖSİMM'in finansal destekleri ile 40 gün süre ile gerçekleştirildi.

Oluz Höyük 2009 sezonu çalışmaları üç aşamalı olarak gerçekleştirildi;

- 1.Aşama: Arkeojeofizik Araştırma Çalışmaları,
- 2.Aşama: Arkeolojik Kazı Çalışmaları: Kazı çalışmaları 3 bölgede gerçekleştirildi; A, B ve C açmaları.

Oluz Höyük 2009 dönemi kazı çalışmaları sonucunda toplam 8 mimari tabaka saptandı. A ve B açmalarının ilk dört tabakalarının birbirleri çağdaş oldukları özellikle ele geçen sikke ile çanak-çömlek parçalarının değerlendirilmesinden anlaşıldı. Buna ilave olarak C Açması'nın 3. Mimari Tabakası'nın A ve B açmalarının 3. Mimari tabakalarıyla çağdaş olduğu saptandı. Bu bağlamda Oluz Höyük'ün 0 Tabakası Ortaçağ'a, 1. Mimari Tabaka'sı Hellenistik Çağ'a (MÖ 2. yy - MÖ 1. yy'm ilk yarısı), 2. Mimari Tabaka'sı Geç Demir Çağı'nın Geç Evresi'ne (MÖ 5. yy'n son çeyreği - MÖ 3. yy), 3. Mimari Tabakası Geç Demir Çağı'nın Geç Evresi'ne (MÖ 5. yy), 4. Mimari Tabakası ise yine Geç Demir Çağı'nın Geç Evresi'ne (MÖ 6. yy) tarihlenebilir. B Açması'nda saptadığımız 5. Mimari Tabaka (MÖ 7. yy) ile 6. Mimari Tabaka'nın (MÖ 8. yy) Orta Demir Çağı'na ait olduğu anlaşıldı. 7. Mimari Tabaka ise Geç Tunç Çağı'na yani Hitit İmparatorluk Dönemi'ne (MÖ 14 - 13. yy'lar) aittir. 8. Mimari Tabaka'nın ise özellikle çanak-çömlek



*Oluz Höyük –  
Pt Krater, 3.  
Mimari Tabaka*

parçalarının değerlendirilmesi sonucunda kabaca Erken Tunç Çağı'na (MÖ 4 - 3. binyıllar) tarihlenebileceği söylenebilir.

Oluz Höyük 2009 dönemi çalışmalarında 2. Mimari Tabaka'da, mevcut uzunluğu 28.00 m ve genişliği 8.50 m olan işlenmiş ve yarı işlenmiş taşlarla çok özenli olarak inşa edilmiş bir yol kalıntısı oluşturmaktadır. Ortasında açık bir kanal bulunan yol üzerinde karşılıklı olarak yerleştirilmiş iki adet taş sütun kaidesi ile batı kenara yakın konumda taştan oyulmuş bir tekne yer almaktadır. 2007 döneminde ele geçirilen ve "triangle ware" türü bezemesiyle dikkat çeken kadın göğsü biçimli kap ile 2008 döneminde ortaya çıkarılan deve başı betimli riton ile amfora gibi yüksek kaliteli ve dinsel karakterli buluntular, yol kalıntısı ile birlikte değerlendirildiğinde, burada Akhaimenid Dönemi'ne tapınak ya da saray benzeri önemli bir yapı olma olasılığını güçlendirmektedir. Bunların dışında, yolun doğusunda yer alan alandaki yapı topluluğunda ele geçmiş olan bezemeli kemik bir disk de bu çerçevede değerlendirilmelidir. Bir yüzünde merkezdeki rozeti çerçeveleyen ışınli güneş motifi yer alan bu disk, büyük olasılıkla Mithra ya da Anahita Kültü ile ilgili olmalıdır.

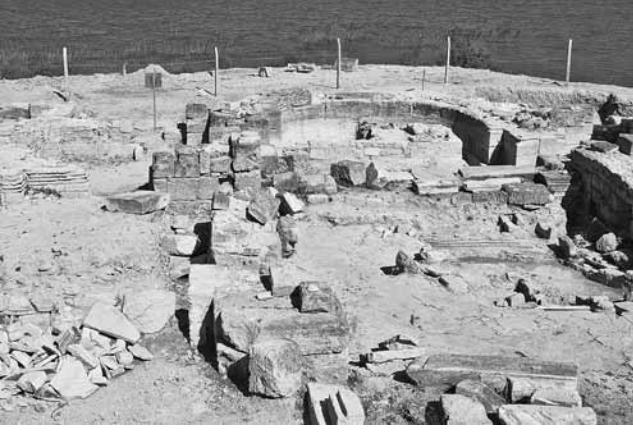
*Şevket Dönmez*

### Enez (Ainos) Kazı ve Onarım-Koruma Çalışmaları – 2009

Enez (Ainos) 2009 yılı kazı çalışmaları, Kale içinde; Şapel ve 5 no'lu açmalar ile Kale dışında; Kralkızı Bazilikası, Taşaltı ve Suterazisi Nekropollerinde sürdürüldü. Ayrıca alanda ve laboratuvarda konservasyon ve restorasyon çalışmalarına devam edildi. Kalenin merkezinde yer alan Hagios Gregorios Neokeiserias Şapeli'nin batısında yer alan avlunun kuzeyinde yapılan açmada, dikdörtgen planlı, tabanı yassı taşlarla



*Oluz Höyük – Yol kalıntısı, A Açması*



*Enez – Kral Kızı Bazilikasında Yapılan Açmalar*

kaplanmış bir mekân ortaya çıktı. Mekânın tabanından ele geçen 14 ve 15. yy'lara ait sırlı çanak çömlek kalıntıları ile bakır sikkeler, bu mekânın Şapel ile çağdaş olduğunu göstermiştir.

Kale içindeki çalışmalara K4 olarak bilinen merkezi açmasının güneyinde 12.00 x 12.00 m ölçülerinde yeni bir açma ile devam edildi. 1.60 m derinliğe kadar inilen açmada, birbirini dik kesen taş duvar kalıntıları ortaya çıktı. Açmadaki mekânlardan ele geçen keramik kalıntılar ile söz konusu seviyenin 17-19.yy'lara ait olduğu anlaşılmıştır. Tabanlarına henüz ulaşamayan söz konusu mekânlardan Roma Dönemi'nden devşirme mimariye ait mermer elemanlar ortaya çıkmıştır.

Kral Kızı Bazilikası'nda son 2 yılda yapılan kazı ve araştırma çalışmalarında, bazilikanın mimari yapısına ve geçirdiği yapım evrelerine ilişkin önemli yeni veriler ortaya çıkmıştır. Bunlar, bazilikaya ilişkin bilinmeyen birkaç sorunun hem çözümlenmesine, hem de daha karmaşık bir durumun ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bunun en önemli nedeni, toprak üstünde mevcut olan tüm yapı kalıntılarının altında daha eskiye tarihlenen karışık duvar ve temellerin saptanmış olmasıdır. Bundan dolayı mevcut yapının altındaki kalıntıların tümü açığa çıkartılmadan bazilikaya ilişkin sorunların çözümü olası görülmemektedir. Dolayısıyla, bazilika kalıntısının tümüyle kazılması, incelenmesi ve yorumlanması önümüzdeki yıllarda yapılacak çalışmalara bağlıdır. Bu yıl Kralkızı Bazilikası'nın apsis ve neflerinde yürütülen çalışmalarda, yapının üç mimari evre geçirdiği, orta nefte yer alan ve kutsal su olarak tanımlanmış bulunan suyun aslında Roma Dönemi'nde açılmış bir kuyu olduğu anlaşıldı.

Taşaltı yamacının orta yerinden geçen yolun üst ve alt kesimlerindeki şehir çöplüğünde sürdürülen çalışmalarda, Erken Hıristiyanlık Dönemi'ne tarihlenen biri sandık diğeri çatı kiremitlerden yapılmış iki mezar ortaya çıkmıştır. Ayrıca, molozun içinden Arkaik,



*Enez – Su Terazisi Nekropolünden Ele Geçen Lekythoslar*

Klasik ve Hellenistik Dönemlere tarihlenen çeşitli buluntular ortaya çıkmıştır.

Enez'in girişinde, Su Terazisi Mevkii'ndeki tarla içinde yer alan nekropoldeki çalışmalara bu sezon ST-4, ST-5 ve ST-6 olarak kodlanan üç açma ile devam edildi. ST-4 açması, bir önceki yıl ST-1 olarak kodlanmış olan açmanın doğusundaki taş basamakların açığa çıkartılması ve devamının gözlemlenmesi amacıyla, ST-1 açmasının doğu profilinden, açmanın yaklaşık 1.00 m'lik bölümünü içine alacak şekilde 6.00 m doğuya doğru yapılmış uzantısıdır. ST-5 açması ise, ST-1 açmasının batıya doğru devamı niteliğindedir.

Bunların kuzeyinde yer alan ST-6 açması ise, 2009 kazı sezonunun başlangıcında yapılmış olan jeofizik ölçümlerini değerlendirmek amacıyla açılmıştır. 5.00 x 5.00 m ölçülerinde çalışılmaya başlanan açmalar, kazı sırasında kesitlerde ortaya çıkan lahit ve mezarlardan dolayı genişletilerek, kazı sonunda 186 m<sup>2</sup>'lik alan kazılmıştır. Kazılarda 6 tanesi inhumasyon 24 tanesi urne, 2'si taş, 13'ü pişmiş toprak olmak üzere 15 lahit, 9 tanesi kiremit, 4 tanesi sandık, 1 tanesi açık kremasyon olmak üzere 59 mezar ortaya çıkmıştır. Su Terazisi Nekropolü'nde bu yılki kazılarda ortaya çıkan gömütler üst üste gelen üç tabaka biçiminde düzenlenmiştir. En alttaki tabakada yer alan gömütler Ainos'un kuruluş dönemine, İÖ 7. ve 6. yy'lara aittir. Bu mezarlardan Korinth, Siyah figür tekniğinde üretilmiş Attika malları ve Oryantalizan stilde yapılmış hediyeler gün ışığına çıkmıştır. Arkaik Dönem'e tarihlenen bu tabakanın üzerinde yer alan Klasik Dönem'e ait 2. tabakada, daha yoğun ve Arkaik Dönem'e göre daha çeşitli mezar tipleriyle karşılaşmıştır. Toprak yüzeyine yakın üçüncü tabakada ise, İÖ 4. yy'nın başlarına tarihlenen az sayıda mezar tespit edilmiştir. Su terazisi Nekropolünde yapılan açmalardan yalnızca ST-6 açmasında, Roma Dönemi'ne ait iki adet sandık tipi mezar bulunmuştur. Her iki mezarın üst kısımları tarımsal faaliyetler ve su tesisatlarının yapımı sırasında soyulup tahribata uğratılmıştır.

Mezar ve lahitlerden hediye olarak 32 adet lekythos, 14 adet pişmiş toprak tabak, 14 adet pişmiş toprak kâse, 10 adet skyphos, 1 adet pelike, 1 adet pişmiş toprak fener, 1 adet pişmiş toprak rython, 5 adet Korinth üretimi aryballos, 4 adet kyliks, 9 adet pişmiş toprak figürin, 2 adet amphoriskos, 2 adet pişmiş toprak mask, 1 adet pişmiş toprak heykelcik başı, 1 adet pişmiş toprak oynar kol bacaklı oyuncak, 1 adet pişmiş toprak emzikli kap, 1 adet pişmiş toprak kaide, 1 adet pişmiş toprak testi, 1 adet minyatür lagynos, 3 adet figürlü keramik parçası, 7 adet alabastron (2 tanesi pişmiş toprak, 1 tanesi cam, 4 tanesi alabaster), 6 adet amphoriskos (5 tanesi pişmiş toprak, 1 tanesi cam), 4 adet unguentarium (3 tanesi pişmiş toprak, bir tanesi cam), 1 adet cam boncuk, 23 adet bronz sikke, 1 adet bronz iğne, 6 adet bronz obje, 1 adet bronz ayna, 1 adet bronz bilezik parçası, 1 adet bronz pyxis, 1 adet bronz kap, 1 adet bronz yüzük, 1 adet gümüş yüzük, 1 adet demir obje, 1 adet demir strigilis, 1 adet işlenmiş boynuz, 1 adet taş volütlü akroter parçası bulunmuştur. Bunların 89 tanesi mezar içi buluntusu, geri kalan 76 adedi ise mezar dışı buluntular olmak üzere toplam 165 adet mezar hediyesi ele geçmiştir.

Bu yıl Enez’de yapılan çalışmaların önemli bölümünü restorasyon ve konservasyon uygulamaları oluşturmuştur. Önceki yıllarda ortaya çıkmış olan yapılarla ait taş duvar kalıntıları konsolide edilmiştir. Şapele ait iki sütun yerlerine dikilmiştir. Taşaltı Nekropolü’nde yıkıntı durumda bulunan ve taş künklerden oluşmuş su yolu onarılmıştır. Taşaltı Nekropolü’nde iri blok taş künklerden yapılmış yıkıntı durumdaki su yolu onarılmıştır.

Depoda koruma altında bulunan Roma Dönemi zengin evine ait mozaik parçalar, özgün yerlerine yerleştirilerek restore edilmiştir. Ayrıca, kazıda ortaya çıkan eserlerin tümü ile depoda koruma altında bulunan bazı pişmiş toprak kalıntıların konservasyon ve restorasyonları yapıldıktan sonra müzeye teslim edilmiştir.

Sait Başaran – Banu Çakan

## Hitit Dönemi Yukarı Ülke ve Çevresi Tarihi Coğrafya Çalışmaları – 2008/2009

Bugüne kadar ele geçen Hitit Çivi Yazılı belgelerde, Anadolu’da yer alan 5000’e yakın yer, nehir ve dağ ismi tespit edilmiştir. Bunlardan sadece 10 kadarının yeri kesin ya da kesine yakın olarak bilinmektedir. Doğal olarak çivi yazılı metinlerde geçen her yer adının büyük önem taşıdığını söylemek doğru olmaz, ancak metinlerde adı geçen ve yeri kesin bilinmeyen çok önemli yerler de mevcuttur.

III. Hattuşili’nin hüküm sürdüğü Hakmiş, kült kenti Zippalanda, Hititlerin köken kentlerinden Kuşşara ve Hurri kült merkezi Lawazantiya gibi son derece önemli olan kentler, hala kesin olarak bulunmuş değildirler. Bir Hitit kentini kesin olarak lokalize etmek için, o merkezde arkeolojik bir kazının yapılması ve yazılı belgelere ulaşılması gerekse de, filolojik belgeler ile topografyayı iyi bir şekilde değerlendirerek de bazı sonuçlara ulaşmak mümkündür. Ancak böyle bir çalışmada kesin sonuçlara değil, sadece yaklaşık sonuçlara ulaşılabilmektedir. Farklı bir şekilde anlatılacak olursa, Hititçe metinlerde geçen bir yer adını tek bir yerleşme ile değil, bir yöreye ya da ovaya, yani daha geniş bir coğrafyaya lokalize etmek de mümkündür.

2008 ve 2009 yıllarında araziye tanımak ve yazılı belgeler ile karşılaştırma yapmak üzere yürüttüğümüz araştırmamızın amacı, Hitit belgelerinde *Yukarı Ülke* olarak adlandırılan coğrafi alanın sınırlarını belirlemek, ayrıca bu alan içinde ve çevresinde yer alması muhtemel olan bazı yer adları için olası lokalizasyonlar bulmaktır.

Hititçe metinlerde Sümerce KUR UGU<sup>TI</sup> ya da KUR AN.TA, Akkadça ise KUR *ELITI* olarak belgelenen *Yukarı Ülke*’nin bugünkü araştırmalarımıza göre siyasi bir oluşum değil, coğrafi adlandırma olduğunu düşünmekteyiz. Buradaki *Yukarı* ifadesini ise, yüksek ve engebeli anlamlarıyla eşdeğer düşünmemiz gerekir. Bilindiği gibi Hitit metinlerinde bir de *Aşağı Ülke* tanımı vardır. Bu tanımı bugün hala kullanılan Almanca Niederland ya da İngilizce Netherland ülke isimlerinde bulmak mümkündür. *Yukarı Ülke*’nin Hattuşa’nın doğusunda olması gerektiği önceden bilinmekteydi. 1959 yılında Garstang ve Gurney, *The Geography of the Hittite Empire* adlı çalışmalarında *Yukarı Ülke*’yi Tokat’ın kuzeydoğusuna kadar getirmiştir. Starke ise, bu ülkenin kuzey sınırını biraz daha güneye çekerek yaklaşık olarak bugünkü Sivas-Tokat İl sınırına kadar getirmiştir.

Çalışmamız sırasında özellikle bu bakış açısından Tokat’tan güneye gidilmiş ve Tokat ile Çamlıbel Geçidi arasındaki arazinin 650 m’den 1720 m’ye kadar yükseldiği tespit edilmiştir. Bölge ile aynı adı taşıyan bir kervansaray olan Çamlıbel Kervansarayı ile olası Roma Yollarının da buradan geçmesi bu geçidin önemine işaret etmektedir. Bu nedenle *Yukarı Ülke*’nin kuzey sınırının Çamlıbel mevkiinden geçmesi gerektiğini düşünmekteyiz. Güney sınırını tespit etmek ise daha zor bir konudur. Maşat Mektuplarına göre (HKM 96, 18’-22’) *Yukarı Ülke* içinde yer alan yer adları şu şekilde sıralanır:

*Yukarı Ülk[e]’nin orduları: İshupitta Ülkesinin, Şakaddunuwa D[ığı Ülkesinin, Şanahuitt[a]*

*Ülkesinin [ ], Tupazziya Ülkesinin, [Lah]uwazantiya [Ülkesinin], İşuwa Ülkesinin, [ ] (ve) hangileri Yukarı Ülkenin [ordu]ları ise hepsini harekete geçir[sin]*

Burada geçen La(hu)wazantiya yer adı genellikle Elbistan Karahöyük ile eşitlenmiştir. Bununla beraber III. Hattuşili'nin eşi Puduhepa'nın da memleketi olması nedeniyle Lawazantiya'nın Kizzuwatna'da olması da gerekir. Bu düşünceden yola çıkılarak Ceyhan Ovası'ndaki Tatarlı Höyük, Lawazantiya için aday olarak gösterilmiştir. Lawazantiya'nın gerçek yeri neresi olursa olsun, HKM 96'daki bilgiye göre *Yukarı Ülke*'nin içinde ya da en azından sınırında olması gerekir. O halde *Yukarı Ülke*'nin güneyde en azından Elbistan'a kadar inmesi gerektiğini düşünmemiz gerekir. Doğuda yer alan İşuwa'yı da içine aldığına göre Elazığ ve Malatya illeri de *Yukarı Ülke*'ye dâhil edilmelidir.

Bu durumda *Yukarı Ülke* için oldukça büyük bir alan karşımıza çıkmaktadır. Bilindiği gibi III. Hattuşili aynı zamanda *Yukarı Ülke*'nin yöneticisi durumundaydı. III. Hattuşili'nin savunma metnine göre, abisi Hitit Kralı II. Muwatalli'nin krallığı döneminde kendisine *Yukarı Ülke*'ye ek olarak bir de İshupita, Marišta, Hişşaşhapa, Katapa, Hanhana, Darahna, Hattena, Durmitta, Pala, Tummanna, Gaşşıya, Şappa, Hulana Nehri Ülkesi; ayrıca Hakpiş ve İştahara Ülkelerini de verdi. Pala Ülkesi'ni Batı Anadolu, Hakmiş ise Amasya ya da Merzifon Ovası ile eşitlediğimizde, III. Hattuşili'nin ne denli büyük bir toprak parçasına hükmettiği daha iyi anlaşılmaktadır. Bu durumun, II. Muwatalli'nin başkentini Hattuşa'dan Tarhuntaşşa'ya taşımalarının nedenleri arasında olduğunu söylemek mümkündür.

Bu konudaki çalışmalarımız önümüzdeki seneler de devam edecek ve Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü'nün de desteğiyle HHA-Project ile birleşecektir.

*Metin Alparslan*

## **Kahramanmaraş Yüzey Araştırması 2009**

Kahramanmaraş İl sınırlarının ortasından geçen Güneydoğu Toros Dağ Silsilesi, iki farklı coğrafik ve kültürel yapı oluşturmuştur. Toroslar'ın kuzeyinde Elbistan, Afşin, Göksun güneyinde ise Kahramanmaraş Merkez, Pazarcık-Narlı ve Türkoğlu Ovaları.

Toros Güneyi Ovaları (Kahramanmaraş, Pazarcık-Narlı, Türkoğlu):

Torosların güneyinde coğrafi yapı ve kültürel özellikleri bakımından daha çok Doğu Akdeniz Bölgesi

çevresinde değerlendirilmiştir. Ortalama yükseltisi 550–650 m'yi bulan Maraş Ovaları alçak tepelerle birbirinden ayrılır. Maraş Ovası güneye doğru Sakçagözü, İslahiye, Hassa Ovaları dizisiyle Amik Ovası, dolayısıyla Kuzey Suriye düzlüklerine ve Mezopotamya coğrafyasına açılır. Bu ovalar dizisinde yer alan Gedikli-Karahöyük, Sakçagözü, Zincirli, Tilmen Höyük ve Amik Ovası'ndaki höyükler, coğrafi bağlantıyı kültürel açıdan da doğrulayacak buluntular sunar. Kahramanmaraş güney ovalarının Belen ve Bahçe Geçitleri aracılığıyla Çukurova Bölgesi ile de kültürel açıdan bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır. Domuztepe kazılarında ortaya çıkarılan Halaf tabakaları ve bölgede yüzey araştırmalarında tespit edilen İlk Tunç Çağı, MÖ II. binyıl ve Hitit Dönemi çanak çömleği bu bölgenin Kalkolitik Dönem'den başlayarak, Amik-Kuzey Suriye ve Çukurova ile ortak bir kültürel süreci paylaştığını göstermektedir.

Narlı Ovası'na batı yönden uzanan tepelerin doğu ucunda yer alan Bozhöyük, konum ve buluntuları açısından önem kazanır. Düz ağızlı, yüksek boyunlu, şişkin karınlı formlar ile yine düz ağızlı omurgalı derin çanaklar Geç Kalkolitik form gruplarını yansıtır. Aynı alandan İlk Tunç Çağı portakal astarlı malları, dışa çekik ağızlı, kısa boyunlu, şişkin ve omurgalı karınlı kap parçaları ile yine düz ağızlı, küresel gövdeli kaplara ait parçalar da bulunmuştur.

Pazarcık İlçe merkezinin yaklaşık 4 km güneybatısında, bugün Kartalkaya Baraj Gölü'nün içinde, bir adaya dönüşmüş Kartalkaya-Körali Höyüğü de konumu ve buluntularıyla önemli veriler sağlamıştır. Kayalık bir alanda oluşmuş höyük, baraj gölünün sularının son yıllarda çekilmesiyle daha belirginleşmiştir.

Göl sularının aşındırması sonucu höyüğün zirveye yakın alanları dışındaki kültürel dolgu ortadan kalmıştır. Ancak özellikle iri taş bloklardan oluşan mimari kalıntılar günümüze kalabilmiştir. Höyüğün batısındaki yüksek alan iri ve işlenmiş taşlardan bir savunma duvarı ile çevrilmiştir. Doğusundaki alçak alanlarda ise savunma duvarı ile çağdaş olabilecek, kare ve dikdörtgen planlı, taş temel kalıntıları gözlenmiştir. Bu alanda duvar tekniği ve kullanılan malzeme açısından iki farklı dönemin de söz konusu olabileceği değerlendirilmiştir. Höyük üzerinde yoğun olarak İlk Tunç Çağı, portakal kırmızısı astarlı örnekler toplanmıştır. Dışa çekik ağız kenarlı kısa boyunlu, şişkin karınlı, kaideli kaplara ait parçalar dikkat çekecek derece yoğundur. Bunun yanında II. binyıl boyalıları olabilecek kap parçaları bulunmuştur.

Çanak çömlek analizlerine dayanarak geçen yıllarda olduğu gibi bölgedeki höyüklerin en belirgin,





*Kahramanmaraş – Hurman Suyu ve Yassihöyük'ün Kuzeyden Görünüşü*

tanımlanabilir malzeme grubunu İlk Tunç Çağı'nda Amik, Çukurova Bölgesi'nde yoğun bir kullanım gördüğü anlaşılan portakal kırmızımsı mallar ile boz astarlı mallar oluşturmuştur.

Toros Kuzeyi Ovaları (Göksun, Afşin ve Elbistan):

Güneydoğu Toroslar'ın kuzeyindeki alanlar, Elbistan, Afşin ve Göksun Ovaları ortalama 1100 m yüksekliğinde geniş düzlükleri kaplar. Bu açıdan Orta Anadolu ve Elazığ-Malatya bölgesiyle aynı yapısal özelliklere, kültürel yapıya sahiptir. Kuzey ovalarının özellikle MÖ II. binyıldan başlayarak, Mezopotamya-Orta Anadolu arasındaki ticaret yolu güzergâhlarında önemli istasyonlardan biri olduğu anlaşılır. Elbistan Ovası'nda Ceyhan Nehri ve bu suya karışan Hurman, Söğütlü ve Göksun Suları, bölgede su bakımından zengin verimli tarım alanlarını bu çerçevede de yoğun yerleşme karakterini barındırmıştır.

Tohma Suyu boyunca Darande, Gürün üzerinden Orta Anadolu'ya uzanan kuzey yolunun bir kolunun da Elbistan ovasına inerek, Hurman Suyu boyunca Sarız üzerinden Orta Anadolu'ya bağlandığı öne sürülmektedir. Diğer taraftan yine Elbistan üzerinden gelen başka bir yol Göksun, Pınarbaşı, Sarız hattından Orta Anadolu'ya bağlanır. Yine Göksun üzerinden, Sarız Suyu boyunca Şar-Kommana üzerinden Pınarlar, Doğanbeyli, Hanyeri boyunca Torosları aşan başka bir yolunda kullanılmış olabileceği öne sürülür. Bu yol üzerindeki Fraktin, Taşçı, İmamkulu ve Hanyeri Hitit Kaya Anıtları, buranın Hitit Dönemi'nde önemli bir güzergâh olduğunu gösterir.

Elbistan-Maraş Ovası bağlantısı ise henüz problemlidir. Bu konuda çalışma yapan kimi bilim adamları Elbistan-Maraş Ovası bağlantısının geçit vermez Toros Dağları'nı yararak güneye inen Ceyhan Vadisi üzerinden gerçekleşmiş olabileceğini öne sürmektedirler.

2009 yılı çalışmalarımız, kuzeyde Tanır kasabası-dan başlayarak, güneye Ceyhan Irmağı'na dökülen Hurman Suyu boyunca konumlanan höyükler üzerinde yoğunlaşmıştır. Daha önce de belirttiğimiz gibi Hurman Suyu Afşin-Elbistan Ovalarının, Sarız üzerinden Orta Anadolu'ya bağlayan ve bugünde kullanılan yolun güzergâhını da belirlemiştir. Tarihsel süreçte bölgedeki yerleşme karakterinin ve dağılımının oluşumunda oldukça önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Tanır kasabasında bugün bir Ortaçağ yapısı içinden çıkan Yukarı Boğaz bölgesinde, Sahren olarak adlandırılan kaynak suyu çevresinde yaptığımız incelemeler sonucunda, kayalık zemine işlenmiş, hiyeroglif yazıt tespit edilmiştir. Yerden 2.70 m yükseklikte hiyeroglif yazıt üzerindeki alanda ise yere paralel uzanan 90 cm derinliğinde, yine 60-70 cm yüksekliğinde ve yaklaşık 8 m uzunluğunda bir niş yer almaktadır. Söz konusu yazıtın içeriği ve niteliği üzerinde Yrd. Doç. Dr. Meltem Doğan-Alparslan ve Yrd. Doç. Dr. Metin Alparslan çalışmakta ve yayına hazırlamaktadırlar.

Tanır kasabasının yaklaşık 4 km güneyinde yer alan Yassihöyük Hurman Suyu'nun kıyısında, kayalık bir alan üzerinde yükselir. Yassihöyük, boyutları, konumu ve yüzey bulgularıyla dikkat çekicidir. Bu yönleriyle yine Hurman Suyu kıyısında yer alan ve kazılar sonucunda önemli Hitit ve Geç Hitit tabaka ve buluntularının ortaya çıkarıldığı Elbistan-Karahöyük ile doğrudan benzerlikler göstermektedir.

İki yerleşme arasında Hurman Suyu arıcılığıyla bir bağlantının olduğu görülmektedir. Karahöyük'ün 22 km kuzey-doğusunda yer alan Yassihöyük, yukarıda da bahsettiğimiz gibi Sarız üzerinden gelen, Hurman Suyu boyunca uzanan yolun, Afşin-Elbistan Ovalarına açılan kuzey geçiş noktasının başında yer alır. Bu açıdan önemli bir istasyondur.

Gerek Yassihöyük, gerekse Elbistan-Karahöyük ve daha güneyde İğde-İskartun Höyük, bölgedeki Hitit yerleşme tipini en iyi yansıtan alanlardır. Bir akarsuyun kenarında, akarsuya ulaşan, kayalık alanlardan çıkan pınar-kaynak sularının yanı başında yer almışlardır. Büyük boyutları ve yükseklikleri kalın Hitit katmanlarını barındırdıklarını gösterir. Çünkü en azından her üç höyükte yaptığımız çalışmalarda da erken dönem tabakalarına, Kalkolitik-İlk Tunç Çağı'na tarihleyeceğimiz belirgin çanak çömlek örnekleri şimdilik saptanamamıştır. Yerleşmelerin bugün eldeki verilerle, Hitit İmparatorluk Çağı'nda büyüdüğü ve genişlediği anlaşılmaktadır. Bu höyüklerde en belirgin ve sayıca fazla malzeme grubunu Hitit İmparatorluk Çağı çanak çömlekleri oluşturur.

Hitit çanak çömleğinin yoğun olarak toplandığı Elbistan-Karahöyük, İğde-İskartun ve 2009 yılında



inceleme olanağı bulduğumuz Yassıhöyük de, literatürde “drab-ware” denilen, içe kalınlaştırılmış, yayvan çanak ve tabakların, kırmızı astarlı olanları yanında, astarsız, bazen de hamurunun renginde astarlı, devetüyü, pembemsi krem astarlı örnekler toplanmıştır. Hitit merkezi bölgesinde ve Elazığ-Malatya bölgesi Hitit tabakalarında rastlanan boya bant bezekli Hitit çanak çömleği örnekleriyle büyük paralellik taşıyan örnekler de, aynı höyüklerden toplanmıştır. Yüzeysel bulgularının güvenilirliği hakkındaki kaygılarımızı da göz önüne alarak, özellikle bazı boya bezekli örneklerin Asur Koloni Çağı ve Eski Hitit Dönemi boya bezekli çanak çömlekleriyle paralellik taşıdığını da belirtmek isteriz.

Bölgede özellikle Hitit İmparatorluk Çağı sonrası, Geç Hitit-Orta Demir Çağı çanak çömlekleri henüz yeterince tanımlanabilmiş değildir. Bunun yanında gerek Elbistan-Afşin Ovalarında, gerekse Maraş güneyi ovalarında bu dönemde Hitit İmparatorluk Çağı çanak çömlek kültürünün, form gruplarının yerel ölçekte devam ettiği düşünülebilir.

*Erkan Konyar*

## **Keçiçayırı Kazı Çalışmaları – 2009**

Keçiçayırı, Eskişehir’in Frigya Yaylası olarak bilinen dağlık güney kesiminde, Seyitgazi’nin 22 km güneyindeki Bardakçı Köyü yakınlarında yer almaktadır. Keçiçayırı Mevkii, ormanlık alçak tepelerle çevrili hafif engebeli bir ovadır. Ova içinden, Yazılıkaya tarafından gelen Eşen Çayı geçer. Eşen Çayı ve kolları arasında, ovayı doğudan sınırlandıran Cıbirada ve Aralıkada olarak adlandırılan iki kayalık tepe yer alır.

Yerleşme alanı esas itibarıyla Cıbirada Tepesi’nde, bu tepenin batı eteklerinde ve tepenin kuzeybatısındaki tarlalarda yoğunlaşmaktadır. Ovanın doğu kesiminde yoğun bir Roma yerleşmesi söz konusudur.

2006 yılından bu yana Prof. Dr. Turan Efe’nin başkanlığında sürdürülen Keçiçayırı Kazıları bu sene, Kuzeybatı tarlalarda daha önceki yıllarda kazılmış olan b88 açmasının kuzeyinde Neolitik Dönemi araştırmak; Cıbirada Tepesi’nde surun, batı tarafta açılmayan kısımlarını ortaya çıkarmak; Yine Cıbirada Tepesi’nin kuzeyinde yangın geçirmiş evlerin bulunduğu kesimde çalışmalara devam etmek gibi, üç ana amaca yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Söz konusu yangın geçirmiş evlerin tabanları altında yapılan kazılarda ise, umulmadık bir şekilde Erken Neolitik dolgu ile karşılaşmıştır.

Kuzeybatı tarlalarda 2007 yılında, b88 açmasında yapılan çalışmalar sırasında saptanan Neolitik Tabakaların doğruluğunu sınamak ve daha fazla



*Keçiçayırı – AY 1 Plankaresi, Kuzey Yamaçta Yer Alan Sura Dayalı Evler*

stratigrafik malzeme ele geçirebilmek amacıyla açılan açmalarda, Roma Dönemi’nde Neolitik kültür katlarının hemen hemen anakayaya kadar tıraşlandığını anlaşılmıştır.

Cıbirada Tepesi’nde gerçekleştirilen çalışmalarda ise tepenin batı yamacında sur ve sura bitişik yapılar ile Kale’ye ait kapı ortaya çıkarılmıştır. Yerleşmenin içine doğru doğal olarak yükselen meyilli bir taban üzerine inşa edilen trapez şeklindeki kapı, dışta 5 m genişliktedir ve bu genişlik içte 1.5 m’ye düşmektedir. Dışta, kapının her iki köşesi de kısmen tahrip olmuştur. Bu köşelerde kulelerin yer alması olabileceği düşünülmektedir. Giriş odasının doğu kesiminde, kuzey kanada ait duvara paralel olarak iç kesimde 50 cm genişliğinde bir koridor oluşturacak şekilde ikinci bir duvar inşa edilmiştir. Bu koridorun büyük olasılıkla, kalenin iç kısmından giriş odasına doğru olası düşmanı püskürtmek amacıyla kullanıldığı düşünülmektedir.

Kuzey yamaçta ise AY 1, AY 1-2, AV 1, AV 1-2 plankarelerinde batıya doğru yangın geçirmiş iki ev daha kazılmıştır; İTÇ ev tabanları üzerinde çok sayıda, kap, tezgah ağırlığı, fırça ile taştan bir maden kalıbı ele geçirilmiştir. Daha sonra ise bugüne kadar tamamen ortaya çıkarılmış üç evin tabanları altına inilerek sonra kalede olası erken dönem yerleşmesini araştırmaya karar verilmiştir. Bu amaçla, oda tabanının altına inilip ana kayaya ulaşmaya karar verilmiştir. Nitekim tabanların altında Neolitik dolgulara ulaşılmıştır. Erken Neolitik dolgular, ana kayaya kadar kazılmıştır. Bu şekilde ilk defa Erken Neolitik malzeme karışmamış olarak ele geçirilebilmiştir. Açmalardan birinde, anakaya üzerinde, yuvarlak bir plan veren üst üste iki sıra dere taşlarından bir temel saptanmıştır. Bir yapıya ait olan söz konusu temelin güney kesimi açığa çıkarılabilmektedir. Yapının içi boşaltılmış ve yaklaşık 60 cm derinlikte taban olarak kullanıldığını düşündüğümüz düz ve büyük anakaya parçaları saptanmıştır. Erken Neolitik dolgularda, çok sayıda

yontma ve sürtme taş alet ve hayvan kemiklerinin yanı sıra, çanak çömlek parçaları da ele geçirilmiştir. Bu parçalar, Demircihüyük A grubu çanak çömleği ile benzerlik göstermektedir. Bu malzeme ile çağdaş malzeme grupları Doğu Çatal Höyük'ten bilinmektedir. Keçiçayırı Erken Neolitik çanak çömleği büyük olasılıkla Kuzeybatı Anadolu'da kazılmış en erken gruptur.

*Deniz Sarı*

## Kuzeybatı Pisidia'da Bir Kent: Konane (Conana)

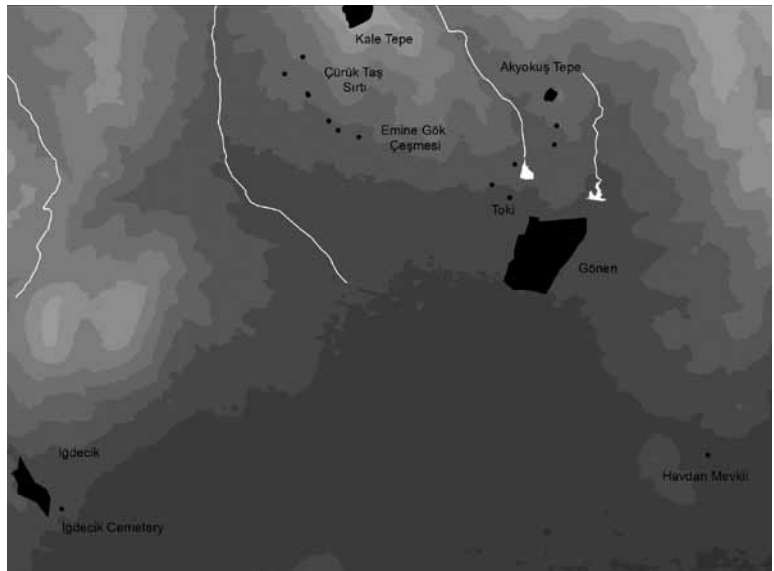
Kuzeybatı Pisidia'nın önemli merkezlerinden biri olan Konane (Roma Dönemi'nde: Conana) antik kenti, Isparta İli Gönen İlçesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Isparta Arkeolojik Surveyi (IAS) projesinin, 2009 yılı çalışmaları, bu antik kent ve çevresinde, uluslararası ve disiplinlerarası bir ekiple gerçekleştirilmiştir (proje ve 2009 yılı çalışmaları hakkında daha detaylı bilgi için bkz: Hürmüzlü, B. – A. De Giorgi – P. A. Iversen, "New Research in Northwestern Pisidia: Ancient Konane (Conana) and its Territory", *CollAn VIII* (2009), 197-220; <http://www.case.edu/artsci/clsc/ias/isparta.html>).

Projenin amacı, bu merkezin kültür envanterinin her yönüyle (arkeoloji, sanat tarihi ve yakın tarih) araştırılması, bölgeye farklı kültürler aracılığıyla hangi unsurların taşındığı; hangi geleneklerin dönemler boyunca devam ettiği ve yerel unsurların bu geleneklerle nasıl kaynaştığının saptanmasıdır. Bu nedenle yakın tarihimizin önemli bir parçası olan ve Süleyman Demirel Üniversitesi (SDÜ), Gönen Meslek Yüksekokulu içerisinde yer alan Gönen Köy Enstitüsü Araştırma Merkezi sergi salonunda da düzenleme ve envanterleme çalışmaları da başlatılmıştır. SDÜ, Gönen Köy Enstitüsü Araştırma Merkezi bünyesinde dönemin

sosyal yapısı ve kültürel gelişmişliğinin ipuçlarını yansıtan materyallerin bulunduğu beş farklı sergi mekânı bulunmaktadır. Projenin önemli amaçlarından biri bu sergi mekânlarına katkı sağlamak üzere, sözü edilen Merkez'de korunmakta olan eserlerin ve belgelerin envanterlenmesi, modern müzecilik anlayışına uygun olarak tescil edilmesi, kataloglanması, envanter fişlerinin ve sergilemede kullanılacak bilgi etiketlerinin oluşturulmasıdır.

Konane antik kenti, 2008 yılında Kale Tepe adı verilen tepe üzerindeki kalıntıların tespit edilmesiyle Isparta Müzesi tarafından lokalize edilmiş ve aynı yıl Isparta Müzesi Müdürlüğü tarafından Kale Tepe'nin 1. derece sit alanı olarak tescili gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte, 2009 yılında ekibimiz tarafından yürütülen çalışmalar sırasında Konane antik kenti sınırlarının daha geniş bir alanda değerlendirilmesi gerektiği tespit edilmiştir. Kale Tepe'nin güneyinde kalan tepeler üzerinde yürütülen yoğun survey çalışması sonucunda, yerleşim alanı ve nekropolislere işaret edecek verilere ulaşılmıştır. Çalışmalar sonunda elde edilen ilk veriler, 1656 m yükseklikte ve Gönen İlçesi'nin 2 km kuzeyinde yer alan Kale Tepe'nin oldukça iyi durumda korunmuş olan sur duvarlarıyla tahkim edildiği ve sivil yapılarla cadde sistemlerinin izlenebildiği bir çekirdek yerleşme alanı olduğunu ortaya koymaktadır.

Bunun yanı sıra, Tepe'nin güneydoğu kısmında, kente girişi sağlayan yolun her iki yanında tümülüsler ve kayaya oyulmuş mezarlardan oluşan bir nekropolis yer almaktadır. Kale Tepe'de gerçekleştirilen yüzey araştırması sırasında ele geçen seramikler, tepe üzerinde yer alan yerleşimin Erken Hellenistik Dönem'den itibaren kurulmuş olduğuna ve muhtemelen de Roma Dönemi'nde terk edilmiş olabileceğine işaret etmektedir. Roma Dönemi'nden itibaren Konane yerleşmesinin güneydoğu yamaçlara kaydığı, Bizans



*Konane Antik Kenti – Konum ve Yayılım Alanı (IAS Arşivi, Isparta, 2010)*



*Konane – Kale Tepe Yerleşmesi ve Tınaz Tepe (güneyden bakış) (IAS Arşivi, Isparta, 2009)*

Dönemi'nde ise batıya doğru genişlediği anlaşılmaktadır (Akyokuş Tepe ve modern Gönen yerleşmesi).

Kale Tepe'de mezarlık alanı ve tümülüslerin kesin olarak yerleşme alanlarıyla ilişkisini anlayabilmek ve sağlıklı bir plan çıkartabilmek amacıyla, öncelikle alanın topografik haritasının yapılması çalışmalarına, Berlin FHTW (University of Applied Sciences Wirtschaft) Üniversitesi öğretim üye ve öğrencilerinden oluşan bir ekiple başlanmıştır. Kale Tepe'nin kuzeybatı yamacında yer alan tümülüs ve kayaya oyulmuş mezarlardan ibaret olan mezarlık alanı oldukça geniş bir alana yayılmaktadır. Tümülüsler antik dönemde birçok yerleşmede karşımıza çıktığı şekliyle, sur duvarının dışında ve kente giden yolun her iki tarafında konumlandırılmıştır. Yaklaşık olarak 2.00 m çapında krepis duvarlarıyla çevrili bu tümülüslerde mezar odasının ana kayaya oyulduğu ve bazı durumlarda dromosun kesme taşlarla örüldüğü anlaşılmaktadır. Bu mezarlar Kale Tepe üzerinde Hellenistik Dönemde kurulmuş olan yerleşmeye ait önemli ipuçları vermektedir.

Kale Tepe'nin kuzeybatısında yer alan vadide MÖ 7. ve 6. yy'a tarihlenmesi gereken Firig/Lydia tipi seramiklerin yanı sıra, İonia ve Doğu Akdeniz sahillerinde sıklıkla rastlanan bantlı seramik örnekleri de ele geçmiştir. Bu buluntular Konane'nin Demir Çağ Dönemi'nin anlaşılması bakımından önemli ipuçları taşımaktadır. Projemizin önemli amaçlarından biri Kuzeybatı Pisidia'da Hellenistik Dönem öncesi dönemlerin detaylı olarak araştırılmasıdır. İzlerine Konane ile Tymandos (Yassıören) ve civarında rastlanmış olan Hellenistik Dönem öncesi buluntular, Kuzeybatı Pisidia'nın Hellenistik Dönem öncesinde karşı karşıya kaldığı kültürler arası ilişkilerin anlaşılması ve söz konusu coğrafyanın tarihsel gelişiminin izlenmesi bakımından önemlidir.

2009 yılı yüzey araştırması çalışma alanlarından birini yaklaşık olarak 1267 m yüksekliğindeki, Akyokuş Tepe olarak adlandırılan doğal tepe ve bu tepenin

yamaçları oluşturmaktadır. Yapılan araştırma sırasında elde edilen veriler, tepenin en üst kısmında yoğunlaşmış bir çekirdek yerleşim alanına işaret etmektedir. Toplanan seramikler arasında az sayıda Hellenistik, çoğunlukla Roma ve Bizans Dönemlerine ait örneklerle rastlanmaktadır. Bunun dışında, Bronz çağa ait bazı parçalar alanın erken dönemlerden itibaren kullanılmış olabileceğini göstermiştir. Akyokuş Tepesi'nin güneyinde, tepe ile modern baraj arasında kalan alanda yapılan yüzey araştırmasında, alanın yoğun biçimde erozyona maruz kaldığı görülmektedir. Bu nedenle alanın kullanılmış olduğu dönemler hakkında yüzeyde ele geçen buluntularla kesin bir kaniya varmak oldukça güçleşmektedir.

Kuzeybatı Pisidia'nın Hellenistik Dönem'de politik ve yerleşim yapısına ilişkin veriler oldukça kısıtlıdır. Antik metinlerin de bu bölge hakkında oldukça az veri sağladığını belirtmek gerekir. Konane'nin sözü edilen dönemlerde politik ve kültürel açıdan nasıl etkilenmiş olduğuna dair sorular halen cevaplanmaya muhtaçtır. 2009 yılında yapılan çalışmalarda, 50 ile 100 m çapında bir alana yayılan ve genellikle Erken Hellenistik Dönem'e tarihlenmesi gereken seramiklerin toplandığı (yoğunlukla içe dönük ağızlı/ kırmızı/ kahverengi/ siyah boyalı kase parçaları); 250 ile 1500 m aralıklarla karşılaşılan küçük yerleşme izlerine rastlanmıştır. Vadide yer alan bu yerleşmelerin Kale Tepe üzerinde konumlanan Hellenistik Dönem'e ait kentle ilişkisi önümüzdeki yıllarda detaylı olarak araştırılacaktır.

Kale Tepe'nin doğusunda yer alan, daha yüksek tepe, yerel halk tarafından "Yayla" olarak bilinmektedir. Tınaz Tepe yayla alanının en yüksek noktasını oluşturan tepenin adıdır. Günümüzde çobanların meralık olarak kullandığı bu alanın antik dönemde de ve muhtemelen de benzer şekilde kullanılmış olduğuna ilişkin veriler söz konusudur. Kale Tepe ve yayla arasında kalan alanda yapılan yüzey araştırmasında rastlanan su yolu ve künk parçaları; Kale Tepe'de yer alan yerleşme alanına, yaylada karşımıza çıkan su pınarları ve kaynaklarından su taşınmış olduğunu göstermektedir. Oldukça zorlu bir topografya üzerinde yer alan Kale Tepe yerleşimi, günlük yaşama dönük ihtiyaçlarını Tepe'nin kuzeyinde kalan ve yaylaya kolayca geçiş yapılabilen verimli ovalardan ve yayladan karşılayıcı olmalıydı.

Konane antik kentinin, sahip olduğu geniş ve verimli ovaları, bunun yanı sıra Pisidia Bölgesi için ayrıcalıklı bir yol kavşağı üzerinde bulunması nedeniyle, bölgede önemli bir merkez olduğu düşünülmektedir. Oldukça dinamik bir yapıya sahip bir bölgede yer alan Konane'nin tarihsel süreçte uğramış olduğu kültürel ve politik değişimler yürütülecek yüzey araştırması

çalışmalarıyla aydınlatılmaya çalışılacaktır. Gönen İlçesi ve çevresinde yürütülecek yoğun yüzey araştırması ile bölgenin tarihsel gelişimine dönük veriler elde edilmesi ve yerleşiminin mahiyetinin anlaşılması amaçlanmaktadır. Ayrıca, Gönen İlçesi'ne ait kültür envanterinin çıkarılması, taşınabilir ve taşınmaz kültür varlıklarının dokümantasyonun yapılması öncelikli amaçlarımız arasındadır.

*Bilge Hürmüzlü*

### **Küllüoba Kazı Çalışmaları – 2009**

Eskişehir İli Seyitgazi İlçesi sınırları içinde yer alan ve Prof. Dr. Turan Efe başkanlığında 14. kazı sezonunun geride bırakıldığı Küllüoba Höyüğü, doğu-batı yönünde 350 m kuzey güney yönünde ise 150 m ölçülerinde olup ova seviyesinden 10 m yüksekliktedir.

Geç Kalkolitik Çağ sonlarından Orta Tunç Çağı başlarına kadar kesintisiz bir stratigrafinin ortaya çıkarıldığı Küllüoba Höyüğü; Eskişehir bölgesi dip tarihindeki boşlukların doldurulması, bölgede gelişkin köy yerleşmelerinden şehirciliğe geçişin ilk basamaklarının izlenebilmesi ve Kilikya-Kuzey Ege arasında İçbatı Anadolu üzerinden kurulduğunu tahmin ettiğimiz “Büyük Kervan Yolu” varsayımını destekleyici bazı somut bilgilerin elde edilmesi bağlamında, Batı Anadolu'nun İlk Tunç Çağı (İTÇ) ile ilgili bazı önemli sorunlarının çözümüne önemli katkılarda bulunmaktadır.

Küllüoba'da ana hatlarıyla açığa çıkarılmış olan İTÇ II yerleşmesi sur ile çevrili bir yukarı yerleşme ve buna bağlı bir aşağı yerleşmeden oluşur. Kazıların yoğun olarak gerçekleştirildiği yukarı yerleşmenin ana girişi doğu kesimindedir. Bununla birlikte bugüne kadar yapılan çalışmalar sonucunda diğer bir giriş de güney kesimde saptanmıştır. Etrafı surla çevrili yukarı yerleşme, arka kısımları surla dayanan uzun evler, şehrin ortasında birçok odadan oluşan iki büyük yapı



*Küllüoba – Kuzey Kesimde Ortaya Çıkarılan Bir Siloya Ait Kerpiç Duvar*



*Küllüoba – Güney Kapısının Güneyindeki Yangın Geçirmiş Yapı*

kompleksi, meydanlar ve bunları birbirine bağlayan cadde ve sokaklardan oluşur.

2009 yılı kazı çalışmaları, önceki senelerde olduğu gibi daha çok İTÇ II yukarı yerleşme planının tümlenmesine yönelik olarak höyüğün doğu konisi ve güney eteklerinde yoğunlaştırılmıştır. Yukarı yerleşmenin kuzey kesiminde yapılan sondajlar sonucunda duvarları oldukça yüksek korunmuş bir silo ve değişik seviyelerde yuvarlak çöp çukurları saptanmıştır. Kuzey bitişikteki diğer açmada da yine sadece yuvarlak çöp çukurları ortaya çıkarılmıştır. Herhangi bir mimari ile karşılaşılması, bu kesimin en azından İTÇ II'de boş alan olarak değerlendirildiğini göstermektedir. Bu yıl ayrıca, Kompleks II olarak adlandırılan yapı kompleksinin kuzeybatısına denk gelen kesimde önceki sene ortaya çıkarılmaya başlanan “Trapez Yapı”nın kazılmasına devam edilmiştir. Girişinin iki tarafında siloların bulunduğu, sundurmalı bu yapı boş bir alana inşa edilmiştir. Demircihüyük ev planı ile ortak özellikler içeren yapı, İTÇ II'de bu planın bölgenin karakteristik bir mimari özelliği olduğunu doğrulamaktadır.

Yerleşmenin ana girişi olan ve “Doğu Kapısı” olarak adlandırdığımız kesimde özellikle İTÇ II'nin orta

evrelerine ait eksik bilgileri tamamlamak için çalışmalara devam edilmiştir. “Güney Kapısı”nın güneyinde ise yangın geçirdiği anlaşılan bir yapı ortaya çıkarılmıştır. Bu yapının yanmış molozunun çok kalın olması, odada taşıyıcı ahşap direklerin bulunması ve buluntuların birçoğunun yangın molozu içinden gelmesi odanın iki katlı olması ihtimalini arttırmaktadır.

Aşağı yerleşmede de 2009 yılında çalışmalara devam edilmiştir. Şimdilik burada İTÇ II boyunca aynı alanda üst üste daha basit bağımsız yapıların bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu sene ayrıca höyüğün güney yamacındaki Z 19 plankaresinde İTÇ dönemine ait daha fazla stratigrafik malzeme ele geçirebilmek amacıyla daha önce kazılan alan genişletilmiştir.

Küllüoba 2009 yılı çalışmaları bazı mimari ayrıntıların evrelere göre saptanması, Yukarı ve Aşağı yerleşme stratigrafilerinin ilk defa karşılaştırılması, Trapez Yapı'nın tüm planının ortaya çıkarılması ve bu yapı planının her zaman radyal yerleşim modelinden kaynaklanan bir zorunluluk olarak ortaya çıkmadığının anlaşılması, “Güney Kapısı”nın güneyindeki yangın geçirmiş yapıdan İTÇ II'ye ait *in situ* buluntuların ele geçirilmesi ve İTÇ III'ün stratigrafik olarak saptanması bağlamında son derece verimli olmuştur.

Küllüoba Höyüğü'nde yapılan kazılar ile ilgili detaylı bilgiye [www.kulluoba.org](http://www.kulluoba.org) adresinden ulaşılabilmektedir.

*Murat Türkteki*

## Manisa İli Prehistorik-Protohistorik Yüzey Araştırmaları – 2009

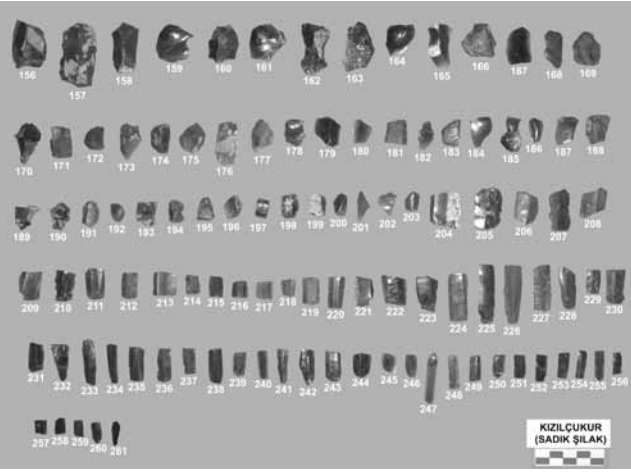
TÜBİTAK Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Grubu'nun 107K030 numaralı “Prehistorik ve Protohistorik Çağlarda Manisa ve Çevresi” başlıklı araştırma projesi kapsamında yürütülmekte olan yüzey araştırmaları Akhisar, Saruhanlı, Gördes, Kırkağaç, Sarıgöl, Alaşehir, Demirci, Selendi ve Kula İlçelerinde devam ettirilmiştir. Bu ilçelerden Gördes, Demirci ve Sarıgöl'ün bir bölümü ilk defa Prehistorik-Protohistorik açıdan incelenmiştir. Gördes ve Demirci, Manisa İli'nin öteki kesimlerine kıyasla oldukça yüksekte kalan ve Manisa'nın diğer kesimlerindeki yumuşak iklime nazaran karasal iklimin hüküm sürdüğü farklı nitelikteki İç Ege kapsamındadır. Bu araziler coğrafi özellikleri açısından daha önce incelemeye başladığımız ve bu sene de kalan kısımlarına devam ettiğimiz Kula İlçesi'ni hatırlatmaktadır. Klasik Arkeoloji alanındaki araştırmalar bile yok denecek kadar azdır. Böylesi bir arazide TÜBİTAK ile Kültür ve Turizm Bakanlığı sayesinde Prehistorik ve Protohistorik kültürlere yönelik araştırma başlatmış olmamız, ekibimiz için mutluluk kaynağı olmuştur.

Bu yüzey araştırmaları esnasında 23 merkezde Prehistorik-Protohistorik Dönemlere ilişkin buluntu ele geçmiştir. Bu merkezlerin dağılımına bakıldığında en büyük grubu %35 oran ve 8 merkezle Kula İlçesi oluşturmaktadır. Kula İlçesi'nde saptanan 8 merkez 3 höyük yerleşimi, 2 yamaç yerleşimi ve 3 mezarlık sahasından oluşmaktadır. Kula'yı, %26 oran ve 6 merkezle Akhisar İlçesi takip etmektedir. Akhisar İlçesi sınırlarında saptanan 6 buluntu merkezinin 3'ü höyük yerleşimi, 1'i yamaç yerleşimi, 2'si mezarlık sahasıdır. Demirci, Sarıgöl ve Gördes İlçeleri %9'luk oranlarıyla 2'şer merkeze sahiptir. Bunlardan Demirci İlçesinde saptanan 2 merkez 1 höyük yerleşimi ve mezarlık sahası, Sarıgöl'deki 2 merkez, 2 höyük yerleşimi, Gördes İlçesi'ndeki 2 merkez ise 1 höyük yerleşimi ve 1 tepe üstü yerleşiminden meydana gelmektedir. Son olarak %4'lük oran ve birer buluntu merkeziyle Kırkağaç, Saruhanlı, Alaşehir İlçeleri gelmektedir. Kırkağaç İlçesi'nde bir mezarlık sahası, Saruhanlı İlçesi'nde bir tepe üstü yerleşimi, Alaşehir İlçesi'nde ise 1 yamaç yerleşimi tespit edilmiştir.

Bu seneki yüzey araştırmalarında, höyük tipindeki toplam 10 merkez tespit edilmiştir. Bunların dağılımında 3'er höyük ve %30'luk oranla Kula ile Akhisar İlçeleri ilk sıradadır. Onları, %20'lik oran ve 2 höyükle Sarıgöl İlçesi, %10'luk oran ve birer höyükle Demirci ve Gördes İlçeleri izlemektedir. Toplam 7 mezar sahası tespit edilmiştir. Bunların 3 tanesi %43'lük oranla Kula, 2 tanesi %29'luk oranla Akhisar, birer tanesi ise %14'lük oranla Kırkağaç ve Demirci İlçesi sınırlarındadır. Saptanan iki tepe üstü yerleşiminin biri Gördes, diğeri ise Saruhanlı İlçesi sınırlarındadır. İncelenen dört yamaç yerleşiminin %50'sini oluşturan 2'si Kula, %25'lerini oluşturan birer tanesi ise Akhisar ve Alaşehir İlçelerindedir.

Prehistorik ve Protohistorik buluntu merkezlerinin dönemsel dağılımlarına baktığımızda, tıpkı geçmiş yıllardaki yüzey araştırmalarımızda olduğu gibi, Neolitik Çağ'ın sadece son dönemine ait merkezler tespit edilmiş olup, 4 buluntu merkezinde inceleme yapılmıştır. Bunlardan Moralılar ve Kızılçukur Höyük, Su Deliği Tepe yamaç yerleşimi, Koldere ise tepe üstü yerleşimidir. Moralılar daha 1960'lı yıllardan itibaren varlığı bilinen bir yerleşimdir. Diğer 3 merkez ise ilk defa araştırmalarımız sırasında tespit edilmiştir. Son Neolitik Çağ buluntu merkezlerinin boyutları 2,7 hektar ile 7,5 hektara arasında değişmektedir. En büyük boyutlu yerleşim Sarıgöl İlçesi sınırlarındaki Kızılçukur Höyüğü, en küçük boyutlusu ise Akhisar İlçesi sınırlarındaki Su Deliği Tepe adındaki yamaç yerleşimidir.

2009 yılı yüzey araştırmalarında İlk Kalkolitik Çağ'a ait buluntu veren beş merkez tespit edilmiştir.



### Manisa – Kızılçukur Höyüğü'nden Buluntular

Bunlardan üçü (Kızılçukur Höyüğü, Su Deliği yamaç yerleşimi ve Koldere tepe üstü yerleşimi), önceki dönem olan son Neolitik Çağ'da da buluntu veren merkezler iken ikisinin (Bereketli Höyüğü ile Bozyer Höyüğü) ilk defa bu dönemden itibaren yerleşime sahne olduğu anlaşılmaktadır. Yerleşimlerin boyutları incelendiğinde 2,7 hektar ile 7,5 hektar arasında değiştiği anlaşılmaktadır. İlk Kalkolitik Çağ buluntusu veren en büyük boyutlu yerleşim, Demirci İlçesi sınırlarında bir höyük olan Bozyer Çiftliğidir. En küçük boyutlu yerleşim ise Su Deliği Tepe adındaki yamaç yerleşimidir. Yerleşim, Akhisar İlçesi sınırlarındadır.

Bu seneki yüzey araştırmalarında geçmiş yıllardan farklı olarak Son Kalkolitik Çağ buluntusu veren herhangi bir merkez tespit edilememiştir. İlk Tunç Çağı ise önceki yıllarla paralellik göstermektedir. Bu döneme ait buluntu veren toplam 20 merkez tespit edilmiştir. Bu merkezlerden 10'u höyük (Çamönü, Moralılar, Dağdeviren, Yanık Dağ, Bereketli, Kızılçukur, Bozyer Çiftliği, Çamlıçukur, Sarı Balıklı Göl, Kuruçay); 5'i yamaç yerleşimi (Su Deliği Tepe, Kozluca, Gülistan, Eren Bağı, Kızıltepe); 1'i tepe üstü yerleşimi (Koldere); 4'ü ise mezarlık sahasıdır (Akkuş Tepe Mezarlığı, Bozyer Çiftliği Mezarlığı, Eren Bağı Mezarlığı, Bölme Tepe Mezarlığı). Höyük yerleşimleri 1,2 ila 7,5 hektar arasında değişen boyutlardadır. En küçük boyutlu merkez Kula İlçesi sınırlarındaki Kuruçay Höyüğü, en büyük boyutlusu ise 7,5 hektarla Demirci İlçesi sınırlarındaki Bozyer Çiftliği ve Sarıgöl İlçesi sınırlarındaki Kızılçukur höyükleridir. Saptanan tek tepe üstü yerleşimi Saruhanlı İlçesi sınırlarındaki Koldere'dir. Koldere, 6 hektarlık bir sahaya sahiptir. İlk Tunç Çağı'na ait buluntu veren yamaç yerleşimleri ise 2,16 ila 10,5 hektar arasında değişen alanları kaplamaktadır. Bunlardan en geniş yamaç yerleşimi Alaşehir İlçesi sınırlarındaki Gülistan, en küçüğü ise Gördes İlçesi sınırlarındaki Kozluca'dır. Mezarlık sahalarının boyutlarını yüzey araştırmalarına

dayanarak saptamak mümkün ve sağlıklı bir sonuç vermemekle birlikte, Kırkağaç İlçesi sınırlarındaki Akkuştepe Mezarlığı 0,8 hektar, Kula İlçesi sınırlarındaki Sarı Balıklı Göl Mezarlığı 3 hektar, yine Kula İlçesi sınırlarındaki Erenbağı Mezarlığı ise 6 hektarlık alana sahip olduğu söylenebilir. Sadece basit arazi çalışmalarına ve vatandaşlarımızın verdiği bilgilere dayanarak elde edilen bu boyutlar kesin değildir. Kesin saptama yapılabilmesi için jeofizik araştırmalarına ihtiyaç vardır. Bozyer Mezarlığı ve Bölme Tepe Mezarlıklarının kapladıkları sahayı saptamak ise mümkün olmamıştır.

Bu seneki yüzey araştırmalarında Orta Tunç Çağı'na ait buluntu veren dört merkezde incelemeler yapılmıştır. Bu dört merkezin üçü ilk defa araştırmamız sırasında tespit edilmiştir. Dağdeviren Höyüğü ise French'in bölgede gerçekleştirdiği yüzey araştırmaları dolayısıyla uzun yıllardır bilinmektedir. Ancak French'in araştırmalarında Akırbey Çiftliği adıyla anılmasına karşın bu isimle ilgili olarak ilk araştırmaya başladığımız 2007 senesinde vatandaşlarla görüşülerek yerleşimin Dağdeviren adıyla anılması gerektiği ortaya çıkmıştır. Diğer iki höyük ise Demirci İlçesi sınırlarındaki Bozyer Çiftliği ile Kula İlçesi sınırlarındaki Çamlıçukur Höyükleridir. Orta Tunç Çağı'na ait dört merkezden tek tepe üstü yerleşimi Saruhanlı İlçesi sınırlarındaki Koldere'dir. Höyüklerin en küçüğü 0,72 hektarla Dağdeviren, en geniş ise 7,5 hektarla Bozyer Çiftliği Höyüğü'dür. Orta Tunç Çağı buluntu merkezlerinin tamamı daha önce İlk Tunç Çağı'nda da buluntu vermiş, ancak sadece Bozyer Çiftliği Höyüğü sonraki dönem olan Son Tunç Çağı buluntusu da vermiştir. Dolayısıyla bu dört merkezin üçünün Orta Tunç Çağı sonlarında terk edildiği düşünülebilir.

Son Tunç Çağı'na ait buluntu veren üç merkezde incelemeler yapılmıştır. 2009 yılı buluntu merkezleri arasında en düşük sayı bu döneme aittir. Yerleşim sayısının en yüksek noktaya ulaştığı İlk Tunç Çağı'nın ardından Orta Tunç Çağı ve devamındaki Son Tunç Çağı'nda çok ciddi bir düşüşün olduğu gözlenmektedir. Bu merkezlerden ikisi höyük, biri ise yamaç yerleşimidir. Höyüklerden Akhisar İlçesi sınırlarındaki Çamönü (Karasonya), daha önceden de bilinen bir merkezdir. Akhisar İlçesi sınırlarındaki Su Deliği Tepe ile Demirci İlçesi sınırlarındaki Bozyer Çiftliği höyükleri ise, yukarıda da belirtildiği üzere ilk defa ekibimizce tespit edilmiştir. Bu dönem buluntu merkezlerinin boyutlarına baktığımızda, Çamönü 5 hektar, Bozyer Çiftliği Höyüğü 7,5 hektardır. Yamaç yerleşimi olan Su deliği Tepe ise 2,7 hektarlık bir alana sahiptir.

Yüzey araştırmaları esnasında yöre halkının bilincendirilmesi yönünde çeşitli çalışmalar yürütülmüş,

geçmiş yıllarda olduğu gibi bu yıl da bu çalışmalar sonucunda çok sayıda eser tutanakla teslim alınıp Manisa Müzesi'ne aktarılmıştır. Bu eserler arasında en büyük grubu Sarıgöl İlçesi'ne bağlı Kızılcukur Höyüğü'nde arazi sahibi tarafından bulunan 44 parça envanterlik eser ile 282 adet değişik nitelikteki etüdü- lük parça oluşturmaktadır.

*Engin Akdeniz*

## **Olba Araştırması – 2009**

Çalışmamıza TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Temsilcisi olarak Ankara Yenileme Alanı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Uzmanı T. Gültekin Yanbeyi katıldı. Doç. Dr. Emel Erten başkanlığındaki ekibe, Okt. Murat Özyıldırım (M.A.), Doç. Dr. Gülgün Köroğlu, Yrd. Doç. Dr. Kıvanç Zorlu, Yrd. Doç. Dr. Sibel Ünalın, Yrd. Doç. Dr. M. Cevdet Ereğ, Arkeolog Tuna Akçay (M.A.), Kimya Yüksek Mühendisi S. Noyan Dilek, Mimar Özgür Öztürk, Sanat Tarihçisi Ali Çelik, öğrenciler Yavuz Yeğın ve Işılş Sheridan katıldılar.

Prehistorya çalışmalarında M.C. Ereğ'in sonuçları: "Olba Territoriumu'nun prehistorik incelenmesi şimdiye dek yapılmamıştır. Olba'da arazinin dağlık yapısı mağaralar ve kaya sığınaklarına elverişli topografyası buradaki insan varlığının erken dönemlere dek uzanabileceğini düşündürmektedir. Arazinin sahip olduğu kayaç yapıları prehistorik yerleşime uygun malzeme sergilemektedir. Prehistorik Dönem'de bölgede iklimin sıcak ve insan yaşamına elverişli özellikte olması gerekmektedir. Kuvaterner Dönem (Dördüncü Zaman) için tipik sayılan göl tabanlarının var olabileceği olasılığında yola çıkılarak, bölgede yeterli su kaynaklarının bulunduğu düşünülmektedir. Veriler doğrultusunda, ilk kez bu araştırma döneminde Şeytanderesi Vadisi'nde ön çalışma yapılarak, prehistorik potansiyeli incelenmiştir. Buradaki mağaraların oluşum biçimleri ve boyutlarının Kuvaterner Dönemi yansıttığı ön saptaması yapılmıştır. Vadi girişinde akarsuyun getirdiği malzemenin oluşturduğu birikim katmanı içinde dere yatağı kesitinde çakmaktaşı yonga, seramik kırıkları, bir boncuk, kemikler saptanmıştır. Karışık, farklı dönemlere ait malzeme yığı- nında çakmak taşı bir yonganın bulunması prehistorik yerleşim olasılığını doğrular. Vadi üzerindeki kaya sekilerinin üzerinde yapılacak sondajların jeolojik ve arkeolojik tabakalanmayı gösterebileceği ve açık hava istasyonu niteliğindeki prehistorik yerleşimlerin saptanmasını mümkün kılabileceği belirtilmektedir. Alanın değerlendirilmesi için vadinin tamamında prehistorik araştırma yapılarak, kurumuş dere yatağındaki kesitlerin temizlenmesi, tabakalaşmanın görülmesi gerekir. Dağlık - kayalık arazi yapısında fark edilmesi



*Olba – Akropolis'in Kuzeydoğusundan Polygonal Duvar Örneği*

güç yamaç yerleşimlerinin ve höyüklerin saptanması da prehistorik arazi çalışmalarıyla mümkün olacaktır".

Eskiçağ yapıları ve yerleşimi üzerine çalışmalar: Olba'da en erken mimari veriler, Hellenistik Dönem'e aittir. Bu dönemde kale yerleşimi olan Olba, akropolis çevreleyen sur ve kulelerle iskân alanına sahiptir. Akropolisin kuzeydoğu eteğindeki polygonal örgülü ve büyük bir yapıya ait kalıntının saptanması, yerleşimin erken tarihi konusunda aydınlatıcıdır. Yapının sahip olduğu düz yüzeyli, büyük çokgen taşlardan oluşan polygonal örgülü duvarlar territoriumda Hellenistik Dönem için tipiktir. Önceki belirlemelerimiz, akropolisin polygonal surla çevrili olduğunu gösterir. Polygonal yapıysa, sur içindeki Hellenistik yerleşimi doğrular, territoriumdaki merkezlerde belirlenen aynı dönem yerleşim modeliyle uyumludur.

Şeytanderesi Vadisi kült alanında ele geçen Roma Dönemi cam buluntusu, kentin yaşadığı sosyal durumla ilgili bilgi vermesi bakımından önemlidir. Bu eser, az sayıda örneği bulunan, küresel kâseler ve sığ kaselerden oluşan gruba aittir. Başlıca özellikleri cam çubuklarla oluşturulan ağ bezemesine sahip olmalarıdır. Bu süsleme, vazo üzerinde dantel görünümü sağlar. Genel tanımlama için bu eserlere "Reticella Grubu" adı verilir. MÖ III. yy'dan başlayarak üretilen bu kâselerin en geç tarihli olanları, MS I. yy'a tarihlenir. Örnekleri, en seçkin cam gruplarından sayılan Canosa ve Antikythera batığı buluntuları arasında yer alır. Hellenistik örneklerinin Doğu Akdeniz kökenli olabileceği önerilmekle birlikte, Roma İmparatorluk Dönemi Reticella kâselerinin sadece Batı Roma topraklarında buldukları, batıya özgü stili yansıttıkları belirtilir. Bu ender bulunan gruba ait parçanın Olba'da bulunması ne anlama gelir? Olba, Hellenistik Dönem'in kale yerleşiminden, bir Roma kentine doğru uzanan dönüşüm/değişim süreci yaşar. Olba'ya ortak Roma kültürünün ürünü olarak, belki de İtalya'dan





*Olba – Manastırın Akropolis'ten Görünümü*

getirilmiş olan bu yapıt, mimaride geçerli olan teknolojik bilgi ve uzmanlığın doğrudan ithal edilmesi gerçeğinin yansımasıdır.

**Hıristiyanlık Dönemi Çalışmaları:** Akropolisin kuzeybatı yamacında şapel kalıntısı bulundu. Yapı, kayaya oyularak ve harçsız duvar örgüsünün birarada kullanılmasıyla inşa edilmiştir. Apsisin çapı içten içe 0.70 m'dir. Tek nefli plana sahip şapelin genişliği 2.40 m'dir. Yapı tümüyle teras duvarı olarak kullanılan surun üzerine oturmaktadır. Nef uzunluğu 6 m'dir. Yüzeydeki lento ve söve parçaları, girişin doğuda olduğunu ve yüzeydeki çatı kiremitlerini ahşap ve üzeri kiremit örtülü çatıya sahip olduğunu gösterir.

Manastırda araştırmalar, Keil ve Wilhelm ile Hellenkemper'in planlarındaki eksikleri ortaya çıkardı. Yeni plan, M. Özyıldırım'la birlikte çalışan S. Ünal tarafından çizildi. Önceki planlarda manastır dikdörtgen oluşturmaktaydı. Oysa manastırın güney bitimi, doğu-batı doğrultusundaki güney duvar, ana kayaya dik olarak inşa edildikten sonra orada bitmeyip, güneye dönüş yapmakta ve 12 m daha uzamaktadır. Burada, yaklaşık kare planlı mekân artık planda yer almaktadır. Manastırdaki tonozlu yapı içindeki Hıristiyan mezarı ve ana kayada yer alan sarnıç önceki planlarda yoktur. Sarnıçla manastırın bağlantısı ana kayadaki on beş merdiven basamağıyla sağlanır. Planda bir yenilikte, manastır Kuzey Kilisesinin ana kayaya birleşerek doğuya doğru çıkan merdivenlerdir. Ulaştığı yer tahrip olmuştur, 6 m doğudaki nişe doğru ilerlemesi aralarındaki bağlantıyı gösterir. Yeniliklerden biri "itikâf odası"dır. Güney Kilisesinin güney duvarında alt oda olarak yer alan mekân, yaklaşık 3 metrekare, ana kayanın düzlenmesi ve blok taşlarla yapılmıştır.

Şeytanderesi Vadisindeki Mağara ve Kilisede G. Köroğlu'nun ulaştığı sonuçlar:"Kilise kalıntısının

batusındaki mağara, kiliseye olan yakınlık ve içerisinde yer alan apsidal bölümler sebebiyle dinsel amaçla kullanılmış olmalıdır. Kilisenin vadiye akan dereye bitişik olan doğu teras duvarı erozyonla tahrip olmuştur. Yüzeyde sadece kilisenin kuzey ve güney duvarlarının izleri görülebilir. Kilisenin çevresinde kesme ve moloz taş yığınları vardır. Kaçak kazılar, kilisenin doğusundaki ana apsis, güneyindeki pastophorion mekânı üzerine denk gelen alan ve güney duvarın olduğu alanlardadır. Bu kazı çukurlarında kuzey güney doğrultusunda 4.10 m, doğu-batı doğrultusunda 2 m olan yarım daire biçimli apsisin güney duvarına ait kalıntılar belirlenmiştir. Kilisenin güney doğusunda yapılan kaçak kazılarda ise kilisenin düzgün kesme taşla kaplanmış zeminine ait kalıntılar ortaya çıkartılmış, zemin taşları tahrip edilmiştir. Girişi doğudaki mağara, apsisten 20 m uzaktadır ve yarım daire biçimli geniş yay kemer şeklindeki girişin yüksekliği yaklaşık 1.30 m'dir. Yıkılan duvarlardan ve mağaradan kopan taşlar girişi daraltmış olmalıdır. Kuzeyden güneye doğru oval biçimde olan mağara, yaklaşık 20 m uzunluğunda ve 14 m genişliğindedir. Kuzeyinde kayadan oyulmuş yarım daire biçimli üç apsisin kalıntıları vardır. Bunlardan kuzeydoğu ve batıdakinin içinde altar biçimli kayadan oyularak şekillendirilmiş bölümler vardır. Apsislerin üst kısımları yarım daire kademeli kemer şeklinde düzenlenmiştir. Kuzeydoğudaki apsisin alt kısmında yer alan dikdörtgen şeklinde bir deliğin bu alana taş/ahşap ya da madeni bir panoyu yerleştirmek için açılmış olabileceğini gösterir. Mağaranın batısında bir apsis kalıntısı ve mağara zemininde kaya, taş yığınları, işlenmiş mimari plastik eleman parçaları, kaçak kazı çukurları vardır. Mağaranın güneydoğusundaki havalandırma penceresi şeklindeki açıklığın üst kısmındaki kazıma haç mağaranın Hıristiyanlar tarafından ibadetler veya mezar şapeli amaçlarıyla kullanıldığını gösterir. Mağara, Hıristiyanlık öncesinde de (Mithras vs.) bir inancın ibadet mekânı olabilir. Hıristiyanlıktan sonra haç ve benzeri tasvirlerle bezenerek kullanılmış olması mümkündür".

**Jeofizik araştırmalar:** K. Zorlu denetiminde Güzeloluk Mühendislik Ltd. Şti. tarafından gerçekleştirildi. Araştırma üç yerde yapıldı; İlki tiyatrodur. Skene binasının üç girişine ait izler korunmakla birlikte, binanın derinliği anlaşılammamaktadır. İnceleme sırasında iki ayrı kesitte serilen elektrot dizilimleriyle top rakaltı değerlendirmesi yapıldı. İkinci alan, Katedralin yanındır. Jeoloji Mühendisleri değerlendirmelerinde, burada geniş boşluk alanlara ve duvar kalıntılarına rastlamıştır. Bu, alanda büyük bir Roma yapısı olabileceği yönündeki düşüncemizi doğrular. Üçüncü yer, Araştırma Evi'nin önüdür. Buradaki sonuç, sert kaya/taş formasyonlarını, duvar kalıntılarını göstermektedir.

Çalışma dönemlerinde oluşturduğumuz altyapı ve bilgi birikimi, Olba'da kazı başlatılması için zamanın geldiğini göstermektedir.

*Emel Erten – Murat Özyıldırım*

## Perge Kazı ve Onarım Çalışmaları 2009

2009 yılı Perge Kazı ve Onarım Çalışmaları, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izniyle, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi "Antalya Bölgesi Arkeoloji Araştırmaları Merkezi" tarafından 15.07-15.09.2009 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Kazımız, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün yanı sıra DÖSİMM ve İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırmalar Yürütücü Sekreterliği tarafından (Proje no. 3545) parasal yönden desteklenmiştir. Ayrıca Türk Tarih Kurumu, Vehbi Koç Vakfı Suna - İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü (AKMED), TÜRSAB ve Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı'nın sembolik katkıları olmuştur. Bu kurumlar ve yetkililerine, ayrıca tüm kazı ekibine teşekkürlerimiz sonsuzdur.

### 1. Kazı Çalışmaları:

#### A. Batı Nekropolis:

2009 yılı Batı Nekropolis çalışmaları, Batı şehir kapısının yaklaşık 500 m. güneyinde bulunan Parsel 159'daki açmanın kuzeyi ve güneyi olmak üzere iki ayrı kısımda sürdürülmüştür. Kuzey kısımda, 2008'de bulunan L84 kodlu lahdin önündeki bloğun, bir stel olduğu anlaşılmıştır. Bu blok Perge'de in situ bulunmuş olan ilk mezar stelidir. Bu alandaki mezar sırasının devamını bulmak için L60'ın kuzeyinde yapılan kazı sonucu farklı kotlarda 6 adet sağlam kireçtaşı lahit ( L86, L87, L88, L90, L91, L93) açığa çıkarılmıştır. Lahitler daha önceki yıllarda Parsel 159'da bulunmuş olanlar gibi, kireçtaşından, dikdörtgen formlu bir tekneye ve beşik çatıya sahip olup, bezemsizdir. İki lahdin kısa kenarları ve kapaklarında Eski Yunanca yazıt bulunmaktadır. (L90, L91). Bunların tümünde kontekstler ve gömüler in situ bulunmuştur. Lahitlerin içinden ele geçen küçük buluntuların çoğunun Hellenistik Dönem'e tarihlendiği ilk incelemelerde anlaşılmıştır.

Parsel 159'un güney kısmındaki çalışmalar buradaki lahit sıralarını ortaya çıkarmak amacıyla açmanın güney doğusunda yoğunlaşmış ve L80'in güneybatısında L85 kodu verilen, yerel kireçtaşından, doğu alınlığına bir Medusa kabartması işlenmiş beşik çatılı, doğu yüzünde Eski Yunanca yazıtlı bir çocuk lahdi bulunmuştur. L85'in güneybatısında, bir podyum



*Perge – Batı Nekropolis Parsel 159'da Bulunmuş L90 Kodlu Lahdin Buluntu Konteksti*

üzerinde yükselen, yüksek dörtgen formlu, bezemeli, yerel kireçtaşından anıtsal bir ostotheke rastlanmıştır (AO.01). Yüzeyi yaprak-meyve girlandı ile bezenmiş ostotheke köşelerinde plastik işlenmiş keçi başları ve yerel üslupta işlenmiş olduğu görülen profilden birer portre bulunmaktadır. Daha önceden kırılmış olan ostotheke içinde çok sayıda demir çivi ve yanmış kemikler ele geçmiştir. Anıtsal Ostotheke'in (AO.01) hemen güneyinde, kireçtaşından ince uzun dikdörtgen bir sunak formunda, üst kısmı kırık ve eksik, doğu yüzü Eski Yunanca yazıtlı bir başka sunak-ostothek bulunmuştur. Anıtsal Ostotheke ve yazıtlı sunak-ostothek arasında ise kireçtaşından başka bir ostotheke doğu-batı doğrultulu bezemeli teknesi ve ters dönmüş kapağı bulunmuştur (Os.05). Bu alanda devam eden çalışmalarda, yerel kireçtaşından, beşik çatılı ve akroterli kapağı olan bir başka çocuk lahdine daha rastlanmıştır (L89). Teknesinin doğu yüzünde bir Hades kapısı ve yanında ayakta duran togalı iki figür işlenmiş L89'un kapak akroterleri de palmet bezeli olup, kapak doğu alınlığına bir Medusa başı işlenmiştir. Teknenin köşelerinde ve uzun kenarlarının ortasında girland taşıyıcısı olarak öküz başları işlenmiş, kuzey uzun kenarın yayı yarısındaki girland boşluğunda bir Medusa başı; doğu yarısındaki boşlukta ise bir kadın başı betimlenmiştir. Güney uzun kenarın girland boşluklarında ise birer erkek başı bulunmaktadır. L89'un etrafında yapılan çalışma esnasında bu lahdin, büyük kesme bloklarla inşa edilmiş bir podyum ve bu podyumun da stilize aslan ayaklarına sahip bir kaide üzerinde yükseldiği anlaşılmıştır. Podyumun doğuya bakan yüzünde Eski Yunanca bir yazıt olmasına rağmen, bu yüzeyde herhangi bir kapıya rastlanmamıştır. L89'un doğusunda bir başka sunak ostotheke bulunmuştur (SK.01). Üzerinde kenetlerle tutturulmuş konik bir kapak bulunan ve Latince yazıtlı sunak osthoteke de bir kaide üzerine yerleştirilmiş ve demir kenetlerle sabitlenmiştir. Üst



*Perge – Sütunlu Caddenin Kuzeybatı Köşesi ve Kavşağın Görünümü*

kısımdaki konik kapak açıldığında, sunak ostotheğin ortasının oyulduğu görülmüştür. Bu oyukta bir kadın kremasyonu, bir hayvana ait kemikler, bir adet kemik boncuk ve bronz bir aynaya ait parçalar ele geçmiştir. Bu mezarların bulunduğu alanın batı kesitinde yapılan çalışma esnasında, doğu-batı doğrulu yerleştirilmiş yerel kireçtaşından, beşik çatılı ve akroterli kapağa sahip, teknesi bezemesiz bir çocuk lahdi daha bulunmuştur (L92). Daha önce açılmamış olduğu anlaşılan lahdin içinden çok sayıda çocuk kemiği, cam unguentariumlar, deniz kabuklarından kolye uçları, cam boncuk ve bronz sikkeye rastlanmıştır.

#### B. Sütunlu Cadde:

Kuzey-güney doğrultulu Sütunlu Cadde'deki 2009 yılı kazı çalışmaları kavşağın (O) kuzeyinde ve caddenin batı galerisinin doğu-batı doğrultulu Sütunlu Cadde ile kesiştiği alanda sürdürülmüştür. Kuzey-güney doğrultulu Sütunlu Caddenin batı galerisini sonlandıran köşe postamentine ulaşılmıştır. Buradan, doğu-batı doğrultulu Sütunlu Caddenin istikametine göre kuzey batıya yönelen batı galeri gibi, dükkân sıralarının da aynı yönelimi gösterdiği saptanmıştır. Caddenin kuzeybatıya yönelen stylobatı takip edilip, doğu-batı doğrultulu Sütunlu Caddenin batısındaki 3 adet sekizgen kireçtaşı postament de açığa çıkarılmıştır. Bu çalışmalar esnasında kavşağın batı kısmında, iki ayrı parça olarak ele geçen triton kabartmalı bir kesik alınlığa ait köşe parçası bulunmuştur. Kazı çalışmasının ardından, alan içerisinde vinçle düzenleme, genel temizlik ve belgeleme çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, kuzey-güney doğrultulu caddenin kuzey sonunu belirleyen F3 Anıtsal Çeşmesi etrafında da genel temizlik ve düzenleme çalışması yapılmıştır.

#### C. Z Yapısı:

Kentin güneyinde kuzey-güney doğrultulu Sütunlu Caddenin batı 1. insulasında bulunan ve kazısına

2008'de başlanan "Z" kodlu alanda bu sene, Güney ve Batı Açma olarak adlandırılan iki ayrı alanda kazı yapılmıştır.

Güney Açma'da yapılan çalışmalara 2 no'lu mekânın güney kısmından başlanmış ve mekânın dikdörtgen bir plana sahip olduğu saptanmıştır. 2 nolu mekânın doğusunda, fasad duvarının iç kısmında, mekânın kuzey ve güney duvarlarına ulaşan bir sondajla, 2 no'lu mekânın 1 no'lu mekândaki in situ Dor sütunlarından muhtemelen daha geç bir dönemde inşa edildiği ve Sütunlu Caddenin inşasıyla aynı döneme tarihlenebileceği sonucuna ulaşılmıştır. 2 no'lu mekânın güneyindeki 3 no'lu mekânın mimari kalıntıları da ortaya çıkarılmıştır. 3 no'lu mekânın kuzeyindeki bir iç mekânın zemininde, levha şeklinde iki blok kireçtaşından oluşturulmuş, iç yüzeyi tamamen is kalıntılarıyla kaplı bir kanal ortaya çıkarılmıştır. Kazılan seviyelere göre 2 ve 3 no'lu mekânların inşa dönemlerinin tamamen örtüştüğü saptanmıştır. 3 no'lu mekânın güneyinde devam edilen kazıda, 4 no'lu mekân olarak adlandırılan kısma ulaşılmıştır. 4 nolu mekânın da dikdörtgen bir plana sahip olduğu saptanmış, bunun güney duvarındaki girişin eşik taşı önünde mozaik tabana ulaşılmasıyla buradaki kazı sonlandırılmıştır. Güney açmadaki kazı çalışmaları, 3 ve 4 no'lu mekânları batıdan sınırlayan, kuzey-güney istikametli stylobatı tamamen ortaya çıkarmak amacıyla, stylobatın batı kısmında güneye doğru sürdürülmüş, bu esnada çok sayıda kireçtaşından yazıtlı arkhitrav, kireçtaşından aslan başı çörtlenli sima blokları, postament, mermer ve kireçtaşından sütun kaideleri ve sütun başlıklarından (Dor-Ion) oluşan mimari parçalar bulunmuştur. Bu seneki kazı çalışmaları neticesinde, 2 ve 3 no'lu mekânların anıtsal girişli fasad duvarlarının, MS 2. yy'ın ilk yarısında görülen yoğun inşa faaliyetleri sırasında yapılmış olduğu; 3 ve 4 no'lu mekânları batıdan sınırlayan stylobat ile batısında yürütülen çalışmalarda ortaya çıkarılan mimari elamanların ise ilk evrede peristylli yapıya bir işaret ettiği söylenebilir. Ancak, bu kısımda sonraki dönemlerde çok fazla değişiklikler yapılmıştır.

Batı açmada kazı çalışması 1 no'lu mekânın batı dış duvarının hemen batısında başlanmış ve kuzey profilde, 1 nolu mekânın blok taşlardan oluşan kuzey dış duvarı bulunmuştur. Duvarın hemen güneyinde, pişmiş topraktan, kırık tuğlaların düzensiz olarak döşenmesiyle yapılmış bir tabana rastlanmıştır. Taban üzerinde ele geçen 22 adet bronz sikke ile bir adet yazıtlı kurşun haç, söz konusu döşemenin Bizans Dönemi'ne ait olduğuna işaret etmektedir. 1 no'lu mekânın güneyindeki sütun dizisinin stylobatı ve sütunları saran tuğlamoloz taş örgülü duvarın batıya doğru devam ettiği anlaşılmış, batıya doğru devam eden 5. ve 6. sütunlar

da ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca, mekânın kuzey-güney doğrultulu duvarının doğu ve batısında olmak üzere iki mekân daha ortaya çıkarılmıştır. Bu mekânlarda harç zemin üzerinde kare tuğlalardan örülmüş bir hypocaust sistemine işaret eden küçük payeler günümüze ulaşmıştır. Doğudaki mekânda, pişmiş toprak bir kap içinde bulunan 1114 bronz sikkeden oluşan, pişmiş toprak bir kap içinde muhafaza edilmiş bir define ele geçmiştir. Yapılan ön incelemeler sonucu sikkelerin bir kısmının Büyük Constantinus ailesi üyelerine (I.Constantinus, Constans, II.Constantius'a) ait olduğu tespit edilmiştir.

Batı açmada bu sene yapılan çalışmada elde edilen veriler şöyle sıralanabilir: 1 no'lu mekânın güneyindeki sütun dizisinin batıya doğru devam etmesi ve güney açmada ortaya çıkan mimari veriler, burada Erken Roma İmparatorluk Dönemi'nde inşa edilmiş peristylli bir yapının varlığına işaret etmektedir. 1 no'lu mekânın batısında yeni bir mekân/mekânların varlığı da kanıtlanmıştır. Bu mekânların hypocaust sistemiyle donatıldığı anlaşılmış, ancak mekânın işlevi hakkında henüz yeterli veri elde edilmemiştir. Sikkeler, bu mekânların MS 4.yy'da kullanılmış olduğunu göstermektedir. 1 no'lu mekânın güneyindeki sütun dizisini saran tuğla ve moloz taş örgülü duvar, bu mekânlarla eş zamanlı olarak yapılmış olmalıdır.



Perge – Z Yapısı Batı Açma

## 2. Antropolojik Çalışmalar:

Prof. Dr. Yılmaz Selim Erdal'ın başkanlığında toplam üç kişilik bir ekip tarafından, farklı kazı sezonlarından çeşitli tipte mezar içleri ile temizlik sırasında ele geçirilen en az 111 bireye ait iskelet kalıntısı antropolojik açıdan incelenmiştir. 26 kadın, 35 erkeğin cinsiyeti belirlenirken, 16 bireyin cinsiyeti belirlenememiştir. 16 bireyde kremasyon geleneğinin uygulandığı saptanmıştır. Kremasyon uygulamasının yapıldığı gömüler osthok, sunak ve anıt mezarların yanısıra lahit mezarlardan da ele geçirilmiştir. Kremasyonda, 15 yaşın üzerindeki erişkin kadın ve erkeklerin yakıldığı, çocuklara bu geleneğin uygulanmadığı tespit edilmiştir. İskelet kalıntıları üzerinde patolojik analizler sonucu, lahit içerisinden ele geçirilen bireylerin orta erişkin ve yaşlı kategorisinde yoğunlaşması enfeksiyonel hastalıkların görece az olması, travmaların düşme ve çarpmadan kaynaklanmış olması, incelenen grubun sağlık yapısının kötü olmadığı şeklinde yorumlanmıştır.

## 3. Koruma, Onarım ve Düzenleme Çalışmaları:

### A. Batı Nekropolis Konservasyon Çalışmaları:

Konservasyon uzmanı Şehrigül Yeşil-Erdek tarafından Perge Batı Nekropolisi 169 numaralı parseldeki M9 kodlu anıtsal mezarın tümünü ele alan konservasyon çalışmasında, 2 nolu mezar odası içindeki duvar resimlerinin kontrolü ve bakımı yapılmıştır. Bu çalışmayla paralel olarak, mezar odasının üst katındaki tuğla ve moloz taştan oluşan duvarın yüzey temizliği tamamlanmıştır. Bu katın tabanını oluşturan mozaik döşeme temizlenmiş; korunmuş kısımların kenarları ve büyük boşluklar orijinaliyle benzer özellikte kireç bağlayıcılı harç ile sağlamlaştırılmıştır.

Ayrıca, M9 mezar yapısı 2 numaralı odanın içindeki in situ Prokonessos mermerinden lahit de temizlenmiştir.



Perge – Z Yapısı Güney Açma

Bu mekânda bulunan mozaik taban döşemesinin ve son olarak, yapının önündeki avluda bulunan ve daha önce konservasyonu yapılmış mozaik taban döşemesinin bakımı yapılmıştır.

Parsel 159'un güney kısmında sıralı biçimde bulunan bezemeli ve yazıtlı mezarlar trapez saçtan imal edilmiş levhalarla çevrelenmiş ve dışarıdan görülmeyecek şekilde kapatılarak koruma altına alınmıştır.

Ayrıca, Perge Batı Nekropolisi sınırları içinde bulunan 2006 yılında kamulaştırılmış Parsel 159 ve hazineye ait olan ancak işgal altındaki Parsel 164 ile Parsel 168'in sınırları belirlenmiş, bu üç parsel de kazı başkanlığınca tel örgüyle çevrilerek, korumaya alınmıştır.

**B. Z Yapısı'nda Konservasyon ve Onarım Çalışmaları:** Z yapısında çok parça halinde güney açmada kırılmış olarak bulunan arkhitrav bloklar fiber çubuklar kullanılarak epoksi reçine ile birbirine yapıştırılmıştır.

Batı açmada 1 no'lu mekândan 2 no'lu mekana geçişin güneyinde bulunan in situ söve bloğunun fresk kalıntıları temizlenmiş ve sağlamlaştırılmış; koruma amacıyla "tyvek" adlı malzeme ile örtülerek, ahşap plaka ile kapatılmıştır.

**C. Hellenistik Kuleler ve Geç Dönem Kent Kapısı:** Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün ihalesiyle başlanan Hellenistik Doğu Kule'nin konsolidasyonu, parasal ve yönetmelik değişiklikleri nedeniyle yılın ikinci yarısında devam edememiştir. Fakat, kulelerin statik sorunları, konusunda uzman Dipl. Ing. Josef Steiner Perge'ye davet edilmiş, kendisiyle fikir alışverişinde bulunulmuştur.

Geç Dönem Kent Kapısı önündeki doğu kulede yapılması planlanan bir restorasyon çalışması için, bu kulenin detaylı bir rölövesi çıkarılmış ve statik problemleri saptanmıştır.

**D. Küçük Buluntuların Onarımı:**

Bu yıl bulunmuş olan tüm buluntular, kazı barakası ve kazı evinde oluşturulan laboratuvarlarda, Konservatör Özlem Toprak ve Sinem Köstak tarafından yöntemlerine uygun olarak temizlenmiş, kırık parçalar birbirlerine yapıştırılarak tümlenmiştir. Bu çalışmaların sonunda 93 adet envanterlik (1114 adet bronz sikkeden oluşan Geç Antik Dönem Definesi dâhil), 234 adet etüdlük eser Antalya Arkeoloji Müzesi'ne teslim edilmiştir.

*Aşkın Özdzibay*

## Soli/Pompeiopolis Kazı Çalışmaları 2009

Soli/Pompeiopolis 2009 Kazıları 12 Temmuz-15 Ağustos tarihleri arasında işçilerle birlikte 54 kişilik bir ekiple gerçekleştirilmiştir.

### A) Sütunlu Cadde:

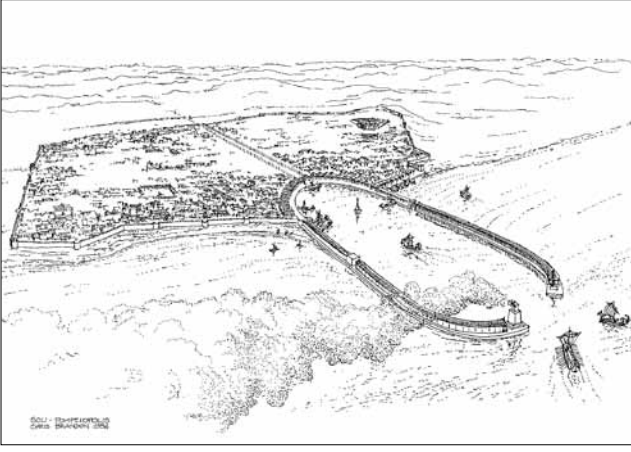
Soli/Pompeiopolis 2009 Sütunlu Cadde'de özgün Roma mimarisi ve onun yeniden kullanımı ile ilişkili Bizans Dönemi mimarisini anlayabilmek amacı ile önceki yıllarda olduğu gibi doğu portikonun günümüzdeki sınırlarını belirleyen beton koruma duvarının içinde E 34,35, F 34, 35 ve koruma duvarının dışında FG 33, 34, 35, 36 plan karelerinde kazılar yürütülmüştür. Her iki alanda da geç dönem tahribinin yoğun olduğu gözlemlenmiştir. Özellikle 525 depreminin ardından terk edilen kentin sütunlu caddesinin bir süre taş ocağı olarak kullanıldığına ilişkin mekânlar ve kullanılan aletler açığa çıkarılmıştır. Bu aletler arasında 1 adet demir taş keski baltası ve 1 adet demir kama ile oval ve kare biçimli ve kiremit ocaklı küçük mekânlar Bizans sonrası tahribatın kanıtlarını açıkça belgelemektedir. 2009 yılında kazısı yapılan tüm plan karelerde Bizans tabakalarına ulaşılmış ve önceki yıllarda bulunan opus sectileler ile benzerlik gösteren taban döşemeleri ortaya çıkarılmıştır.

### B) Soli Höyük:

Soli Höyükte 2009 kazı çalışmaları önceki yıllarda bir kısmı gerçekleştirilen ve "Hitit Terası" adı verilen E8-9, F8-9, G8-9 ve H8-9 plankarelerinde sürdürülmüştür. Yanı sıra doğal nedenlerle (yağmur ve çökme) bozulan ve kazı çalışmalarını engelleyen servis yollarının kaldırılması gerektiğinden D8-D9, E6-E7, E8-E9, E8-F8, E9-E10, E9-F9, E10-F10,



*Soli/Pompeiopolis –  
Tek kulplu Ovoid  
Gövdeli Hitit Testisi*



Soli/Pompeiopolis – Brandon Pompeiopolis Limanı

F6-F7, F9-F10, G10-G10 VE F10-G10 servis yolları sistemli bir biçimde kaldırılmıştır. Bunun sonucunda Höyüğün doğu yamacında yer alan MÖ 15. yy Hitit kazamatlı sur sisteminin önemli bir kısmı E8-9, F8-9, G8-9 ve H8-9 plan karelerinde açığa çıkarılmıştır. Höyüğün doğu yamacında yer alan 15. yy Hitit kazamatlı sur sisteminin çalışmaları amacını, içeride yer alan kazamata ait odanın yönünü ve sınırını belirlemektir. Kazamat odasının önce sınırı belirlenmiş daha sonra içinde ve dışında kazı çalışmaları yürütülmüştür. Odanın dikdörtgen biçimi belirlenmiştir.

#### Hitit Terası

Höyüğün doğu yamacında yer alan ve ilk kazı çalışmaları 2002’de başlatılan E, F, G, H9 açmaları “Hitit Terası” olarak adlandırılmış, 2008 ve 2009 yıllarında da bu alanda çalışmalar sürdürülmüştür. F9 açmasında 15. yy Hitit mimarisi ve stratigrafisi ile ilgili yapılan kazı çalışmalarında açığa çıkan önemli buluntular RLWM libasyon kap parçaları ve “drab ware” olarak anılan tek renkli tabak parçalarının yer aldığı yoğun seramik grubundan oluşan bir kontekst açığa çıkarılmıştır. Seramik parçalarının yanında bulunan tahıl örnekleri Hacettepe Üniversitesi Biyoloji Bölümü’nden Prof. Dr. Emel Oybak tarafından incelenmiştir. Söz konusu örnekler göre, Soli’de MÖ 15. yy’da surun içindeki silo ya da mutfak ? olarak kullanılan mekânlarda tabakların bolca kullanıldığı ve bunlarla birlikte bulunan kabuklu arpa (*hordeum vulgare*), çatal siyez (*triticum dicoccum*) ve mercimek (*lens culinaris*) tüketildiği anlaşılmaktadır. Bunlar arasında çoğunluğu kabuklu arpa (*hordeum vulgare*) taneleri oluşturmaktadır. Bu kontekste açığa çıkarılan parçalar, merkez ya da periferi Hitit İmparatorluk Dönemi kap repertuarının tipik örnekleridir. Aşağıdaki gibi sınıflanabilir:

#### 1. RLWM

- Tek kulplu ovoid gövdeli testicik
- Krater tipi, çift kulplu kaplar

- Tabak
- Çanak (Yanık)

#### 2. “Drab Ware”

- İçki kapları
- Tabaklar
  - Yivli işaretliler
  - İşaretsizler

#### 3. Kırmızı bantlılar

#### 4. Dalga bezemeliler

#### 5. Kıbrıs’tan dışalım süt kapları

Bunlardan son üçü merkeze göre Kizzuvatna Bölgesi’nde daha yaygındır.

E6 plan karesinde yapılan temizlik çalışmalarında daha önceki yıllarda kesitten plankarenin içine çöken döküntü toprağın içinden gelen MÖ 6. yy’a ait sfenks bezemeli Fikellura Krater parçası 2009 Soli Höyük kazılarında dikkate değer önemli bir eserdir.

#### C) Romacons Projesi:

Pompeiopolis Antik Limanı’ndan İtalya’ya analiz yapmak üzere götürülecek liman yapısının harcıyla ilgili limanın batı dalga kıranından alınan örnekler, Romacons Projesi kapsamında, Mimar Prof. Dr. Christopher John Brandon, Arkeolog Prof. Dr. Robert Lane Hohlfelder, Arkeolog Prof. Dr. John Peter Oleson, Arkeolog Prof. Dr. Nicholas K Rauh tarafından çalışılmıştır. Soli-Pompeiopolis Limanı’nda Pozzuoli harcından yapılan beton örneklerindeki malzeme oranları İtalya limanlarında % 60 harç ve % 40 mıcır iken, Pompeiopolis Limanı’nda bu oranın % 64-% 54’ünün mıcır ve % 36-46’sının ise harç olduğu belirlenmiştir.

#### D) Sualtı Çalışmaları:

Dokuz Eylül Üniversitesi Deniz Bilimleri Enstitüsü Sualtı Arkeolojisi Anabilim Dalı Başkanı Yrd. Doç. Dr. Harun Özdaş başkanlığında kazı listesinde adı geçen ekip Pompeiopolis Antik Limanı’nda ileride yapılacak bir kazı stratejisini belirlemek amacıyla dalarak belgeleme çalışmaları niteliğinde fotoğraf ve video çekimi yapmışlardır. Bu çalışmalar sonucunda özellikle doğu dalgakıranının doğal nedenlerle (*deprem*) su altında kaldığı ve dalgakıranların deniz içerisinde görünenden daha açığa uzandığı saptanmıştır. Bu çalışmaların devamı 2010 yılında da röleve çıkarmak amacıyla sürdürülecektir.

Remzi Yağcı



## Enstitüden Haberler

### Enstitü Kütüphanesi'ne Gelen Yeni Yayınlar

#### Monografiler

- Doğan, İ. B., *Arkeolojik ve Etnografik Kanıtlar Işığında Tarihöncesinde Ticaret ve Değiş Tokuş*, İstanbul, 2008.
- Eldem, E., *Le Voyage a Nemrud Dağı D'Osman Hamdi Bey et Osgan Efendi (1983)*, (Varia Anatolica XXIII), Paris, 2010.
- Meissonnier, J., *Marchands de Rue á İstanbul, Présence urbaine d'une offre commerciale en perpétuelle recomposition spatiale (les dossiers de l'IFEA 19)*, İstanbul, 2006.
- Öney, G., *Akdenizle Kucaklaşan Osmanlı Seramikleri ve Günümüze Ulaşan Yansımaları*, Antalya, 2009.
- Özkan, S., *Osmanlı Devleti'nde Arkeolojik Kazı Çalışmaları*, Bornova, 2009.
- Tekin, O. (Ed.), *Suna ve İnan Kıraç Vakfı Pierre Willemart Sikke Koleksiyonu/La Collection de Monnaie de Pierre Willemart de la Fondation Suna et İnan Kıraç*, İstanbul, 2009.
- Pomey, P. (Ed.), *Transferts Technologiques en Architecture Navale Méditerranéenne de L'Antiquité aux Temps Modernes: Identité Technique et Culturelle, Actes de la Table Ronde d'Istanbul 19-22 mai 2007*, (Varia Anatolica XX), Paris, 2010.
- Tezgör, D. K. – N. Inaishvili (Eds.), *Patabs I Production and Trade of Amphorae in the Black Sea, Actes de la Table Ronde internationale de Botomi et Trabzon 27-29 Avril 2006* (Varia Anatolica XXI), Paris, 2010.

Tezgör, D. K. (Ed.), *Les Fouilles et le Materiel de L'Atelier Amphorique de Demirci Pres de Sinope* (Varia Anatolica XXII), Paris, 2010.

#### Sürelî Yayınlar

- Adalya Ekyayın*, 8 (2009), 9 (2009).
- Al-Rafidan*, 26 (2005).
- Anatolia Antiqua (Eski Anadolu)*, 17 (2009).
- Aramazd*, 3/1 (2008), 3/2 (2008).
- Arkeoloji ve Sanat*, 132 (2009).
- Collection de la Maison de L'orient et de la Méditerranée*, 40 (2009).
- Ergänzungshefte zu den Jahresheften des Österreichischen Archäologischen Institutes*, 11 (2009), 12 (2009).
- Keilschrifttexte aus Boghazköi*, 57 (2007), 60 (2009).
- Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts-Athenische Abteilung*, 123 (2008).
- Olba*, 17 (2009).
- Orient-Archäologie*, 24 (2008), 23 (2009).
- Restorasyon Konservasyon Çalışmaları*, 2 (2009).
- Tel-Aviv*, 36/1 (2009), 36/2 (2009).
- Travaux de la Maison de L'orient et de la Méditerranée*, 52 (2009).
- Zeitschrift für Orient-Archäologie*, 2 (2009).

Bağış ve desteklerinden dolayı Prof. Dr. M. Taner Tarhan, İ. Banu Doğan, Süleyman Özkan, Ege Yayınları ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama ve Denetim Müdürlüğü (KUDEB)'ne teşekkür ederiz.

Metin Alparslan – Sezer Seçer

### Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü'nün Yeni Üyeleri

Enstitü Yönetim Kurulu 15.03.2010 tarihinde yaptığı toplantısında, Eskiçağ Bilimlerine verdikleri hizmetten dolayı aşağıda isimleri yer alan bazı bilim insanlarına Asli Üyelik payesini vermeye karar vermiştir:

*Mihriban Özbaşaran*, Prof. Dr. Arkeolog, İstanbul Üniversitesi

*Aslıhan Yener*, Prof. Dr. Arkeolog, Koç Üniversitesi

*Zeynep Kızıltan*, Müzeci, İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürü

Aynı tarihte, aşağıda isimleri yer alan genç bilim insanlarına da Muhabir Üyelik payesini vermeye karar vermiştir:

*Hasan Peker*, Yrd. Doç. Dr. Hititolog, İstanbul Üniversitesi

*Erkan Konyar*, Yrd. Doç. Dr. Eskiçağ Tarihçisi, İstanbul Üniversitesi

Yukarıda adı geçen değerli bilim insanlarına üyelik diplomaları sunulmuştur.

## Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Artık FIEC Üyesi

Uluslararası Antik Çağ'ı Araştırma Dernekleri Federasyonu'nun (**Fédération Internationale des Associations D'Études Classiques-FIEC**) 26 Ağustos 2009 tarihinde Berlin'de düzenlenen 29. genel kurul toplantısında, Prof. Heinrich von Staden'in başkanlığındaki oturumda, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü'nün 20 Mayıs 2009'da **FIEC** Genel Sekreteri Prof. Paul Schubert'e ilettiği, Türkiye'yi **FIEC** nezdinde temsil etme talebinin değerlendirildiği ve uygun bulunduğu açıklanmıştır.

**FIEC** 1948 yılında, farklı ülkelerden (Fransa, Belçika, Polonya, Hollanda, Danimarka, İsveç ve ABD) 15 derneğin katılımıyla kuruldu. Bu girişimin en önemli amaçlarından biri Antik Çağ araştırmacıları arasında, savaş nedeniyle kesintiye uğrayan uluslararası akademik ilişkileri yeniden canlandırmaktır. Federasyonun kurulmasında, *Année Philologique*'nin de kurucuları arasında yer alan Jules Marouzeau ile Juliette Ernst'in çabaları önemli rol oynamış, UNESCO'nun desteği de savaş sonrası dönemin maddi engellerinin aşılmasına yardımcı olmuştur. UNESCO, bilimsel federasyonların, bünyesinde temsil edilmesi

için aracı organizasyonlar oluşturmuş, **FIEC** de o dönemde kurulmakta olan Uluslararası Felsefe ve İnsan Bilimleri Konseyi'ne (**Conseil International de la Philosophie et des Sciences Humaines-CIPSH**) katılmıştır. Bu konseyin 1949 yılında Brüksel'de yapılan kuruluş toplantısına **FIEC**'in ilk başkanı olan Carsten Høeg ve başkan yardımcısı J. Marouzeau ile birlikte, bir dönem Türkiye'de de bulunan ve İstanbul Üniversitesi Klasik Filoloji Kürsüsünde görev yapan Ronald Syme da katılmıştır. (Syme, 1951-1954 yılları arasında **FIEC** başkanlığı görevini yürütmüştür.) Ellinci yılını doldurduğu 1997'ye gelindiğinde artık **FIEC**'e üye 63'ü ulusal, 15'i uluslararası, beş kıtadan toplam 78 dernek vardır ve bunların çalışma alanları klasik filolojiden arkeoloji ve eskiçağ tarihine uzanan bir çeşitliliktedir. **FIEC**, ilki 1950 yılında Paris'te olmak üzere, 5 yıllık aralarla, farklı ülkelerde şimdiye kadar toplam 13 uluslararası kongre gerçekleştirmiştir. **FIEC** ayrıca, *Année Philologique*'nin ve *Thesaurus Linguae Latinae*'nin çalışmalarına da destek sağlamaktadır.

Ekin Öyken

## TÜRK ESKİÇAĞ BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ'NÜN 2010 YILI XVII. OLAĞAN GENEL KURUL TOPLANTISI GERÇEKLEŞTİ

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü'nün 2010 yılı Olağan Genel Kurul Toplantısı, 3 Mayıs 2010 Pazartesi günü, saat 13.00'da Vezneciler Kuyucu Murat Paşa Medresesi'nde, İstanbul Üniversitesi Güzel Sanatlar Bölümü toplantı salonunda yapılmıştır.

Yeterli çoğunluğun sağlandığı Genel Kurul'da Divan Heyetinin teşkilini takiben, Enstitü Başkanı Prof. Dr. Ali M. Dinçol tarafından Enstitünün üç yıllık faaliyetlerini içeren "Faaliyet Raporu"nu okundu. Gündem gereği Enstitü Bilim Kurullarının oluşumu ve işleyişi ile ilgili yönetmelik Genel Kurulda oylamaya sunuldu ve oybirliği ile kabul edildi.

Artık 3 yılda bir yapılacak olan Genel Kurul Toplantısı'nda, önümüzdeki dönemde de görev yapacak olan Enstitü Organları seçildi. Seçim sonuçlarına göre önümüzdeki dönem Enstitü

Yönetim Kurulu Üyeleri:

Prof. Dr. Ali Dinçol (Başkan)

Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu (Asbaşkan)

Prof. Dr. Bedia Demiriş (Sayman)

Prof. Dr. Mihriban Özbaşaran (Genel Sekreter)

Prof. Dr. İnci Delemen (Üye)

Enstitü Denetleme Kurulu Üyeleri:

Prof. Dr. Belkıs Dinçol

Prof. Dr. Mehmet Özsait

Prof. Dr. Çiğdem Dürüşken

Bu yıl düzenlenen Genel Kurul'da ayrıca Dernekler Kanununun Amir Hükümü gereği, tüzükte bulunması mecburi maddelerin tüzüğümüze eklenmesi hususu görüşüldü. Enstitü Başkanı Prof. Dr. Ali Dinçol, tüzüğe eklenecek mecburi maddeler hakkında bilgi verdi. Bunun ardından oylamaya geçildi ve eklenecek maddeler oybirliği ile kabul edildi.

## Hittite Historical Atlas Project (HHA): Yeni Bir Uluslararası Proje

12.12.2009 ve 23.02.2010 tarihlerinde Enstitümüzün Tarlabası'ndaki merkezinde iki toplantı gerçekleştirildi. Toplantıların ana konusunu *Hitit Tarihi Coğrafyası ve Sorunları* oluşturuyordu.

Bilindiği gibi bugüne kadar ele geçen Hititçe metinlerde çok sayıda yer isminin geçmesine rağmen, bu isimleri belli bir coğrafyaya kesin olarak bağlamak çoğu zaman mümkün olamamıştır. Aynı şekilde, Hitit ya da MÖ II. binyıl buluntuları veren yerleşmeleri belirten iyi bir Anadolu Haritası da yapılmamıştır. Uluslararası bir proje olan HHA Projesi'nin amacı bu eksikliği ortadan kaldırmaktır. Proje bir yandan yazılı metinlerde geçen kent, ülke, dağ ve nehir adları, onların muhtemel lokalizasyonları ve önemleri hakkındaki bilgileri, yani filolojik verileri bir araya getirecek, diğer yandan MÖ II. binyıl buluntularına sahip arkeolojik yerleşmeleri, konumları ve özellikleri toplayacaktır. Böylece filolojik ve arkeolojik veriler bir araya getirilecek ve yeni sonuçlara gidilebilecektir. Bu proje gerçekleştirilirken tarihsel bilgiler de değerlendirilecektir.

Yukarıda belirtilen tarihlerde yapılan toplantılarda proje için bir yol haritası çizilmiştir. Proje, Avusturya-Klagenfurt ve İtalya-Torino Üniversiteleri, İstanbul Üniversitesi ve Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü işbirliği ile yürütülecektir.

Karar verildiği üzere, öncelikle Anadolu'nun bir kısmı ile çalışmaya başlanacaktır. Projenin bu ilk etabının 3 yıl içinde bitirilmesi amaçlanmaktadır.

Ayrıca şu kararlar alınmıştır:

- 1) Projenin ilk etabındaki iş bölümü şöyledir:
  - a) Hatti Bölgesi, yani Çorum, Yozgat, Çankırı, Kırşehir ve Kayseri İlleri; filolojik ve arkeolojik olarak Prof. Dr. Stefano De Martino, Prof. Dr. Karl Strobel ve Dr. Massimo Forlanini tarafından değerlendirilecektir.
  - b) Yukarı Ülke olarak tabir edilen, yani Sivas, Malatya ve Kahramanmaraş, ayrıca Amasya, Tokat İlleri; filolojik olarak Yrd. Doç. Dr. Meltem Doğan-Alparslan ve Yrd. Doç. Dr. Metin Alparslan tarafından değerlendirilecektir.
  - c) Samsun, Tokat, Sinop ve Amasya İlleri; arkeolojik olarak Doç. Dr. Şevket Dönmez tarafından hazırlanacaktır.
  - d) Antakya, Gaziantep ve Adıyaman İlleri; arkeolojik ve filolojik olarak Prof. Dr. Aslihan Yener ve Yrd. Doç. Dr. Hasan Peker tarafından hazırlanacaktır.
  - e) Mersin, Adana ve Kahramanmaraş İlleri; arkeolojik olarak Yrd. Doç. Dr. Erkan Konyar ve Dr. Eric Jean tarafından değerlendirilecektir.
  - f) Dr. Gürkan Ergin tarihi coğrafya çalışmaları için gerekli olan bir Roma Yolları Haritası oluşturacaktır.
  - g) Çalışma sonucunda oluşturulacak tüm haritaları ve diğer kartografi işlerinden Prof. Dr. Martin Seger sorumlu olacaktır.
- 2) Çalışmaları hızlandırmak için 2012 yılında İstanbul'da *Hitit Dönemi Anadolu Tarihi Coğrafyası* konulu bir Workshop planlanmaktadır.

*Metin Alparslan*

### Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Duyurusu

Enstitü faaliyetleri hakkında bilgi edinmek için internet sayfamızı ziyaret edebilirsiniz:

[www.turkinst.org](http://www.turkinst.org)

Enstitü konferans ve duyurularını almak için aşağıda verilen mail adresimize bu isteğinizi dile getiren kısa bir mail atmanız yeterlidir:

[info@turkinst.org](mailto:info@turkinst.org)

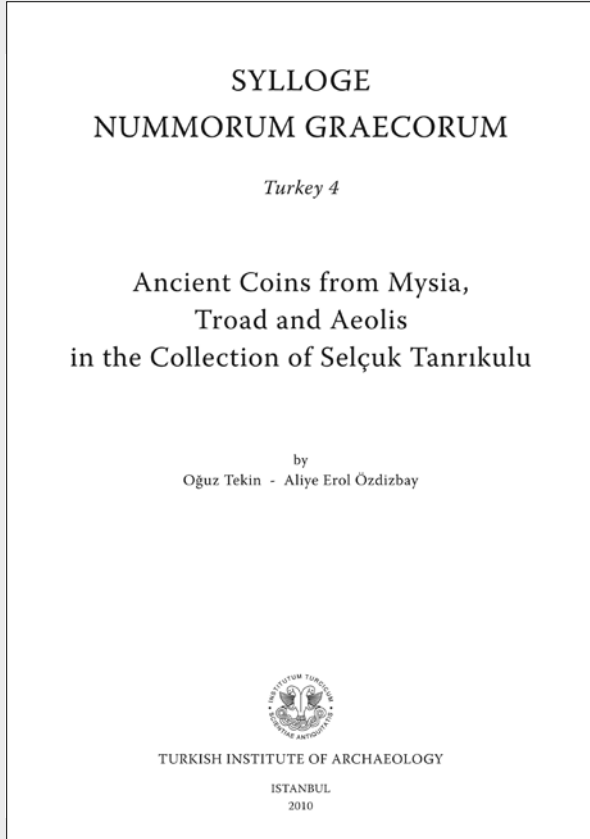
## Yeni Yayınlarımız

## SYLLOGE NUMMORUM GRAECORUM

## Turkey 4

Ancient Coins from Mysia, Troad and Aeolis  
in the Collection of Selçuk Tanrıkulu

Oğuz Tekin – Aliye Erol-Özdizbay

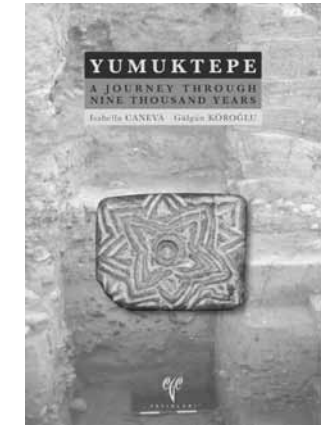
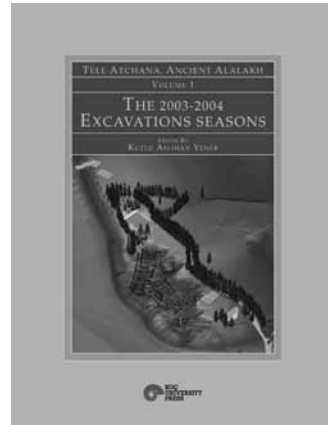
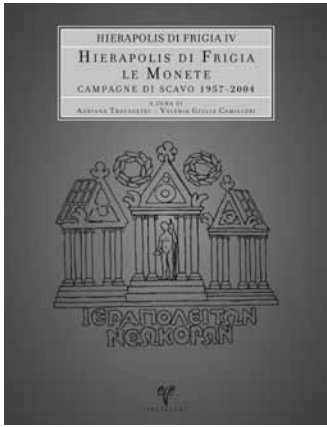
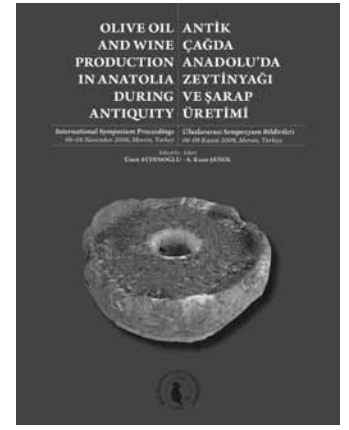
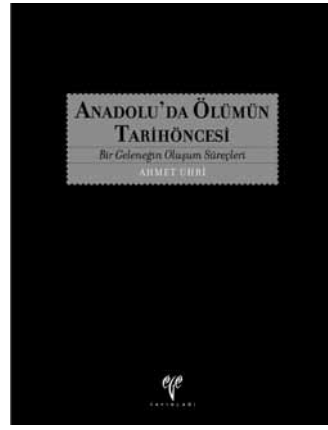


978-975-925-077-5

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü tarafından yürütülmekte olan ve Türkiye'deki kamu müzeleri ile özel koleksiyonlarda bulunan Klasik, Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemlerine tarihlenen sikkelerin kataloglarının hazırlanmasına yönelik Sylloge Nummorum Graecorum projesinin dördüncü yayını *SNG Turkey 4. Ancient Coins from Mysia, Troad and Aeolis in the Collection of Selçuk Tanrıkulu* başlığıyla yayımlandı. Oğuz Tekin ve Aliye Erol-Özdizbay tarafından hazırlanan katalog Selçuk Tanrıkulu koleksiyonunda bulunan Mysia, Troas ve Aiolis bölgelerine ait 541 adet sikkelyi kapsamaktadır. Katalogta en fazla temsil edilen darphaneler şunlardır: Pergamon (245 sikke), Myrina (82 sikke), Gambreion (51 sikke), Kyme (44 sikke), Elaia (29), Aigai (21 sikke).

## POPÜLER DİZİ





*Sosyal bilimlerde  
her türlü kaynak yayına ulaşabileceğiniz  
yeni bir mecra*  
**z e r o b o o k s o n l i n e . c o m**



Abdullah Sokak No. 17 Taksim 34433 İstanbul  
t: 0212 244 7521 f: 0212 244 3209 e: info@zerobooksonline.com

## Sponsorlarımız ve Enstitüye Kazandırdıkları

Borusan: Nakit olarak enstitünün yıllık giderleri.

Bülent Eray: Eray Reklamcılık tarafından teşekkür plaketi ve ajanslarımızın yapılması.

Cengiz Üstüner: Maddi yardım.

Koç Üniversitesi Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi: Yıllık konferanslarımıza salon tahsisi.

Sacit Akdemir: Toshiba marka bir fotokopi makinası başlığı.

## Enstitü Yayınları

### Bilimsel Dizi

- Savaş, Ö.S., *Anadolu (Hitit-Luvi) Hiyeroglif Yazıtlarında Geçen Tanrı, Şahıs ve Coğrafya Adları/Divine, Personal and Geographical Names in the Anatolian (Hittite-Luwian) Hieroglyphic Inscriptions*, İstanbul, 1998.
- Corpus Vasorum Antiquorum, Türkiye Cumhuriyeti (Turkish Republic 1, Fascicule 1)*, Silifke Museum (K. L. Zoroğlu), İstanbul, 2008.
- Sylloge Nummorum Graecorum - Turkey 2 / Anamur Museum, Vol. 1, Roman Provincial Coins* (O. Tekin - S. Altınoluk), İstanbul, 2007.
- Sylloge Nummorum Graecorum - Turkey 3 / Çanakkale Museum, Vol. 1, Roman Provincial Coins of Mysia, Troas etc.* (O. Tekin - S. Altınoluk - F. Körpe), İstanbul, 2009.
- Sylloge Nummorum Graecorum - Turkey 4 / Ancient Coins from Mysia, Troad and Aeolis in the Collection of Selçuk Tanrıkulu* (O. Tekin - A. Erol-Özdizbay), İstanbul, 2010.
- Alparslan, M. (Haz.), *Hititolojiye Giriş, Instrumental Linguarum Antiquarum 1*, (Dizi Editörü B. Demiriş), İstanbul, 2009.

### Bilimsel Toplantılar Dizisi

- Diñçol, Ali M. (Yayına Haz.), *Çağlar Boyunca Anadolu'da Yerleşim ve Konut Uluslararası Sempozyumu (5-7 Haziran 1996)/ International Symposium on Settlement and Housing in Anatolia Through the Ages (5-7 June 1996)*, İstanbul, 1999.
- Fischer, B. - H. Genz - E. Jean - K. Köroğlu (eds.), *Identifying Changes: The Transition from Bronze to Iron Ages in Anatolia and its Neighbouring Regions*, İstanbul, 2003.
- Delemen, İ. - O. Casabonne - Ş. Karagöz - O. Tekin (eds.), *The Achaemenid Impact On Local Populations and Cultures in Anatolia*, İstanbul, 2007.

### Sürelî Yayın

- Colloquium Anatolicum I*, (eds. M. Doğan-Alparslan - M. Alparslan), İstanbul, 2002.
- Colloquium Anatolicum II*, (eds. M. Alparslan - M. Doğan-Alparslan), İstanbul, 2003.
- Colloquium Anatolicum III*, (eds. M. Alparslan - M. Doğan-Alparslan), İstanbul, 2004.
- Colloquium Anatolicum IV*, (eds. M. Doğan-Alparslan - G. Ergin), İstanbul, 2005.
- Colloquium Anatolicum V*, (eds. H. Peker - G. Ergin), İstanbul, 2006.
- Colloquium Anatolicum VI*, (eds. M. Alparslan - H. Peker), İstanbul, 2007.
- Colloquium Anatolicum VII*, (eds. M. Doğan-Alparslan - M. Alparslan - H. Peker - G. Ergin), İstanbul, 2008.
- Colloquium Anatolicum VIII*, (eds. M. Doğan-Alparslan - Y. G. Ergin - M. Alparslan - H. Peker), İstanbul, 2009.
- Klasik Filoloji Seminerleri I*, (2004), II (2005), III (2006) (eds. O.F. Akyol - E. Öyken)

### Kazı Monografileri

- Köroğlu, K. (ed.), *5. Yılında Yumuktepe/The V. Anniversary of the Excavation at Yumuktepe (1993-1997)*, İstanbul, 1998.

### Popüler Dizi

- Alp, S., *Hititler'in Mektuplaşmaları*, İstanbul 2001<sup>2</sup>.
- Alparslan, M., *Eski Anadolu'da Ticaret (MÖ II. Binyıl)*, İstanbul, 2010.
- Altınoluk, S., *Eskiçağ'da Irmak Tanrıları*, İstanbul, 2010.
- Anadolu (Usman), M., *Antik Çağda Et ve Balık Pazarları*, İstanbul, 2003.
- Bursa, P., *Antikçağ'da Anadolu'da Balık ve Balıkçılık*, İstanbul, 2010.
- Çete, İ., *Geçmiş Yolculuk Bir Gezi Rehberi, Journey into the Past: A Short Guide*, İstanbul, 1996 (Tükendi).
- Çokay, S., *Antikçağda Aydınlatma Araçları*, İstanbul, 2000<sup>2</sup>.
- Delemen, İ., *Antik Dönemde Beslenme*, İstanbul, 2003<sup>2</sup>.
- Delemen, İ. - S. Çokay-Kepçe, *Yunan ve Roma Kap Formları Sözlüğü*, İstanbul, 2009.
- Demiriş, B., *Eskiçağ'da Yazı Araç ve Gereçleri*, İstanbul, 2002<sup>3</sup>.
- Diñçol, B., *Eski Önasya ve Mısır'da Müzik*, İstanbul, 2003<sup>2</sup>.
- Diñçol, B., *Eski Önasya Toplumlarında Suç Kavramı ve Ceza*, İstanbul, 2003<sup>2</sup>.
- Dürüşken, Ç., *Eskiçağ'da Spor*, İstanbul, 1995 (Tükendi).
- Dürüşken, Ç., *Roma Dini*, İstanbul, 2003.
- Eğilmez, M., *Hitit Ekonomisi*, İstanbul, 2005.
- Fazlıoğlu, İ., *Eskiçağ'da Dokuma*, İstanbul, 2001<sup>2</sup>.
- Gülbay, O., *Eskiçağ'da Tuvalet Kültürü*, İstanbul, 2004.
- Hırçın, S., *Çivi Yazısı Ortaya Çıkışı, Gelişmesi, Çözümü*, İstanbul, 2000<sup>3</sup>.
- Hürmüzlü, B., *Eski Yunan'da Ölü Gömme Gelenekleri*, İstanbul, 2008.
- İren, K., *Vazo Resimlerinin Işığında Eski Yunan Çanak Çömlekçiliği*, İstanbul, 2003.
- Karagöz, Ş., *Eskiçağ'da Depremler*, İstanbul, 2005.
- Köroğlu, G., *Anadolu Uygarlıklarında Takı*, İstanbul, 2004.
- Özdizbay, A., *Eski Yunan'da Tarım*, İstanbul, 2004.
- Salman, B., *Eskiçağ'da Güneş Saatleri*, İstanbul, 2007.
- Serdaroğlu, Ü., *Eskiçağ'da Tıp*, İstanbul, 2002<sup>2</sup>.
- Tekin, O., *Eskiçağ'da Para, Antik Nüvizmatige Giriş*, İstanbul, 1998<sup>3</sup>.
- Tekin, O., *Byzas'tan I. Constantinus'a Kadar Eskiçağ'da İstanbul (Byzantium)*, İstanbul, 2005<sup>3</sup>.
- Uzel, İ., *Anadolu Tıp Tarihine Giriş*, İstanbul, 2008.